

Za poznáním kultury Romů

Bakalářská práce

Studijní program: B7505 – Vychovatelství
Studijní obor: 7505R004 – Pedagogika volného času
Autor práce: **Jaroslav Bezděk**
Vedoucí práce: MgA. Ivana Honsnejmanová

Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jaroslav Bezděk**
Osobní číslo: **P14000200**
Studijní program: **B7505 Vychovatelství**
Studijní obor: **Pedagogika volného času**
Název tématu: **Za poznáním kultury Romů**
Zadávající katedra: **Katedra pedagogiky a psychologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl:

Vytvořit, zrealizovat a zhodnotit program zaměřený na historii a kulturní bohatství Romů pro žáky Speciální a praktické školy ve Varnsdorfu.

Požadavky:

- seznámení s historií a kulturním bohatstvím Romů
- vytvoření a ověření vlastního programu
- studium literatury
- čerpání z internetových zdrojů

Metody a techniky:

- pozorování skupiny
- reflexe
- metody a techniky dramatické výchovy

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

KALOVÁ, J., ZÁVODSKÁ, M., 2012. Druhá směna: jak využívat dějiny Romů ve výuce na 2. stupni ZŠ: jak využívat literaturu Romů ve výuce na 2. stupni ZŠ. 1. vyd. Praha: Romea. ISBN 978-80-904106-1-9.

MACHKOVÁ, E. 2007. Jak se učí dramatická výchova: didaktika dramatické výchovy. 2. vyd. Praha: Akademie múzických umění v Praze, divadelní fakulta, katedra výchovné dramatiky. ISBN 978-80-7331-089-9.

MOREE, D., JANSKÁ, I., 2008. Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu. Praha: Člověk v tísní. ISBN 978-80-86961-61-3.

PRŮCHA, J., 2006. Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele. 1. vyd. Praha: Triton. ISBN 80-7254-866-2.

ŠIŠKOVÁ, T., 2008. Výchova k toleranci a proti rasismu: multikulturní výchova v praxi. 2. aktual. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-182-2.

Vedoucí bakalářské práce: **MgA. Ivana Honsnejmanová**
Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce: **16. června 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **25. května 2017**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. června 2016

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Tímto bych rád velmi poděkoval MgA. Ivaně Honsnejmanové za její trpělivost, velmi cenné rady, připomínky a veškerý čas při vedení bakalářské práce. Poděkování patří i mé manželce za poskytnutou pomoc při studiu a psaní této práce. V neposlední řadě chci poděkovat mé kamarádce, studijní kolegyni Ireně Bovijn, za spolupráci a oporu po celou dobu studia a Mgr. Lucii Beranové, za praktické rady, informace a pomoc.

Anotace

Hlavním tématem této bakalářské práce je přiblížit historii Romů, žákům Speciální základní školy ve Varnsdorfu, formou dramatické výchovy.

Domnívám se, že dnešní romské děti svoji historii neznají, školní výuka jim zdaleka nenabízí pohled do své historie. Tvořivost je velmi důležitá pro rozvoj dítěte mladšího školního věku. Proto pohled do své minulosti a historie v souvislosti se současnou tvořivostí, nabízí na této škole zajímavý prostor pro tento typ činností. Tato práce nabízí různé aktivizační metody a techniky, úkoly a cvičení vyžadující samostatnost a vedoucí k tvořivosti.

V teoretické části je popsána samotná historie Romů, jejich příchod na území České republiky a usídlení. Jsou zde vyjmenována řemesla, která Romové používali a velmi dobře ovládali. Jejich kulturní bohatství, tance písně, pohádky i jídlo. Teoretickou část uzavírá multikulturní výchova, současné propojení RVP pro základní vzdělávání a vliv výchovy prožitkem v pedagogice.

V praktické části je navržen program na rozvoj tvořivosti pro vybranou skupinu dětí ze Speciální základní školy ve Varnsdorfu. Je zde popsán samotný proces programu, jeho zhodnocení z hlediska dětí, lektora a vytyčených cílů. Vyvrcholením je pak projektový den s dětmi. Závěr se věnuje posouzení vhodnosti využití této dramatické výchovy pro rozvoj tvořivosti na této škole.

Klíčová slova:

Speciální základní škola, mladší školní věk, tvořivost, drama, spolupráce, kooperace

Annotation

The main topic of this thesis is to explain the history of Roma in the special elementary school in Varnsdorf by form of drama. I believe that today's Gypsies its history do not know their history themselves schooling them offers an opportunity to insight in their history. Creativity is very important for the development of a child below school age. Therefore, looking into their past and history in the context of the current creativity, we offer this school an interesting space for this type of activity. This work offers various active methods and techniques, assignments and exercises requiring independence and which lead to creativity.

The theoretical part is described as “the history of Roma, their arrival in the Czech Republic and settlement”. There are listed crafts used by Roma and very well controlled. Their cultural heritage, dance songs, fairy tales and food. The theoretical part ends with multicultural education, simultaneous connection of FEP for basic education and the impact of education experience in pedagogy.

The practical part of the program is designed to develop creativity for a selected group of children from the special school in Varnsdorf. There is described the actual process of the program and its evaluation in terms of the children, the teacher and the objectives set. The culmination of the project is then the day with the kids. The conclusion is devoted to assessing the appropriateness of the use of drama education for the development of creativity in this specific school.

Keywords:

Special Elementary School, school age, creativity, drama, collaboration, cooperation

ÚVOD	13
TEORETICKÁ ČÁST	15
1 Historie a kultura Romů	15
1.1 Historie Romů.....	15
1.2 Řemesla a kultura	20
1.3 Specifika, zvyky a jídla romské kultury	20
2 Multikulturní výchova.....	24
2.1 Co je multikulturní výchova	24
2.2 Základní pojmy multikulturní výchovy	25
2.3 Multikultura v různých společenských oblastech	27
3 Multikulturní výchova na základní škole v ČR	28
3.1 RVP pro ZV a multikulturní výchova	28
3.2 Vzdělávání cizinců.....	30
3.3 Praxe ze zahraničí	32
4 Potřeby dětí mladšího školního věku	34
4.1 Základní charakteristika.....	34
4.2 Naplňování volného času.....	35
PRAKTICKÁ ČÁST	38
5 Charakteristika a cíle programu	38
5.1 Výchozí pozice	38
5.2 Předsudky	39
5.3 Charakteristika školy	40
5.4 Charakteristika členů kroužku	41
5.4.1 Potřeby romských dětí.....	42
5.5 Motivace	42
5.6 Cíle a výstupy	43
5.7 Zjištění počáteční úrovně znalostí účastníků programu	43
6 Návrh programu	49
7 Realizace programu:.....	53
7.1 Lekce první: Seznámení se s historií Romů a významem slova Rom	53

7.2	Lekce druhá: Seznámení s příchodem Romů do vlasti a problémy s usídlením	55
7.3	Lekce třetí: Seznámení s romskými zvyky a tradicemi	58
7.4	Lekce čtvrtá: Seznámení s tradičními řemesly	60
7.5	Lekce pátá: Seznámení s kovářským řemeslem, kdo je kovář a jeho práce	63
7.6	Lekce šestá: Seznámit se s romskou hudbou a tanci	65
7.7	Lekce sedmá: Seznámení se s romským jídlem a uvaření tradičního romského pokrmu	68
7.8	Lekce osmá: Seznámení se s romskými pohádkami a jejich vyprávění	70
7.9	Lekce devátá: Ztvárnění pohádky-dramatická výchova	72
7.10	Lekce desátá: Projektový den, ochutnávka jídla, ukázka tance, hudby a zpěvu	75
8	SWOT analýza	78
9	Zhodnocení programu	79
9.1	Hodnocení z hlediska fungování skupiny	79
9.2	Hodnocení z hlediska dětí	80
9.3	Hodnocení z hlediska lektora	80
	ZÁVĚR	82
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	84
	SEZNAM PŘÍLOH	86

Seznam tabulek:

Tabulka 1: Počet žáků, cizinců v českých školách.....	30
Tabulka 2: Preference v pojmenování romské menšiny.....	44
Tabulka 3: Preference romská nebo česká hudba?.....	44
Tabulka 4: Preference přednosti tradičního romského pokrmu před českým.	45
Tabulka 5: Preference romských tradic a zvyků v domácnosti.	46
Tabulka 6: Preference používání romského či český jazyka v domácnosti.	46
Tabulka 7: Preference dodržování romské tradice „vartování“ v případě úmrtí.	47
Tabulka 8: Preference využití volného času.	48

Seznam grafů:

Graf 1: Preference v pojmenování romské menšiny	44
Graf 2: Preference romské nebo české hudby	45
Graf 3: Preference přednosti tradičního romského pokrmu před českým.....	45
Graf 4: Preference romských tradic a zvyků v domácnosti.	46
Graf 5: Preference používání romského či český jazyka v domácnosti.	47
Graf 6: Preference dodržování romské tradice „vartování“ v případě úmrtí.	47
Graf 7: Preference využití volného času.	48

Seznam použitých zkratk a symbolů:

aj.	a jiné
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
př. n. l.	před naším letopočtem
s.	strana
info	informace
tzv.	tak zvanou
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
tj.	to je
ČR	Česká republika
č.	číslo
Sb.	Sbírky
§	paragraf
MKV	Multikulturní výchova
%	procento
ZV	Základní vzdělávání
ŠVP ZV	Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání
VA	volnočasové aktivity
EU	Evropská unie
např.	například
SpZŠ	Speciální základní škola
ZŠ	Základní škola
MŠ	Mateřská škola
ISBN	international standard book number (mezinárodní standardní číslo knihy)
Kč	korun českých
kol.	kolektiv
Dr.	doktor
SWOT	je zkratka z anglického originálu, pro vnitřní silné a slabé stránky organizace a příležitosti a hrozby z vnějšího prostředí organizace

ÚVOD

Téma bakalářské práce „Za poznáním kultury Romů“ metodami dramatické výchovy ve Speciální základní škole ve Varnsdorfu jsem si vybral proto, že s romskými žáky pracuji delší dobu a vím, že toho o svých kořenech moc nevědí. Tvořivost pokládám za velmi důležitou pro rozvoj dětí mladšího školního věku, kterými se ve své každodenní práci zabývám a kterým jsem věnoval i praktickou část této bakalářské práce. Dramatická výchova svými metodami tento rozvoj umožňuje a přitom rozvíjí a podporuje jak osobnostní, tak i sociální rozvoj žáků.

Na samotném úvodu této práce bych se rád zmínil o svém předchozím zaměstnání. Dvacet pět let jsem pracoval na kriminální policii a vyšetřování, tato práce na malém městě obnáší velmi dobrou místní a osobní znalost. Nejde o to být nejlepším kriminalistou na objasňování vražd, ale najít pachatele krádeže vloupáním třeba do obyčejného přístavku starších lidí, důchodců. S příchodem demokracie bylo pachatelů čím dál více a nárůst trestné činnosti byl velký. Už nekradli jen recidivisté či dospělé osoby, ale také mladiství a nezletilí pachatelé. Do vazby byl vzat pachatel až poté, co musel několikrát provést vloupání, jinak odešel od výslechu domů. Brutalita, násilí a snižování věku pachatelů se stupňovaly. Položil jsem si otázku, zda je lepší v tomto věku pátrat po čím dál mladších pachatelích, kteří nejenom kradli, ale často byli i pod vlivem psychotropních látek, anebo změnit zaměstnání a pomoci tyto děti vychovávat k lepšímu? A tak se stalo, že většina z nás od policie odešla. Nastoupil jsem do Speciální základní školy ve Varnsdorfu. Děti této školy jsou většinou Romové. Rád bych se také v tomto úvodu zmínil o nelehkém úkolu pedagoga, vyučující tuto národnostní menšinu. Média či reportéři se snaží obyvatelé přesvědčit o jednostranném pohledu. Z mé zkušenosti uvedu pouze to, že děti jsou velice ovlivněny svými rodiči. Často jsem navštívil byty, kde byly štěnice a šváby, děti chodily do školy pokousány. Deratizace v tomto případě byla nutná. Viděl jsem byt zničený po dvou letech. Při kontrole žákovské knížky vylezl šváb. Musím zde také zmínit, že jsem navštívil byty, které byly uklizené a voňavé. Mluvil s rodiči, co mají zájem o výchovu svých dětí. Nestydím se navštěvovat jejich bydliště, mluvím s rodiči a snažím se děti vychovat k lepšímu životu, než který jsem zažil u policie a který končí v kriminále. Mou výhodou je, že mám k těmto dětem trochu bližší vztah. Mohu děti pozorovat a získávat tak povědomí o jejich

potřebách, dovednostech, zájmech a vztazích. Na základě tohoto pozorování a studia odborné literatury jsem se rozhodl navrhnout, realizovat a zhodnotit program podporující a rozvíjející tvořivost ve škole a přitom žákům ukázat jejich romské tradice, řemesla, písně aj. Prostě kulturní bohatství, které může podpořit jejich sebevědomí, identitu, ale zároveň ukáže, že tyto hodnoty je třeba opatrovat a podporovat i svým přístupem k životu.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické.

Cílem teoretické části je přiblížení samotné historie Romů, jejich původu, zvyků a obyčejů. Například jejich příchodu na území České republiky, začleňování do společnosti v rámci multikulturní výchovy. Budou představeny cíle školy jako instituce v rámci RVP pro základní vzdělávání a definujeme potřeby žáků mladšího školního věku. V dalších kapitolách se budeme zabývat výchovou prožitkem, problematikou tvořivosti a metodami dramatické výchovy.

V praktické části se budeme zabývat návrhem, realizací a zhodnocením programu na seznámení s historií a kulturním bohatstvím Romů metodami dramatické výchovy. Nejdříve se věnuji charakteristice Speciální školy ve Varnsdorfu. Popisuji kroužek, který jsem vedl již v minulosti a pro který jsem tento program uzpůsobil. Dále charakterizují jeho členy, se kterými chci lekce realizovat. Věnuji se jejich potřebám, na základě kterých jsem navrhl program a stanovil jeho cíle. V další části popisuji jeho realizaci, zhodnocení a grafickou podobu programu. Svá poznání a zkušenosti z tohoto půlročního programu se budu snažit shrnout ve svém závěru.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Historie a kultura Romů

1.1 Historie Romů

Romové jsou etnikem bez vlastního politického územního celku, romské skupiny žijí téměř po celém světě, v zemích mnoha států tvoří specifickou etnickou organizaci. Způsob života a specifický vzhled vyvolával pozornost majoritního obyvatelstva. Co znamená slovo Rom? V romštině slovo *rom* na počátku slova s malým písmenem, znamená pojmenování muže, či manžela. Naopak *Rom*, kde je na počátku slova velké písmeno, znamená příslušnost k romskému národu. „*Jde o vlastní název – autoetnonymum, kterým se sami Romové nazývají. Mluví aktivně romským jazykem. Příslušníky romského etnika na celém světě spojuje společná historická zkušenost*“ (Kalová, Závodská, 2012, s. 13). V anglickém jazyce je to slovo *Gypsy*, ve španělštině *Gitanos* a německém jazyce *Zigeuner*. Ze stejné etymologie zřejmě vzniklo i dřívější české pojmenování *Cikán*.

Romské dítě se o dějinách Romů nedozví ve škole téměř vůbec nic. Dozví se samozřejmě o dějinách českého národa, které považují též za důležité. České děti od malička motivujeme příběhy o svatém Václavovi, o hrdosti na Karla IV a snažíme se, aby byly hrdé na své české občanství a kulturu našeho národa. Romské dítě tedy nemá příležitost dozvědět se, odkud pochází jeho prapředkové, kdo byly významní představitelé této kultury nebo jaká byla jejich kultura předtím, než sem přišli. Než začnu psát o samotné historii, rád bych zde zmínil, co říkal francouzský teolog a mystik Bernard z Clairvaux ve 12. století. Tento teolog nabádal člověka, aby prohluboval to, co nás spojuje, aby překonával to, co nás rozděluje a uchovával to, co nás rozlišuje. Domnívám se, že to přesně vystihuje vztah mezi Romy a námi.

Romové pocházejí z indického subkontinentu. Etymologie slova Rom ukazuje na původní podobu slova *Dom*, což je skupina obyvatel indického subkontinentu. Tato kultura existovala již ve 3. tisíciletí př. n. l. v povodí řeky Indu. Daniel (1994, s. 5) uvádí, že prapředkové Romů patřili k původnímu obyvatelstvu Indie, které tvořilo jednu z nejstarších civilizací na světě. Tato civilizace byla zvaná mohendžodárská nebo také

harrapská. Tento názor ale nesdílí doktorka Horváthová, která uvádí, že se pouze předpokládá, že měli svůj vlastní stát. Oba se shodují, že nejbližšími příbuznými Romů jsou Domové. V tantrické buddhistické literatuře dokonce vystupuje postava domského krále - Heruky (Horváthová, 2002, s. 6). Proto se předpokládá, že Domové měli svůj vlastní stát, který postupně zanikl a tak se stali příslušníky nízké kasty¹. Horváthová (2002, s. 6) uvádí, že život a kultura současných Domů má stále mnoho shodných rysů s kulturou Romů.

Příslušníci nízké kasty tedy vykonávali určité rodové řemeslo nebo profesi a produkovali tak stejné výrobky nebo velmi podobné či služby. Došlo tedy k nutnosti řemeslného kočovnictví, které pomáhalo s obživou rodiny. Postupně se tímto způsobem dostali až za hranice indického subkontinentu, kde nebyla pozice nejnížší kasty tak výrazně vnímána.

Ve své bakalářské práci se ale hlavně zaměřím na historii Romů v Čechách. Daniel (1994, s. 39) vychází z historických záznamů, podle nichž usuzuje na přítomnost Romů ve střední Evropě až ve třináctém století. Přišli tedy v období, kdy již byla feudální společnost rozdělena. Do cechů romští kotláři a kováři nemohli být přijímáni, protože byli považováni za cizince (Daniel, 1994, s. 41). V patnáctém století dochází k hromadnému pronikání větších skupin Romů, jedná se o druhou migrační vlnu. Tato vlna byla pravděpodobně způsobena tureckými válkami na Balkáně a v Podunají. Romové byli chráněni německým císařem, českým a uherským králem Zikmundem. Ten dal Romům dva doporučující a ochranné glejty. Historikové se domnívají, že vliv na kladný vztah našeho krále k Romům měla jeho dlouholetá zkušenost s romskými kováři - zbrojíři, kteří pracovali pro jeho vojsko. Daniel (1994, s. 46 - 47) uvádí, že je císař vzal na milost právě v době konání Kostnického koncilu, aby v roli "kajících a pokorných poutníků" odčinili své údajné odpadnutí od křesťanství. V průvodním ochranném listu se Romům ukládala povinnost žít sedm let v chudobě, kočovat po světě a také nesměli spát na lůžku. Zikmund tedy dal Romům právo svobodně se usadit v kterékoliv obci nebo městě a zaručil jim tak bezpečí před útoky. Také jim dal právo, aby veškeré své záležitosti včetně přestupků řešili sami prostřednictvím svého vojvody. Zikmund se stal tedy velmi výraznou osobností v dějinách Romů.

¹Kasta = džátí je endogamní rodová skupina se specifickou tradiční profesí. Hranice kasty jsou dány řadou předpisů a pravidel, která musí každý její člen dodržovat, nechce - li být ze skupiny vyloučen. (Horváthová 2002, s. 6 - 7).

Počátky vyhánění a pronásledování Romů spadají do konce 15. století. Horváthová se domnívá, že to bylo způsobeno exkomunikací Romů z církve v roce 1427. První nám známý veřejný zákrok proti Romům byl proveden na Moravě a zvláštní posel vyhlašoval, že mají být cikáni vypovězeni z našeho území. V tomto roce dochází i k vydání usnesení, že usmrcení cikána nelze považovat za vraždu, protože jsou to zrádci křesťanských zemí. Toto usnesení vystihuje postavení Romů v tomto období na našem území. V 16. století se situace ještě zhoršuje a dochází k zesílení protiromské represe, která souvisí s rozvojem sociální a hospodářské represe. Horváthová také upozorňuje, že od roku 1706 se u hranic Českého království i jinde, povinně vztyčovaly výstražné tabule proti vstupu Romů, včetně vyobrazení trestů za nerespektování zákona. Později byl zákaz rozšířen a zpřísněn. Každý mohl cikána mužského pohlaví beztrestně připravit o život. Ženám a dětem měly být uřezávány nosy a uši a takto zohavení, měly být násilně vypuzeny z území. Zákaz postihoval i místní obyvatelé, které Romům pomáhali. Horváthová se domnívá, že zde můžeme najít základy vzájemných patologických vztahů.

První pokusy o asimilaci Romů začala dělat Marie Terezie. Tato panovnice vydala v roce 1751 dekret, který umožňoval vyhošťování a trestání za potulku již jen cizí Romy, ale domácí měli být zasiláni do svých rodných měst, která se o ně měla starat. Marii Terezii k tomu vedla potřeba pracovních sil v zemědělství a manufakturách. Jistě je důležité zmínit, že poslední poprava za potulku se stala roku 1763. Zrušením hrdelních soudů bylo konečně ukončeno fyzické pronásledování Romů. Po Marii Terezii pokračoval ve stejném stylu vlády i její syn Josef II. Do společenských reforem týkajících se Romů v oblasti školství byla zapojena katolická církev, která romské děti plně vzdělávala ve školách.

Romové se začali usídlivat na úrodném území Moravy. Tam také vznikaly romské osady mimo osídlené obce. Tyto osady začaly vznikat hojně od druhé poloviny 19. století. Již v této době se někteří Romové stěhují přímo do obcí a jejich děti pak musí povinně navštěvovat školy. Horváthová uvádí, že v předvečer druhé světové války, postoupila integrace trvale usazených moravských Romů do velmi slibného stádia (Horváthová, 2002, s. 41). První Romové získali výuční listy, z některých byli úspěšní středoškoláci a dokonce i vysokoškoláci (od počátku třicátých let 20. století).

Horváthová upozorňuje, že integrace probíhala dohromady s vynucenou asimilací, při které došlo ke zpřetrhání vazeb s původní rodovou komunitou. První Československá

republika vydala v roce 1927 Zákon o potulných cikánech. Jeho cílem bylo ochránit majoritní obyvatelstvo před cikány. Cikáni se museli prokazovat cikánskými legitimacemi, kde byly i otisky prstů. Tyto údaje běžné občanské průkazy neobsahovaly. Do významných měst byl kočovným Romům opět vstup zakázán. V tomto období také byly kočovným Romům odebírány děti, protože se mělo za to, že jim svým způsobem života nemůžou poskytnout náležitou péči.

Od roku 1937 byl prováděn výzkum Romů vedený Dr. Ritterem a Dr. Evou Justinovou. Tento výzkum byl ale prováděn za účelem ospravedlnění fašistické genocidy. Jeho výsledky byly tudíž značně zkresleny, romský kočovný způsob života byl označen jako dědičné asociální chování. Následně bylo cílem výzkumu určit jasně znaky této rasy, aby mohla být jejich rasa dobře rozpoznána a izolována od „čisté rasy“.

Od roku 1936 byli Romové, žijící v Německu v tzv. „cikánských táborech“ v Berlíně – Marzahnu, Frankfurtu nad Rýnem - Dieselstrasse (1937), v rakouském Laskenbachu (1940), pruském Královci (1941) a na jiných místech, kde čekali na konečné řešení cikánské otázky. Toto řešení spočívalo v likvidaci celého etnika.

V roce 1939 došlo k okupaci i našeho území a byl vytvořen Protektorát Čechy a Morava. V roce 1940 byly vytvořeny kárné pracovní tábory. Na místě kárných táborů později vznikly cikánské tábory. Kárné tábory byly ale určeny jen pro dospělé muže, kteří si zde odpykávali trest prací a poté byli propuštěni. Kárné pracovní tábory nebyly určeny jen pro Romy, ale i pro ostatní občany. V době protektorátu byli všichni Romové včetně míšenců, označeni a odesláni do nově otevřených cikánských táborů v Letech a Hodoníně.

Od roku 1943 do roku 1944 byli všichni deportováni do koncentračního tábora v Osvětimi² na základě rozhodnutí říšského vůdce Heinricha Himmlera. 2. a 3. 8. 1944 zahynulo přes 3 000 Romů, hlavně staří lidé, matky s dětmi a práce neschopní jedinci. Další jedinci nepřežili pracovní a životní podmínky. Podle nalezených záznamů se odhaduje počet usmrčených českých Romů v plynových komorách, přibližně na 7 000 osob. Celkový počet romských obětí druhé světové války se odhaduje na půl milionu osob a mluvíme tak o genocidě. Mnoho mladých Romů se zapojovalo do partyzánských

²Osvětim byla během druhé světové války německý vyhlazovací tábor. V Osvětimi zahynulo přibližně 1,5 milionů nevinných lidí v plynových komorách, masových popravách či důsledku vyhladovění nebo těžkých prací. *Osvětim info* [online]. [vid. 7. 10. 2016]. Dostupné z [https:// http://www.osvetim.info](https://http://www.osvetim.info)

bojů nebo poskytovali pomoc slovenským a sovětským vojákům. Na území Moravy se vrátilo pár jedinců bez rodin. Po ukončení války bylo naše území prakticky bez Romů a ti jedinci, co se vrátili, splynuli s majoritní společností. Od konce války, ale na naše území přicházející značně odlišní Romové ze Slovenska.

V roce 1948 se stávají poprvé rovnoprávními členy společnosti. Od druhé poloviny padesátých let se státní orgány začínají intenzivně zabývat tím, jak do budoucna řešit tzv. cikánskou otázku. Komunistická strana Československa navrhuje koncept, státem řízenou asimilaci. Jejím cílem bylo zařadit Romy mezi ostatní obyvatelstvo, postupně smazat všechny rozdíly a potlačovat jejich specifika. Rodiče přestali učit své děti romsky, pod nátlakem pedagogů ze škol.

Horváthová uvádí, že zde poprvé dochází k využívání nabídky, vyplývající z překonávání izolace a těsnějšího, ale bohužel i násilného zapojení do společnosti. Předtím byli Romové vždy soběstační a na společnosti nezávislí (Horváthová, 2002, s. 52).

Od roku 1965 byla realizována likvidace nežádoucích romských soustředění a následný rozptyl jejich obyvatel po celém území, čímž zanikaly i rodové komunity, zvyky a jejich tradice. Jako svébytná etnická skupina však Romové nebyli před rokem 1989 uznáni, nadále byli bez dalších souvislostí považováni jen za skupinu, sociálně retardovanou, kterou je třeba převychovat dle vzoru majority (Horváthová, 2002, s. 53).

Po sametové revoluci se zakládají organizace, jako Kulturní svaz občanů romské národnosti, Svaz romských autorů a spisovatelů, Matice romská - romské křesťanské sdružení, Nadace Dženo na obnovu a rozvoj tradičních romských hodnot, Společenství Romů na Moravě, Demokratická aliance Romů v ČR, Regionální sdružení romských představitelů apod.

Od roku 1990 Romové pravidelně pořádají festivaly vlastní kultury s názvem Romfest. V roce 1991 bylo v Brně založeno Muzeum romské kultury. Z historických souvislostí vyplývá, že Romové patří k menšině národů světa, která nikdy nevyvolala, ani nevedla válku. Po pádu totality mohou Romové i oficiálně slavit mezinárodní den Romů, který je 8. dubna. V současné době se Romové potýkají na našem území s rasismem, nezaměstnaností, špatnou životní a sociální úrovní a nízkou vzdělaností.

1.2 Řemesla a kultura

Již ve druhé polovině 15. století zmiňujeme, že Romové jsou dobrými a nadanými řemeslníky, hlavně kováři nacházeli práci u královského vojska. Specifické uplatnění měli romští hudebníci, nejstarší zmínka u královského dvora zmiňuje Matyáše Korvína, či později velmi známá houslová virtuoska Cinka Panna³. S postupem času ovládají řemesla jako korytářství, košíkářství, či drobná zemědělská řemesla. Vzniká kočovný život, putování od vesnice k vesnici, městy. Čeští Romové obchodovali s koňmi (koňský handlír), vyráběli kotle a dřevěná koryta, štětky, kartáče, košťata, smetáky, bačkory apod., dále se uplatňovali jako brusiči, kdy k nabroušení používali nášlapnou brusku či sběrači kůží. Kočovný život se také projevoval v provozování zábavných podniků. Nejbohatšími a společensky nejváženějšími byli romští muzikanti. Uznávaní umělci, hrající často na housle, harmoniku, cimbál, kytaru a jiné hudební nástroje. K hudbě patřil i tanec, který byl oblíbený a přirozený. Na počátku 20. století usedlí slovenští a maďarští Romové jsou žádanými řemeslníky, zejména kováři, podkováři, výrobci nepálených cihel, košíků a košťat, výrobků z kukuřičného šustí atd. Modernizace však způsobí úbytek poptávky po těchto řemesel a někteří odcházeli za prací do Ameriky. V současné době můžeme kočovný život přirovnat s provozováním zábavných parků, některé rody tímto životem známé. Z kulturního dědictví mají Romové velmi blízko k hudbě a tanci.

1.3 Specifika, zvyky a jídla romské kultury

Mezi českou a romskou kulturou jsou značné rozdíly v hodnotách a ty mohou způsobovat vzájemné nepochopení. Pro Romy je důležitější rodina než práce. Z historie již víme, že romská rodina vždy uspokojovala všechny potřeby každému jedinci sama (vzdělávací, výchovnou, obživu ale i ochrannou). Dle Unuckové (2007, s. 18) Romové považují za své blízké příbuzné všechny a romština má na rozdíl od češtiny pojmenování i pro děti sestřenic či bratranců. Rodina zlepšovala své postavení a prestiž také počtem narozených dětí, především chlapců. Romské přísloví totiž říká: „*O čhave hin zor*“, *V chlapcích je síla*.

³Cinka Panna (1711-1772), přezdívka známé houslové virtuosky, o jejímž hudebním nadání a mistrovské hře žádané v celých Uhrách existují vedle věrohodných historických záznamů zachované celé legendy (Kalová, J., Závodská, M., 2012, s. 37).

Všechny romské generace žijí v romské rodině společně. Romské dítě se učí pomocí společenského dění v komunitě v které žije a kterou respektuje. V útlém věku dbá na dítě matka s prarodiči, v pubertě dohlíží na děti otec, který je přísnější. Ve výchově jsou brány ohledy na pohlaví dětí. Chlapci dříve pracovali společně se svými otci, dívky zase s matkami a tak se učili i svým budoucím rolím. Vzdělávání pomocí školního tzv. „gádžovského“ systému nedávají Romové velkou hodnotu.

Dětství a dospívání končí založením vlastní rodiny. Unucková (2007, s. 19) uvádí, že před svatbou směla dívka chodit do společnosti pouze v doprovodu otce, bratra nebo svého budoucího manžela, kde pokračovala její výchova. Manžela ji obvykle vybíral otec. Po dohodnutí otců se uskutečnil zasnubní obřad – mangavipen. Unucková (2007, s. 20) popisuje dále tento obřad tak, že obřadník, nejčastěji vajda – čhibalo, mladým zavázal ruce šátkem, do dlaní nalil víno nebo pálenku, které si mladí z dlaní vypili. Dnes už si většinou ruce nesvazují, jen je překříží a novomanželé vypijí vzájemně obsah partnerova pohárku a políbí se. Od této chvíle jsou romskou komunitou považovány za manželi. Na začátku jen pomáhala v domácnosti a bylo od ní vyžadováno „džanel žužipen“⁴. Tchýně učila svou snachu vařit jídla, tak jak je na ně její syn zvyklý. Dokud se jí nenarodilo první dítě, musela tchýni být neustále k ruce. Pokud dívka poradila dítě a osvědčila se v rodině, stala se jejím plnohodnotným členem. Rozchody jsou v romské komunitě výjimečné a jsou povoleny pouze v případě neplodnosti nebo nevěry ženy. Nevěra ženy byla důvodem pro rozchod manželství nebo pro veřejný trest, kterým bylo nejčastěji ostříhání vlasů či zbití. Mužská nevěra je naopak vnímána pozitivně.

Těhotenství žena oznámila nejprve ženám v rodině, poté svému manželovi. Od této chvíle se musí řídit „pravidly na ochranu plodu“. Tato pravidla jsou velmi přísná a omezující. Žena se například nesmí dívat na postižené lidi, na zesnulého apod. Dnes jsou dodržována hlavně ve východoslovenské komunitě.

Křest „kirvipen“ se koná v kostele. Odmítnutí být kmotrem by znamenalo největší urážku. Křest je v romské komunitě důležitější než svatba. Kromě jména po kmotrovi, dostalo dítě další romské jméno, které se odvozovalo z jeho fyzických či psychických vlastností apod. Toto jméno se mohlo během života měnit a funguje pouze uvnitř

⁴„džanel žužipen“ = být čistotná, přeloženo z romštiny do Českého jazyka. Unucková (2007, s. 20).

romského společenství. Unucková (2007, s. 21) nás upozorňuje, že Romové tedy většinou vůbec nepoužívají jména, pod kterými jsou zapsáni v matrice.

V romské komunitě je v čele vážený a respektovaný muž (čhibalo, vajda, mujalo, šeralo Rom apod.), který dohlíží na dodržování etických norem a pořádku. Často bývá i obřadníkem při uzavírání manželství nebo loučení na pohřbech. Jeho autorita upadá s rozpadem společenských vazeb.

Mezi romské tradice patří pohádky (paramisi). Zatímco zpívání nacházíme zejména u děvčat, vyprávění pohádek je mužská záležitost. Romský hrdina v pohádce hýří zlatem, stříbrem či diamanty, někdy je konec pohádky spojený s drastickým vražděním. Živou tradicí romských pohádek nejvíce udržuje zvyk vartování zemřelých. Vartování (bdění u mrtvého) trvá dodnes. V romské komunitě je zachována představa, že si pro umírajícího přichází někdo z dříve zesnulých členů rodiny, který u něj zůstává až do pohřbu a odvádí ho na onen svět. *Příbuzní a přátelé sedí u zemřelého tři dny a tři noci a loučí se s ním* (Hübschmannová, 1999, s. 13). Jde o zvyk, kdy u tohoto slavnostního loučení se jí, pije a aby tyto dny ubíhaly lépe, vyprávějí se příběhy o zesnulém, skutečné, vymyšlené a pohádky. Při vartování není slušné se opít. Nehraje se a nezpívá, hudba provází zesnulého teprve při pohřbu na hřbitově. Do rakve se vkládají osobní předměty – šperky, hodinky, hudební nástroje, cigarety, brýle, lahvička s alkoholem, karty, a pokud byl věřící tak i modlitební knížku a růženec. Do ruky nebo kapsy dávají příbuzní zesnulému drobné mince.

Vánoce jsou křesťanským svátkem, který Romové nazývají „Karačoňa“, typickým znakem romských Vánoc je odpuštění, usmíření a vzpomínání na zesulé příbuzné. Duše mrtvých „mule“ existuje i po úmrtí, také věří, že mohou i škodit. O svátcích jim dávají do kouta jídlo, aby si je usmířili nebo aby jim neublížovali. Romové se o Vánocích omývají v nádobě, na jejímž dně leží mince. To má rodině přinést bohatství, zdraví a štěstí. Některé romské rodiny věší na vánoční stromky bankovky jako ozdoby. Dříve Romové neuměli dělat salát a kapra. Vařili brambory, maso (nejčastěji vepřové nebo kuřecí) a pekli koláče. Jídla mělo být na stole hodně. Oblíbená romská vánoční jídla jako fazole se sušenými švestkami, švestková polévka nebo buchtičky polévané sádlem a sypané mákem (bobaľki), plněné zelné listy (holubki), plněné taštičky (pišoty) či tvarohové či makové záviny z kynutého těsta (šinga).

V minulosti konzumovali nejvíce maso, drobná, uhynulá zvířata, ježky, sysly a ryby. Olašští Romové měli a mají v oblibě slepice, které pekli i s peřím, obalené hlínou. Romové žili a často žijí chudým životem. Často se tedy vaří z toho, co dům dá. Jídlo je pro ně důležité a většinou se do sytosti nají a pak podle toho, kolik jim zbývá, nakupují ostatní věci. Romové považují polévky jako základ stravy a také i jako hlavní pokrm. Romské polévky se obvykle podávají s chlebem nebo jiným pečivem a do vývarů se přidává pikantní koření. Jídlo na oslavách jako jsou křtiny nebo svatba bylo velmi důležité a bohaté. I když je rodina chudá, udělá vždy vše, aby mohla nabídnout hostům maximum jídla, aby jim prokázala náležitou úctu. Jídelníček na svatbu a křtiny je podobný, ale dekorativní úprava je jiná. Při křtu si bere každý ze stolu to na co má chuť.

Na křtinách i svatbě by měla být pečená kuřata, pečené maso, pikantní přílohy, sladkosti a dobré pití. Oláhová (2000, s. 12) uvádí, že vařená jídla se nabízí v chodech, kde nesmí chybět slepičí polévka s nudlemi, kapusnica s klobásou, ostrý guláš a jídla přizpůsobená krajovým zvykům. Na Slovensku nesmí chybět jehněčí, v Čechách „knedlo zelo“ nebo řízek s bramborovým salátem, na Moravě zase uzené a domácí klobásy. Velkou roli hraje v jejich životě oheň. Rom, kterému touha postát u ohně už nic neříká, ztrácí identitu. Romové rádi připravují své pokrmy přímo na ohni, ať už se jedná o maso, uzeniny nebo romské lokše či jiné pečivo. Originální pokrm, který nenajdeme v jiné kultuře, se jmenuje „Goja“. Ten je připravován z vepřových tlustých střev, mouky nebo brambor a koření. Vaření tohoto pokrmu je pro kuchařku složitý rituál, hlavně kvůli velmi důkladnému očištění střev.

2 Multikulturní výchova

2.1 Co je multikulturní výchova

Multikulturní výchova je vlastně taková činnost, která je zaměřená na to, aby učila lidi z různých národů, etnik, rasových a náboženských skupin žít vedle sebe, spolu. Vzájemně se respektovat a spolupracovat. K tomu jsou využity různé programy ve školách, ale také mimoškolních zařízeních, reklamních akcích a kampaních, osvětových akcí, politických opatřeních. K tomu jsou vynaloženy velké síly a prostředky. Mimo jiné i finanční. V České republice se setkáváme s multikulturní výchovou v roce 1989, kdy k nám dostává ze zahraničí. *„Potíž spojená s tímto pojmem je v tom, že se daná činnost označuje jako „výchova“. To je důsledkem toho, že termín „multikulturní výchova“, který se k nám dostal ze zahraničí v roce 1989, byl převzat z anglického multicultural education. Jenže v angličtině termín „education“ vyjadřuje několik významů: jednak „edukace“ (tj. výchova a vzdělávání), jednak také „pedagogika“. U nás se ale začal užívat jen význam „výchova“ což není přesné. Dominantní složkou multikulturní edukace je vzdělávání, tedy proces, který spočívá v záměrném, organizovaném vyučování nějakých poznatků, dovedností, postojů aj. s tím spojeném učení na straně vzdělávacích subjektů“* (Průcha, 2006, s. 16, 17).

Multikulturní výchova je tak chápána jako určitý proces, založený na znalostech. Poslání multikulturní výchovy může být naplňováno tehdy, jsou-li učitelé či jiní vzdělavatelé, žáci, studenti či širší veřejnost, vybaveny znalostmi etnického, kulturního a rasového soužití. Nemůžeme předpokládat, že prostřednictvím multikulturních programů je možno přímo působit na chování určitých lidí. Měnit je tak k žádoucímu stavu, poukazovat na určité ideály, pokud nejsou založeny na dobrých znalostech o těch jevech reality, jich se dané působení týká. Multikulturní výchova by měla poznávat, porozumět, respektovat jiné národy, kultury a etnika (Průcha, 2006, s. 16, 20).

Také se musíme zmínit, co je vlastně kultura. Každý stát, etnikum či menšina, má nějakou svoji kulturu, která vychází z minulosti. Nejde jen o komunikační zvyklosti, ale o souhrn činností jednotlivců či skupin, který je orientovaný kulturním dědictvím. Váže se tak na lidskou práci, normy, hodnoty, ideály, lidské chování i společenské normy, kterými se ostatní řídí a předávají je dále dalším generacím.

2.2 Základní pojmy multikulturní výchovy

Národ

- *Národ je množství lidí zrozených z téhož kmene, bydlících na témže místě ve světě (jakoby ve společném domě, který nazývají vlastí), užívajících téhož zvláštního jazyka a spojených týmiž svazky společné lásky, svornosti a snahy o dobro obecné.*
- *Národ je osobité a uvědomělé kulturní a politické společenství, na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny a společné území. (Průcha, 2006 s. 34).*

Nesmíme zde opomenout také určitá kritéria. Kultury, kde obyvatelé mají spisovný jazyk, či společné náboženství či společnou dějinnou zkušenost. Kritéria politické existence, kde významnou roli hraje vlastní stát či autonomní postavení. A v neposlední řadě psychologická kritéria, subjekty národa sdílejí společné vědomí o své příslušnosti k určitému národu.

Národnost

Jde o to, že každý se řadí k příslušnému etniku, příslušnost ke skupině osob se společným původem, kulturou, případně jazykem či náboženstvím. Každý se v tomto případě řadí k příslušnému či určitému národu. V České republice se část hlásí k slezské národnosti, u níž však zajisté nejde o příslušnost k „slezskému národu“. Kritériem je státní občanství, které je doloženo právním dokumentem v té zemi.

Rasa

Jde o pojem, který je využíván v biologii člověka, rozvinul se s používáním anatomie, kdy se uvádí, že lidský rod není jednotný. Odlišuje se určitými znaky jako je barva kůže, vlasů a očí, tvarem lebky či obličeje, či samotná výška člověka. To odlišuje velké skupiny lidí, kteří mají společnou charakteristiku tělesných znaků. Velký vliv na toto uspořádání člověka má přírodní prostředí. Jiná charakteristika je u člověka z Afriky se srovnáním s člověkem z Norska. V současné době dochází k míšení ras, přibývá dětí z rasově míšených či rozdílných rodičů. V České republice velmi časté propojení Vietnamské komunity s Českou.

Národnostní menšina

Ta nezahrnuje skupiny nových imigrantů. V ČR je národnostní menšina definována zákonem č. 273 / 2001 Sb., § 2.⁵

(1) Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.

(2) Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti (<https://zakonyprolidi.cz/cs/2001-273>).

Rasismus

V neposlední řadě je třeba se zmínit o rasismu. Jestliže má učitel vyučovat multikulturní výchovu, měl by dětem vysvětlit, co vlastně znamená rasismus. Jde o takové jednání, které překračuje vnímání rasových odlišností, které se pak přetvoří na nepřátelské aktivity vůči osobám jiné rasy. Směřuje se Romům, že jsou černí. Vietnamcům, že mají šikmé oči. Může to být formou verbální, nebo také projevující se agresí či diskriminací, která pak může přecházet ve fyzické násilí či šikanování. Já dětem vysvětluji, že nikdo z nás nemůže za to, jací jsou jeho rodiče. Děti neovlivní svoji národnost, rasu a výběr svých rodičů. Rasismus má mohutnou ideologickou základnu. Od 19. století se rasistické teorie prosazují ve filosofických a politických programech, například v ideologii německého nacismu zaměřeného proti „Židovské rase“. Vychází z diskriminace jiné rasy, čili rasových rozdílů. Rasová teorie je podložena tím, že lidstvo v minulosti bylo rozděleno na vyšší a nižší rasu, přičemž vyšší rasa byla určena k vládnutí, zatímco nižší rasa byla charakterizována svou neschopností. Rasismus byl tak používán jako základ pro agresí či vykořisťování. Pro společnost se tak stává

⁵ Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů (č.273/2001 Sb.). § 2 -Vymezení základních pojmů. *Zákony pro lidi: Zákon č.273/2001 Sb.* [online]. [vid. 13. 10. 2016]. Dostupné z <https://zakonyprolidi.cz/cs/2001-273>

nebezpečím. Nenávist k jedinci kvůli tomu, že má jinou rasu je v rozporu s učením, morálkou a právem.

2.3 Multikultura v různých společenských oblastech

Multikultura jako praktická a edukační činnost

Jiné kultury, jejich charakteristika, tolerantní postoje k osobám jiných etnik a ras, informace k respektování či poznávání jiných národů se realizuje také ve školní výuce, zde je však opomíjen stav etnického vědomí⁶, které žáci mají. Především v určitých předmětech, jsou tato výše uvedená témata realizována. Ale také v bezpočtu osvětově zaměřených projektů, v publikacích vládních či nevládních organizací, na výstavách či festivalech. Potom to jsou různé programy Evropské unie zaměřené na mezinárodní výměny studentů, mládeže a učitelů, na mezinárodní spolupráci škol, obcí, regionů a krajů.

Multikultura v oblasti vědeckého výzkumu

Pro teoretické objasňování multikulturní výchovy jsou důležité poznatky a procesy využívané v etnologii, interkulturní psychologii, srovnávací sociologii, historické vědě aj. Chceme porozumět její komplexnosti. Výzkum poskytuje nálezy a objektivní realitu. Ještě před pěti lety nikdo z nás nedokázal předpovědět migraci, která bude probíhat po celém světě. V současnosti se setkáváme denně s přílivem různých etnik do Evropy. Slyšíme otázky typu: „Je na to Evropa připravená“? V zahraničí se provádějí různé výzkumy v souvislosti s postoji příslušníků jedné etnické a jazykové skupiny. Vnímání a respektování odlišností v komunikaci etnických skupin, vznik rasových předsudků, to jsou aktuální témata pro dnešní dobu.

Multikultura jako systém informačních a organizačních aktivit

Aby to vše mohlo správně fungovat, je potřeba mít vědecké organizace, informační centra, odborné knihy a časopis to nejen v České republice, ale také

⁶Termín „etnické vědomí“ (ethnic consciousness) je souhrnný v interkulturní psychologii (Průcha, J., 2004) a znamená subjektivní obsah myslí jedince, jeho poznatky a zkušenosti, postoje, pocity, které se vztahují jednak k vlastnímu etniku, jehož je příslušníkem a jednak k jiným etnickým a rasovým skupinám.

v zahraničí. Existence odborných časopisů a knih na problematiku multikulturní výchovy, internetové znalosti, či databáze s tímto tématem.

V Evropě, která má přes 700 milionů obyvatel, žije asi 80 etnik s různým počtem příslušníků – od největších etnických skupin (Rusové, Němci, Francouzi) až po nejmenší etnika (Frísové, Lužičtí Srbové, Laponci). V Evropě neexistuje stát, v němž by žilo pouze jedno etnikum. Většina států je tam etnicky nehomogenní. V běžném povědomí či některých odborných výkladech se ztotožňuje pojem „etnikum“ s pojmem „národnost“ či „národnostní menšina“.

3 Multikulturní výchova na základní škole v ČR

3.1 RVP pro ZV a multikulturní výchova

V rámci kurikulární reformy vytvářejí základní školy již několik let své školní vzdělávací programy dle Rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání. Součástí těchto programů jsou tzv. Průřezová témata, která se věnují problémům současného světa. Školy je musí povinně zařadit do svých vzdělávacích plánů a strategií. Jedním z těchto témat je i multikulturní výchova, která zejména v poslední době nabývá nebývalé potřeby. Dovednosti a znalosti, které nám před dvaceti lety stačily k úspěšnému zvládnutí životních situací, jsou dnes do jisté míry nepoužitelné. Mění se kompetence nezbytné pro plnohodnotný a úspěšný život. Uplatnění v pracovní, občanské i soukromé sféře se mění. Je to dáno vývojem společnosti, která přináší řadu změn, které způsobují rychlé zastarávání vzdělávacích obsahů i metod, kterými jsou tyto obsahy zprostředkovány. „Protože jednou ze základních funkcí vzdělávacího systému je příprava na život ve společnosti a světě, společenské změny kladou také nové nároky na vzdělávací systém. Odpovědí na tyto nároky je probíhající reforma vzdělávacího systému, reprezentovaná především novými kurikulárními dokumenty - rámcovými vzdělávacími programy (RVP)“ (Švingalová, 2007, s. 80).

Nalzáme zde nejen popis cílových kompetencí, nové struktury učiva a organizace výuky, ale i také nové vzdělávací obsahy - nová témata. Ta souvisejí s aktuální společenskou situací. Multikulturní výchova (MKV) je jedno z témat, která má žáky připravovat na ty aspekty života společnosti, které souvisejí s kulturní a sociální rozmanitostí.

„Ačkoliv je Česká republika ve srovnání s mnohými jinými evropskými státy kulturně relativně homogenní (až 95 % populace tvoří etničtí Češi a Češky), je nutné počítat s výraznějšími mezikulturními kontakty vyplývajícími z evropské integrace a ze stále silnějších globalizačních trendů. Nutnost MKV vychází také z pokračujícího procesu sociálního propadu některých menšin, s čímž se pojí i narůstající nevráživost mezi majoritou a sociálně vyloučenými skupinami, provázená vznikem či posilováním negativních etnických stereotypů (v ČR především Romové a vztah majority vůči nim)“.

(<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/450/MULTIKULTURNI-VYCHOVA-V-RVP.html>).

Xenofobie, rasismus a intolerance jsou negativní aspekty mezikulturních kontaktů, které ohrožují soudržnost demokratické společnosti. Děsivé důsledky v podobě xenofobních či nacionálních vášní nakonec znamenají ztrátu pro všechny, nikoli jen pro příslušníky minorit. Proto se multikulturní výchova stala standardní součástí vzdělávacích strategií demokratických zemí.

Nejdůležitějším dokumentem české vzdělávací politiky je *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha* (2001). Vytyčuje obecné cíle vzdělávání v českých školách a v rámci cílů věnuje – v míře dříve nevídané – značnou pozornost multikulturní výchově. Jde zejména o tyto cíle:

- *Multikulturní výchova na základě poskytování informací o všech menšinách, zejména romské, židovské a německé, jejich osudech a kultuře, utváří vztahy porozumění a sounáležitosti s nimi.*
- *Výchova k partnerství, spolupráci a solidaritě znamená usilovat o život bez konfliktů a negativních postojů ve společenství různých národů, jazyků, menšin a kultur, být schopen respektovat i značné odlišnosti mezi lidmi a kulturami dnešního světa.* (Průcha, 2006, s. 23, 24).

Multikulturalita⁷ včetně informování o Romech, jako jedné z etnických menšin žijících v České republice, patří mezi povinná průřezová témata školní výuky. Podle RVP ZV je multikultura průřezovým tématem, která se propojuje s obsahem dalších, různých předmětů. Nalézáme ji v učebnicích vlastivědy, občanské výchovy, přírodopisu, zeměpisu či dějepisu. Některé učebnice ji však uvádějí pouze částečně či omezeně, jiné ji

⁷Multikulturalita (podle některých odborníků multi-etnicita) je reálný stav soudobého světa, s nímž existovalo, existuje a bude existovat množství kulturně, etnicky, jazykově, nábožensky odlišných skupin lidí. (Průcha, J., 2006, s. 252).

prezentují velmi dobře. Již v dětství se setkáváme s tím, že děti jsou konfrontovány s tím, že existují jiní lidé, kteří hovoří jiným jazykem, než česky. Vypadají jinak, umí používat slova jako černoch, Vietnamec či Rom, to slyší od rodičů, z televize či od kamarádů. Takže *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* (2005), ve vyučování v praxi ze strany učitelů, se postupně setkává s již působícím povědomím žáků. Někdy může docházet k tomu, že právě děti mají určité sympatie, antipatie či nenávistné postoje k etnickým či rasovým skupinám. Z hlediska tohoto nelze tyto skutečnosti opomíjet, ale naopak při výuce z nich vycházet.

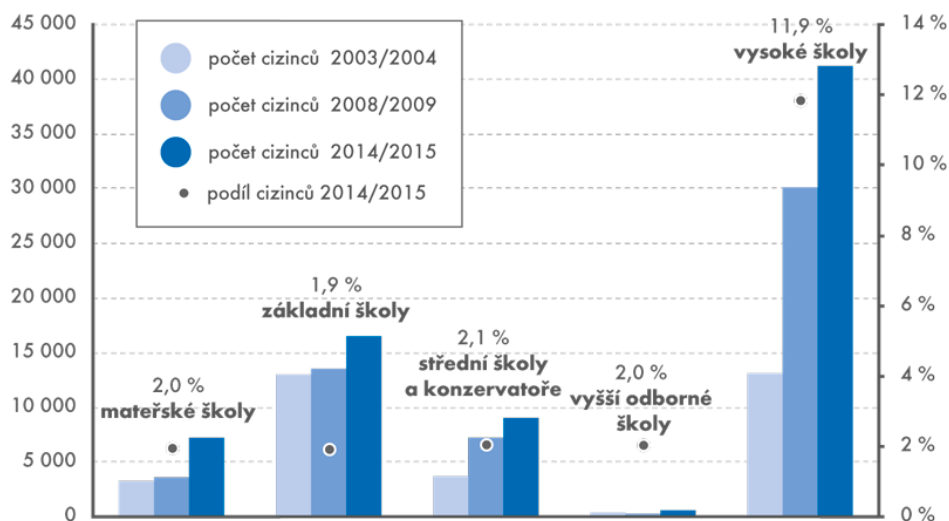
3.2 Vzdělávání cizinců

Ve vyspělých demokratických státech se Evropy pro multikulturu vznikají nové úkoly. V dnešní době s přílivem imigrantů se počty kulturně odlišných cizinců neustále zvyšují. Dospělý imigranti se učí jazyk země, ve které chtějí být a zajímají se také o vzdělávání jejich dětí. To má za následek to, že se setkáváme se stále častějšími dětmi cizinců v našich školách. Ty se začleňují do škol a pro učitele vyvstává povinnost tyto děti vyučovat. Počty cizinců v různých úrovních vzdělávacího systému ČR ukazují následující srovnávací tabulka období 2004/2005 a 2014/2015.

Počty žáků – cizinců v českých školách 2004/2005				
	Celkem cizinců	Z toho		
		Slovensko	Státy EU	Jiné státy
Mateřské školy	3203	357	228	2619
Základní školy	12 113	1802	514	9797
Střední školy	4332	687	330	3315
Vyšší odb. školy	353	228	23	102
Vysoké školy	18 396	12 308	1348	4470
Celkem	38 397	15 382	2443	20 573
Pramen: Statistická ročenka školství – Výkonové ukazatele 2004/2005, cizinci v České republice 2005.				

Tabulka 1: Počet žáků, cizinců v českých školách⁸

⁸ Počet žáků – cizinců na českých školách (Průcha, J., 2006, s. 120).

¹⁾ Pozn.: Data za veřejné a soukromé vysoké školy k 31. 12. 2003, 2008 a 2014.

Obrázek 1 – Počty cizinců vzdělávajících se na českých školách ve školních letech 2003/2004, 2008/2009 a 2014/2015, podíly cizinců*) na celkovém počtu dětí, žáků a studentů (2014/2015)⁹

V současné době je toto číslo vyšší, jak vidíme na srovnávacích tabulkách, skoro dvojnásobně a bude vyšší. Je třeba také zmínit, že cizinci v České republice mají v oblasti vzdělávání stejná práva a povinnosti jako občané ČR. Legislativní normu upravuje zákon pro vzdělávání cizinců: *Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) č. 561/2004 Sb.* (Průcha, 2006, s. 116). Z pohledu legislativy je v českých školách vzdělávání cizinců připravováno dobře. Z hlediska připravenosti pedagogických pracovníků to zdaleka tak není. Chybí specifická profesní příprava učitelů pro cizince. Z tohoto hlediska jde o komunikaci s žáky, kteří dostatečně neumějí český jazyk, ale také o praktické pedagogické problémy, např. o zařazení cizinců do určitého ročníku či problém kvality předchozího vzdělání. Bohužel sebedokonalejší legislativa nezaručuje to, aby se děti cizinců cítily v našich školách dobře. Proto se v současnosti otevírají nová, doplňující studia vzdělávání pro pedagogy. U žáka-cizince je z hlediska pedagoga nutností vyžádání potřebných dokladů (vysvědčení či jiný doklad o vzdělání), důležité je seznámení rodičů s pravidly školství a školní docházky, zařazení žáka do ročníku, třídy. Komunikace učitele s žákem, jeho

⁹ *Statistika a my: 2016: Cizinci vzdělávající se na českých školách* [online]. [vid. 01. 11. 2016]. Dostupné z <http://www.statistikaamy.cz/2016/02/cizinci-vzdelavajici-se-na-ceskych-skolach/>

začlenění do výuky a mimoškolní činnosti. Samotnou specifikou je oblast klasifikace, to řeší opět školský zákon č. 561/2004 Sb.¹⁰

3.3 Praxe ze zahraničí

Je uvedeno, že ve Švédsku nastala změna od 60. let minulého století, vlivem proudění dělníků ze všech světových zemí, proto byl v roce 1975 schválen *Zákon o imigrantech a menšinách*, kde byla začleněna do zákona povinnost výuky mateřského jazyka pro děti imigrantů a výuka švédštiny, jako cizího jazyka. Tento model se velmi osvědčil a je brán jako příklad i pro jiné země. V Norsku pro minoritní skupinu Laponců jsou ve školství sledovány dva cíle, prvním z nich je osvojování laponského jazyka a kultury a druhým cílem je umožnění, aby se tito žáci cítili doma ve dvou kulturách. Některé problémy trochu připomínají potíže v České republice se vzděláváním Romů. Ve Finsku jsou dva úřední jazyky, finština a švédština. Na školách je vyučován mateřský jazyk a od 3. ročníku a je zavedena povinnost výuky cizího jazyka. Od 7. ročníku opět povinnost dalšího cizího jazyka, pokud si tedy finský žák zvolil např. němčinu, musí nyní studovat švédštinu. Zajímavostí je, že státní úředník musí plně ovládat oba dva. Multikulturní výchova ve Finsku obsahuje velkou přípravu učitelů ve specializovaných programech, kde se uděluje licence pro učitelkou profesi. V Nizozemsku má největší problém se školským vzděláváním minorita zastoupená Turky a Maročany. Nacházíme zde rozdíly v přístupu ke vzdělávání a k integraci, což vede k vážným problémům. Někteří imigranti (Maročané aj.) mají problém s přizpůsobováním vzdělávacího systému, což vede ke špatnému začlenění do společnosti, které pak končí kriminální činností. Mezi faktory, které tak ovlivňují tyto děti, patří rozdílný styl rodinné výchovy či samotný postoj ke vzdělávání. V případě muslimských rodičů hraje velkou roli víra, zatímco chlapci jsou upřednostňováni a povzbuzováni k dokončení školní docházky s dobrým prospěchem, u děvčat je to jinak. Zde se hledí na zachování cudnosti a panenství. Pozorujeme tedy, že tito migranti si zachovávají kulturní vzorce ze země, odkud přicházejí. Odborníci tak konstatují, že vzdělávání multikulturní výchovou se nedaří realizovat. Opakem je Švýcarsko, na rozdíl od vysokého počtu přistěhovalců se daří multikulturní výchovu dobře realizovat. V některých školách je i převaha cizinců nad

¹⁰ Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon č.561/2004 Sb.). *Zákony pro lidi: Zákon č.561/2004 Sb.* [online]. [vid. 01. 11. 2016]. Dostupné z <https://zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

žáky Švýcarů. Byly zde vypracovány velmi podrobné pokyny a doporučení pro pedagogy, ředitele, psychology a poradce. Velký důraz je kladen na přípravu a další vzdělávání učitelů pro multikulturní výchovu. *Všechny děti žijící ve Švýcarsku, bez ohledu na jazykovou a kulturní příslušnost, mají zaručeno rovnoprávné školní vzdělávání, při respektování svébytnosti své kultury a způsobu života* (Průcha, 2006, s. 184). Každý stát je jiný, to co funguje zde, nemusí zákonitě fungovat jinde.

V České republice je multikulturní výchova mezi námi zaměřená zejména: „o těch jiných“. Čeští žáci a studenti mají poznávat svoji kulturu a uvědomovat si vlastní identitu. Člověk je ovlivněn faktory, které utváří jeho osobnost. V prvním případě jde o geneticky utvářené (zdeděné) faktory, ve druhém případě o dodržování norem, zvyklostí, se kterými se seznamoval v průběhu svého života. Učíme se, že ve světě existuje mnoho kultur, etnik a s těmito se seznamujeme. Prostřednictvím multikultury by se měli žáci dozvídat více informací o různých zemích světa. *Přestože je většina Čechů k cizincům zdvořilá, ve svém nitru nahlíží na cizince, jako na nezvané hosty, jakými byli vetřelci v roce 1620, 1938 a 1968. Výsledkem toho je, že je obtížné se s Čechy sblížit osobně, zvláště když cizinec neovládá češtinu* (Průcha, 2006, s. 233). Někdy nahlížíme na cizince jako na byznysmeny a manažery, kteří nás přišli poučovat, být civilizovanějšími, ale v popředí jsou především jejich ekonomické zájmy naší země. Multikulturní výchova by měla směřovat k tomu, abychom učili naše žáky, že každá kultura je hodnotná, i když ji z našeho pohledu vidíme jinak. Sami vidíme, že je Evropa obléhaná, denně proudí několik desítek tisíc obyvatel, prchajících před válkou do jiné země, které nedokážeme zastavit. Každý z nás má nějaký názor, někteří jsou k emigrantům skeptičtí, bojí se násilí, kriminalizace a proto s migrací nesouhlasí. Jiní s přistěhovalci počítají, jako s daňovými poplatníky, kteří užijí důchodce. Měli bychom vycházet z toho, aby cizinci přijíždějící do naší země, se zde cítili lépe a jako „doma“.

4 Potřeby dětí mladšího školního věku

Při tvorbě programů multikulturní výchovy je nutné vycházet z daného věku a potřeb dětí. Langmeier a Krejčířová (2006) ve své knize Vývojová psychologie uvádějí, že školní období rozdělujeme:

- Mladší školní věk (od 6 let do 11 let).
- Starší školní věk (od 11 do 15 let, uváděný také jako puberta).

4.1 Základní charakteristika

Toto období je vymezeno od zahájení školní docházky až po začátek tělesného a psychického dospívání, tj. asi do 11–12 let, zpravidla se kryje s prvními pěti lety školní docházky. Během celého mladšího školního období probíhá vývoj neustále ve všech ohledech. Jedná se zejména o kvalitativní vývoj a zdokonalování všech schopností, dovedností a poznatků o světě, ve kterém školák žije. Vliv samotných rodičů či kolektivů kolem dítěte, má velký význam na utváření jeho postojů ke školním povinnostem.

Mladší školní věk (6–11 let)

S nástupem do školy se dítě adaptuje na nové prostředí, získává první školní návyky a dovednosti. Škola má v tomto období velký vliv na utváření a rozvíjení osobnosti dítěte. Hlavním druhem činnosti se stává učení. Dítě má silnou potřebu uznání i ocenění. Musí se soustředit i na věci méně přitažlivé a podřídit se časovému rozvrhu, zvyknout si, že má také nějaké povinnosti, které musí plnit. To také zahrnuje i dostatek volného času určeného na aktivní odpočinek. Proto v tomto období zařazujeme různé sportovní aktivity a možnosti využití volného času.

Starší školní věk (12–15 let)

Vývoj v tomto období je ovlivněn probíhající pubertou, velkého rozvoje duševních pochodů. Dítě se v tuto dobu stává pomalu dospělým. Zdokonaluje se proces učení. Rozvíjí se způsob myšlení a uchovávají se získané poznatky v paměti. Období získávání vědomostí a dovedností. Je charakterizováno velkými hormonálními změnami, které se projevují růstem končetin, trupu a výšky. Dívky dospívají dříve než chlapci,

jejich sekundární pohlavní znaky jsou nápadnější. Puberta u děvčat končí mezi 16.–17. rokem, u chlapců mezi 18.–19. rokem. Existuje značná závislost pubescenta na rodině, i když to popírá (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 243).

4.2 Naplňování volného času

Volný čas pro děti romského původu bylo a je velmi časté vysedávání před panelovým domem. Hlouček dětí zastoupených různé věkové kategorie. Mladší se učí od starších. Z mého posouzení jde o nudu, velmi často pak o neznalost, jak vhodně využít svůj volný čas. Ten je opak povinnosti či nutné práce. Vybíráme si takové činnosti svobodně a podle toho, jak nám vyhovují. Jsou tedy dobrovolné a přinášejí nám pocit uspokojení, uvolnění a jistě existuje na toto téma mnoho definic. Dá se říci, že volný čas zahrnuje zájmové činnosti, odpočinek, rekreaci, zábavu, dobrovolné vzdělávání a společensky prospěšné činnosti. Nepatří sem vyučování a činnosti s ním související. Pedagogický slovník definuje pojem volný čas takto: „Čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku). Na výchovu a vzdělání ve volném čase je zaměřena pedagogika volného času“.¹¹

Zájmy ve volném čase zpravidla vypovídají nejen o kognitivní, ale také o emocionální sféře osobnosti.

Zájmové činnosti

Zájem o určitou aktivitu vychází z touhy po příjemné činnosti, ale také z potřeby naučit se zvládat situace. Zájmové činnosti působí jako formy aktivního odpočinku, jelikož jsou vždy realizací osobní záliby dítěte. Rozvoj a prohlubování zájmů přispívají také ke zvyšování odborných dovedností a vědomostí. Zájmové činnosti můžeme dle koncentrace rozlišovat na jednostranné a mnohostranné. Z hlediska časového trvání je pak dělíme na krátkodobé, přechodné a trvalé. Podle společenských norem na žádoucí a nežádoucí. A podle obsahu, pak na činnosti společenskovední, pracovní-technické, přírodovědně-ekologické, esteticko-výchovné, tělovýchovné, sportovní či turistické.

¹¹ Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. 2008. *Pedagogický slovník, 4. aktualizované vydání*. 5.vyd., Praha: Portál, 2008, s. 274.

Společenskovední zájmové činnosti.

Začlenění činností směřujících k výchově rodičovství, partnerství, společenské výchově a jazykovědě. Pěstující vztah k mateřskému jazyku a vlasti, historické souvislosti či aktuální společenské dění.

Pracovně-technické zájmové činnosti.

Činnosti, které napomáhají ke zdokonalování manuálních dovedností. Prohlubují zájem o tvořivou práci žáků, jež je obohacují o nové vědomosti, o technické poznatky a jejich aplikaci. Tyto činnosti by měly podporovat touhu dětí po aktivním uplatnění v oblasti techniky. Rozvíjet představivost, technické myšlení a manuální dovednosti, které přispívají k profesní orientaci žáků.

Přírodovědné zájmové činnosti.

Environmentální výchova, která prohlubuje vědomosti o dění v přírodě a pěstující vztah k její ochraně. Ale také zájem o chovatelství a pěstitelství. Zejména u dětí je tato oblast dost důležitá, neboť environmentální výchova je ve školství dosti opomíjená. Pojednává o rostlinách, živočiších, neživé přírodě a dovedností v péči o ně. Seznamuje se základy přírodních věd, pěstuje cit k přírodnímu prostředí a k jeho ochraně. Nejčastější činností je pozorování přírody na vycházkách.

Esteticko-výchovné zájmové činnosti.

Formují a utvářejí estetické vztahy dětí ke společnosti, k přírodě a jejím hodnotám. Jsou tak zaměřeny na rozvoj literárního, výtvarného, dramatického, hudebního projevu a pohybového projevu. Také na kulturu chování, výchovu vkusu a rozvoj tvořivosti. Můžeme sem začlenit kulturní akce, výstavy, vycházky, tvořivé aktivity. Estetická výchova je nedílnou součástí celoživotní výchovy.

Sportovně-turistického zaměření a tělovýchovné zájmové činnosti.

Pohybové činnosti, které jsou neoddělitelnou součástí vývoje a existence člověka. Rozvoj pohybových schopností, psychické zdatnosti a odolnosti. Do této kategorie patří všechny prvky sportovních her, letních i zimních, plavání, ale také turistika a netradiční

sparty. Mluvíme o pohybové aktivitě, která dnes dětem chybí. Můžeme jmenovat rekreaci, pohybovou rekreaci, či turistiku. Tyto činnosti jsou prováděné svobodně, ve volném čase.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Charakteristika a cíle programu

Na základě pozorování potřeb dětí, jejich domácího zázemí a chování ve škole jsem si uvědomil, že většina z nich (i když pocházejí převážně z romských rodin), nezná svoje kořeny, svoji historii ani kulturu. Hlavním cílem proto bylo vytvoření, zrealizování a zhodnocení programu zaměřeného na historii a kulturní bohatství Romů pro žáky sedmé třídy praktické školy. Ve výzkumu jsem se chtěl zaměřit na skutečnost, zda děti Romského původu znají svoji historii, tradice, řemesla a zvyky a jak tuto tematiku využít v rámci volného času.

5.1 Výchozí pozice

Pracuji jako učitel ve Speciální a praktické škole ve Varnsdorfu. V mé třídě je 13 dětí, z toho všechny se hlásí k Romské národnosti. Z anonymního průzkumu, který jsem si ve třídě udělal, vyšly zajímavé výsledky. Negativní postoje dětí jsou směřovány spíše k národnostní většině: „Bílým“, neboli „Gadžům“, jak říkají. Je zajímavé, že k Vietnamcům mají jiný, zvláštní vztah. Respektují je, nejsou pro ně nebezpečím či ponižujícím, rasovým etnikem. Je to dáno tím, že Vietnamci v jejich podvědomí fungují jako obchodníci se zbožím, které oni potřebují k životu. Oblečení, alkohol, cigarety, potraviny a další věci, které nakupují, dělá děti šťastnějšími, proto nejsou pro ně Vietnamci nebezpečím. Zjistil jsem, že negativní postoje k jiné národnostní většině mají děti zažité z dětství, od rodičů či starších kamarádů, Romů. Nedávné demonstrace ve Varnsdorfu v dětech vytvořily přesvědčení, že v Romské komunitě se cítí lépe. Je zajímavé, že mě jako učitele neberou jako svého nepřítele. Když jsem navštívil jejich domov a pozitivně komunikoval s jejich rodiči, zjistil jsem, že mě berou jako kamaráda a člověka, kterému věří.

Výroky dětí z mé skupiny:

- *Raději budu kamarádit s Romem, než abych dělal blbečka bílým (Honza).*
- *Máme posilovnu, kam chodí Romové. Já kamarádím s Dušanem, ten chodí na jinou školu, není Rom a chodí se mnou posilovat (Aleš).*

- *Mám kamarádku, která chodí na jinou školu, je bílá a nestydí se za mě (Adéla).*
- *Můj táta kamarádí s bílými, dělají obchod a jezdí do Německa (Milan).*
- *Chodím do party, kluci jsou Romové, bílý se mi smějí (Martin).*
- *Někteří cikáni mají doma nepořádek, moje maminka je čistotná a u nás doma je pořádek, nesnáším špínu a nepořádek (Marta).*
- *Když jsem sám, tak jdu domů. Když jsem v partě, tak nadávám bílým, oni nám taky nadávají (Karel).*

Žijeme ve Šluknovském výběžku, město Varnsdorf sousedí s Německem a nedaleko je také Polsko. Rád bych se zmínil o názorech dětí k „vlastnostem“ národů, s nimiž sousedíme a se kterými se děti setkaly. Podle dětí tak některé národy jsou:

Němci: jsou pracovití, vzdělaní, přátelští a slušní

Poláci: jsou veselí a kamarádí se s Čechy

Vietnamci: jsou slušní, podnikaví, pečují o své rodiny, nechodí do restaurací

5.2 Předsudky

Z pozorování svého okolí vím, že děti mladšího školního věku mají určité předsudky vůči cizincům. Myslím si však, že multikulturní výchova může velmi napomoci tyto bariéry bourat. Pak děti nebudou tolik podléhat rasovým či etnickým předsudkům. Na mé škole, kde učím, je celá třída naplněna romskými dětmi. U nich je to naopak, vím, že u nich existuje předsudek vůči majoritní společnosti. Na základě anonymního dotazníku jsem zjistil, z čeho jejich předsudky pramení. Není to cílená forma rasismu zaměřená na bílou rasu, ale spíše jde o negativní postoje, které pramení z jejich rasové odlišnosti, stylu života, někdy i rodičovské výchovy a postojů. Po varnsdorfských demonstracích se objevilo plno nových koordinátorů, kteří najednou nabízeli pomoc romským dětem. Jedna taková byla ve formě zájezdu do Prahy. Děti byly osloveny agenturou, která měla svého zmocněnce, a ten navštěvoval rodiny a lákal děti na výlet. Zpočátku panovaly předsudky. Kdo by věřil někomu, kdo nabízí výlet zadarmo, na tři dny do hlavního města naší vlasti. Když se nedařilo zájezd naplnit, byl osloven místní romský koordinátor, který spolupracoval a prováděl nábor dětí. Předsudky odpadly, děti jely. Když se vrátily z výletu, vyprávěly, jak to probíhalo. Dozvěděl jsem

se, že ubytování bylo zajištěno na odlehle ubytovně mimo Prahu v podmínkách, které se dětem moc nelíbilo. S dětmi byl prováděn pohovor, kdy odpovídaly na to, co si myslí o demonstracích a jaké postoje k ní mají. Některé byly foceny do připravované knihy. Výsledkem skutečně byla kniha, kterou každý účastník výletu dostal během následujících měsíců. V knize jsem pak viděl digitálně upravené fotografie některých mých žáků do podoby Boženy Němcové, Bedřicha Smetany, K. H. Borovského či jiných českých umělců. Dočetl jsem se, jaké mají názory na demonstrace vůči Romům. Děti se ve škole chlubily tím, co napsal Míša v knize. *„Můj učitel je dobrej. Učí se s ním dobře, dá se s ním vycházet, dá se s ním rozumět. Byl taky bejvalej policajt. Učil nás, jak se bránit proti lidem a jak se máme chovat, když na nás někdo nadává, že se máme otočit, jít pryč a neřešit to. Některý učitelé nejsou jako on. Jsou zlí, nadávají na vás, že nechodíte do školy, že chodíte do školy špinaví, nemejete se, smrdíte. A náš učitel ne. On nás chválí“* (Wodiczko, Anděl, 2013, s. 62). To mě velice potěšilo a překvapilo. Jako učitel se snažím s předsudky ve výuce vypořádat a reagovat na ně. Proto si myslím, že multikulturní výchova by měla být začleňována do profesní přípravy učitelů na všech školách.

5.3 Charakteristika školy

Příspěvkovou organizaci Speciální základní škola a Mateřská škola, Varnsdorf, T. G. Masaryka 1804, (dále jen SpZŠ), která vznikla dnem 1. 1. 1998, tvoří základní škola praktická, základní škola speciální, školní družina a přípravná třída, umístěné v hlavní budově školy. Součástí školy je také mateřská škola a základní škola, které se nacházejí na odloučeném pracovišti v Lužické nemocnici v Rumburku. Ve školním roce 2015/2016 ke dni 30. 6. 2016 měla SpZŠ celkem 9 tříd s 91 žáky a 1 oddělení školní družiny s 15 dětmi. Základní škola speciální měla tři třídy s 18 žáky. Základní škola praktická měla 6 tříd s 63 žáky. Z důvodu nerovnoměrné naplněnosti tří ročníků byly některé třídy spojeny. Přípravnou třídu navštěvovalo 10 dětí. Na odloučeném pracovišti v Rumburku byla jedna třída mateřské školy a jedna třída základní školy. Každá třída měla v průměru 9 žáků. Na pedagogické činnosti se podílelo celkem 18 pedagogických pracovníků. Z toho 14 učitelů, 3 asistentky pedagoga a jedna vychovatelka. Podmínky pro činnost jsou i nadále dobré, je zde stálá snaha o doplnění a vylepšení materiálně technického zajištění školy. Celkový technický stav školy je uspokojivý. Byla vyřešena částečná modernizace

dílen, které jsou postupně vybaveny novějšími nástroji či novými elektrickými přístroji. Zcela nově je vybavena počítačová učebna. Zřizovatelem Speciální základní školy a Mateřské školy, Varnsdorf, T. G. Masaryka 1804, příspěvková organizace je Ústecký kraj, Velká Hradební 48, Ústí nad Labem. Základní škola praktická je navštěvována převážně romskými dětmi, které ve Varnsdorfu tvoří výraznou komunitu. V roce 2014 navštívil tuto školu americký velvyslanec za doprovodu p. Martina Šimáčka, který konstatoval, že je škola plně vybavena k výuce těchto dětí a byl nad míru překvapený, jakým způsobem to pedagogové zvládají. Za zmínku také stojí, že jako jediná škola ve Varnsdorfu je plně vybavena bezbariérovým přístupem do školy. V současné době ve škole probíhají volnočasové aktivity ve formě kroužků např. rukodělný, sportovní, počítačový, hudební, technicko-modelářský, kroužek vaření a další. Na škole jsou připravovány a realizovány různé druhy projektů.

5.4 Charakteristika členů kroužku

Kroužek má celkem 10 dětí, z toho 4 dívky, zbytek tvoří chlapci. Všichni členové jsou Romové. Jména v této práci jsou anonymní. Honza 12 let, zkušenost s marihuanou, šest sourozenců, rodiče nepracují, vada řeči, rád zpívá. Kamil 13 let, zkušenost s marihuanou, pět sourozenců, rodiče nepracují, prospěch průměrný, rád si vymýšlí, bývá středem pozornosti. Milan 12 let, prospěch průměrný, kuřák, čtyři sourozenci, rodiče nepracují. Jarda 13 let, čtyři sourozenci, rodiče nepracují, zkušenost s alkoholem, má rád breakdance¹², prospěch průměrný, cítí se dobře v partě. Petr 13 let, prospěch podprůměrný, zkušenost s psychotropními látkami, čtyři sourozenci, rodiče nepracují, vada řeči, nevýrazný. Jakub 12 let, pět sourozenců, pracuje pouze matka, vychováván dědou, vývojově zaostalý. Adéla 12 let, šest sourozenců, zkušenost s kouřením, rodiče nepracují. Eva 13 let, čtyři sourozenci, rodiče nepracují, aktivní, musí mít svoji pravdu, průměrný prospěch. Růžena 13 let, tři sourozenci, rodiče nepracují, zkušenost s cigaretami a alkoholem, asociální typ, podprůměrný prospěch. Petra 12 let, čtyři sourozenci, pracuje otec, rukodělný a počítačový kroužek, pracovitá, průměrný prospěch. Jde o věkovou kategorii 12 - 13 let, mladší školní věk. Převážná část těchto dětí bydlí v panelovém sídlišti, kde je většina Romské komunity. Do školy chodí upraveny

¹² Breakdance, také známý jako breaking nebo b-boying, je bezkontaktní, akrobatický druh tance street dance. [online]. [vid. 13. 12. 2016]. <https://cs.wikipedia.org/wiki/Breakdance>

s pravidelnou svačinou a zájmem o volnočasové aktivity. Není to pouze tak, že se přihlásí na kroužek, dvakrát jdou a pak nechodí. Tyto děti se těší na kroužek.

Jak jsem se již zmínil v samotném úvodu, děti jsou velmi ovlivněny svými rodiči. Když jsem do školy nastoupil, zjistil jsem, že do sedmé třídy je s nimi velmi dobrá spolupráce. Děti aktivně spolupracují a učí novým zážitkům. V průběhu osmé a deváté třídy však nastává zlom, pubertální věk má vliv na jejich osobnost, často nechtějí chodit do školy, rodiče si vymýšlí nemoci dětí a ty ztrácejí motivaci k učení. Není tajemstvím, že při vyplnění anonymního dotazníku v 6. třídě, uvedlo 80% dětí zkušenost s návykovými látkami, které pak graduji v osmé a deváté třídě. Výsledkem je, že velmi malá část dětí odchází na pokračující studium. Ostatní jsou rodiči přesvědčovány, že peníze i bez studia a zaměstnání dostanou od úřadu práce. Mou radostí v minulém školním roce bylo, když z deseti dětí pokračovalo v učení devět.

5.4.1 Potřeby romských dětí

Zde je potřeba uvést, že Romské děti mají trochu odlišné potřeby. Život v komunitě mezi svými, bez kamarádství majoritní společnosti, vytváří soudržnost mezi minoritou. Nedůvěra k bílým, časté porušování všeho a vytváření si vlastního způsobu života v komunitě, vede tyto děti k tomu, že mají jinou specifickou potřebu. Být členem kolektivu, dokázat ostatním, že to zvládnou, umět si říci NE, dochvilnost, spolehlivost, radost z úspěchu, být pochválen nebo znát své možnosti. Začlenění do společnosti, nestydět se za to, že jsem Rom, umět naslouchat ostatním, obhájit si svůj názor. Když jsem začal kroužek vést od jeho prvopočátku, děti nevěděly, co mají očekávat. To se v průběhu let změnilo a děti se sami na kroužek hlásí.

5.5 Motivace

Motivaci by neměl žádný učitel, vedoucí či pedagog podceňovat. Jde o souhrn vnitřních podnětů, s kterými vstupuje každý účastník do hry. Průcha, Walterová a Mareš (2008) uvádí, že motivace je souhrn vnitřních i vnějších faktorů, které:

- a) vzbuzují, aktivují, dodávají energii lidskému jednání a prožívání
- b) zaměřují toto jednání a prožívání určitým směrem
- c) řídí jeho průběh, způsob dosahování výsledků

d) ovlivňují též způsob reagování jedince na jeho jednání a prožívání, jeho vztahy k ostatním lidem a ke světu (Průcha, Walterová, Mareš, 2008, s. 127)

Před prvním setkáním jsem jim připravil takovou malou výstavku knih a obrázků z jejich historie a kultury. Děti si prohlížely knihy romských pohádek, kuchařské knihy s romskými recepty, knihy o starých řemeslech atd. Spousta věcí jim připadala nová a neznámá. Občas si někdo na něco vzpomněl, ale většina zjistila, že svoje kořeny nezná. Snažil jsem se je tedy motivovat tím, že v průběhu kroužku spolu projdeme nejen jejich historii, ale i řemesla, pohádky, zvyky, tradice atd. a vše si nejen přiblížíme, ale i prožijeme. Děti nadšeně souhlasily a já jsem byl velmi rád, že je nabídnutá tematika zaujala.

5.6 Cíle a výstupy

Jak jsem se již zmínil výše, od projektu si slibuji, že dětem přiblížím jejich historii, seznámím je s jejich kulturou, tradicí a zvyky. Domnívám se, že romské děti, které navštěvují tuto školu, nevědí nic ze své historie a někteří uslyší poprvé nějaké informace o svém původu.

Jedním z cílů je přiblížit zvyklosti romské národnosti tak, aby se s nimi děti seznámily a vyzkoušely je. Záměrem je i praktická příprava tradičních pokrmů, seznámení s pracovními postupy, ale také s hudbou, tanci, zvyklostmi či kulturním dědictvím.

Mým velkým přáním je, aby tyto děti v budoucnu mohly předávat mladší romské generaci nové zkušenosti, které získají díky tomuto projektu.

Některé dílčí cíle programu (podrobně viz Příloha č. 2) se opakují v každé lekci a některé jsou specifické pro danou lekci. Program se prolíná vzdělávacími oblastmi, které jsou podrobně vypracovány v ŠVP ZV.

5.7 Zjištění počáteční úrovně znalostí účastníků programu

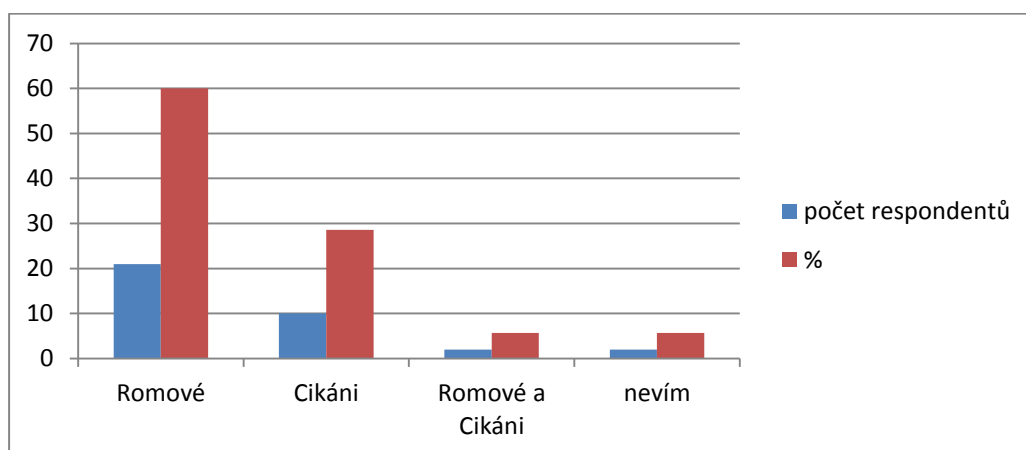
Před samotným návrhem programu pro kroužek jsem vytvořil malý dotazník (viz Příloha 2), abych zjistil, jak děti tráví volný čas a jaká je jejich počáteční úroveň znalostí romských tradic, kultury či hudby. Toho mini výzkumu se zúčastnilo 35 žáků

2. stupně Speciální ZŠ a MŠ Varnsdorf. Vyhodnocení dotazníkového šetření jsem zaznamenal do následujících tabulek a grafů.

Otázka č. 1: Jaký výraz je ti nejbližší pro označení romské menšiny?

Možnosti	Počet respondentů	%
a) Romové	21	60,0
b) Cikáni	10	28,6
c) Romové i Cikáni	2	5,7
d) nevím	2	5,7
Celkem	35	100,0

Tabulka 2: Preference v pojmenování romské menšiny

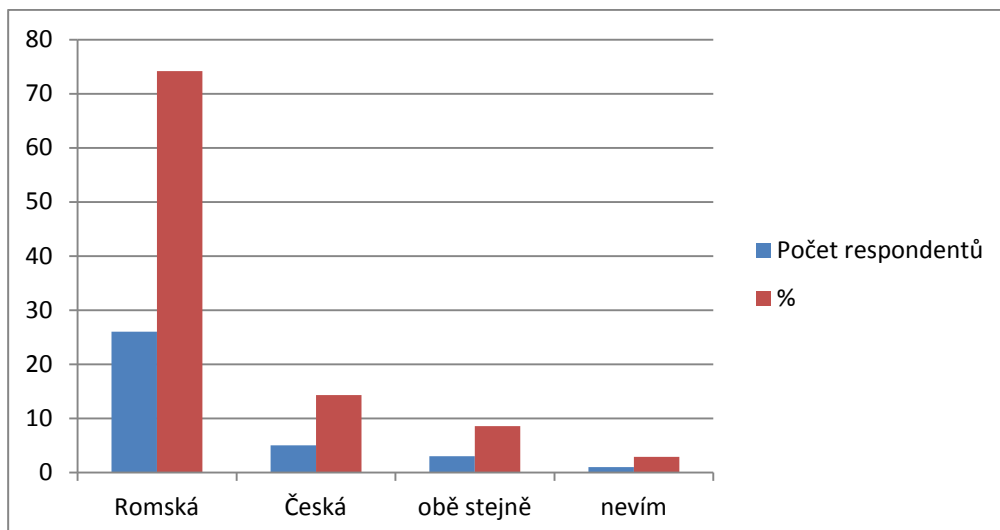

Graf 1: Preference v pojmenování romské menšiny

Otázka č. 2: Máš raději romskou nebo českou hudbu?

Možnosti	Počet respondentů	%
a) Romská	26	74,2
b) Česká	5	14,3
c) obě stejně	3	8,6
d) nevím	1	2,9
Celkem	35	100,0

Tabulka 3: Preference romská nebo česká hudba?

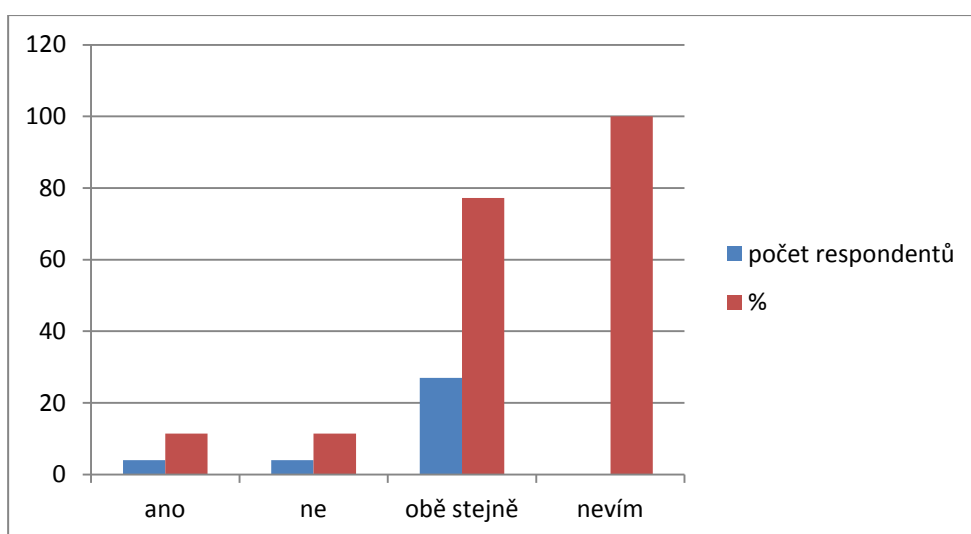

Graf 2: Preference romské nebo české hudby

Otázka č. 3: Dáváš přednost tradičním romským pokrmům před českými?

Možnosti	Počet respondentů	%
a) ano	4	11,4
b) ne	4	11,4
c) mám rád obě stejně	27	77,2
d) nevím	0	0
Celkem	35	100,0

Tabulka 4: Preference přednosti tradičního romského pokrmu před českým.

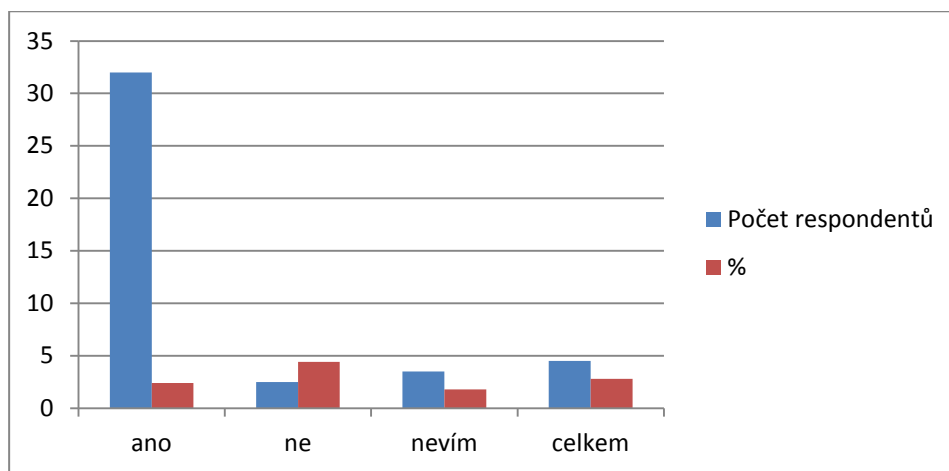

Graf 3: Preference přednosti tradičního romského pokrmu před českým.

Otázka č. 4: Dodržujete v domácnosti romské tradice a zvyky?

Možnosti	Počet respondentů	%
a) ano	32	91,4
b) ne	3	8,6
c) nevím	0	0
Celkem	35	100,0

Tabulka 5: Preference romských tradic a zvyků v domácnosti.

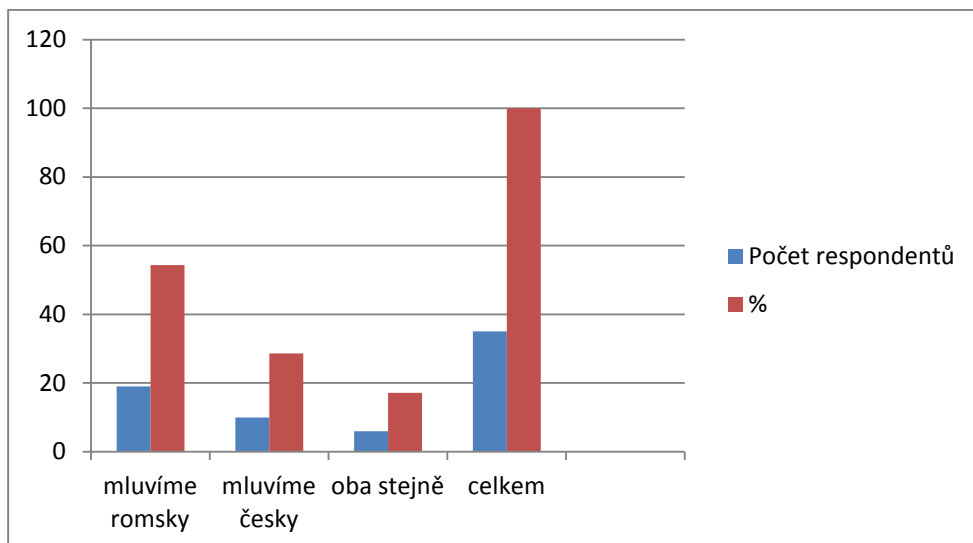

Graf 4: Preference romských tradic a zvyků v domácnosti.

Otázka č. 5: Doma používáte více romský nebo český jazyk?

Možnosti	Počet respondentů	%
a) mluvíme romsky	19	54,3
b) mluvíme česky	10	28,6
c) oba stejně	6	17,1
Celkem	35	100,0

Tabulka 6: Preference používání romského či český jazyka v domácnosti.

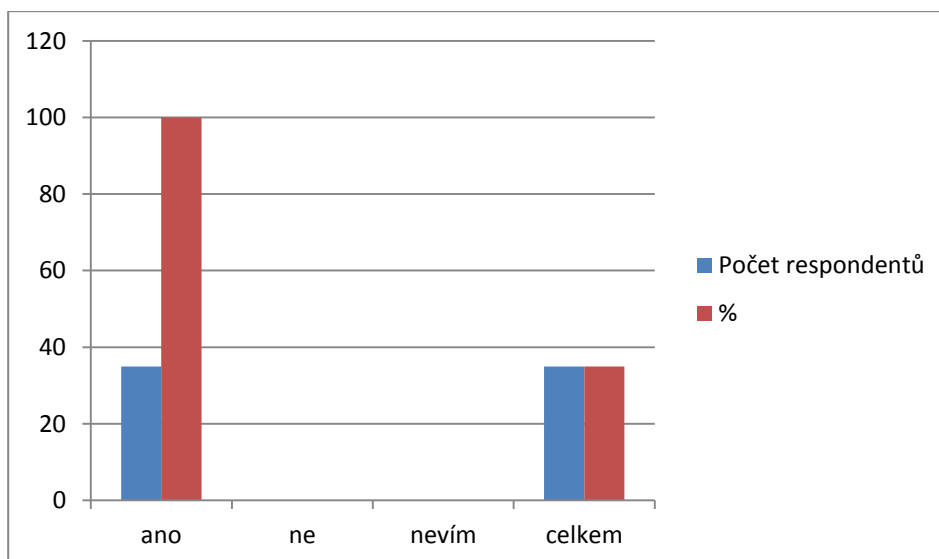

Graf 5: Preference používání romského či český jazyka v domácnosti.

Otázka č. 6: Dodržuje tvá rodina romskou tradici „vartování“ v případě úmrtí?

Možnosti	Počet respondentů	%
a) ano	35	100,0
b) ne	0	0
c) nevím	0	0
Celkem	35	100,0

Tabulka 7: Preference dodržování romské tradice „vartování“ v případě úmrtí.

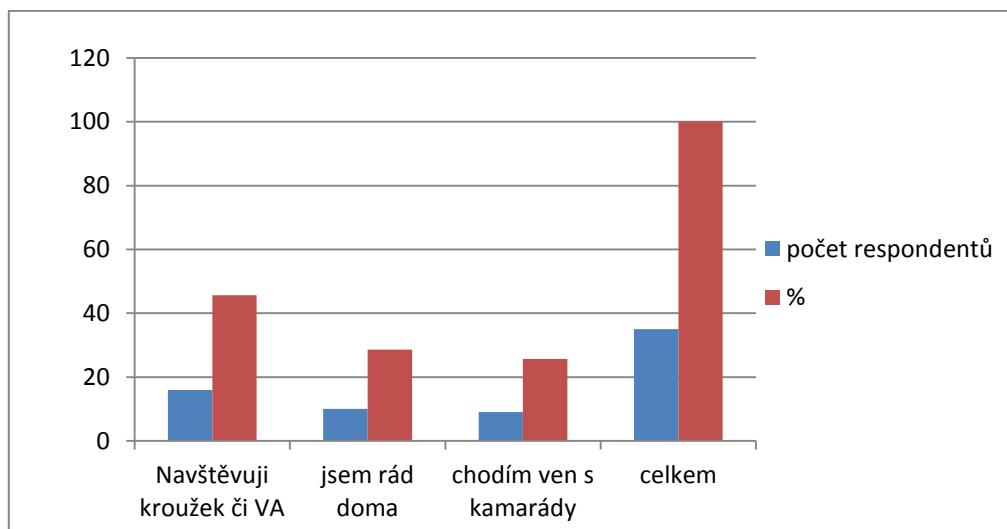

Graf 6: Preference dodržování romské tradice „vartování“ v případě úmrtí.

Otázka č. 7: Jak využíváš volný čas?

Možnosti	Počet respondentů	%
a) navštěvuji kroužek či VA	16	45,7
b) jsem rád doma	10	28,6
c) chodím ven s kamarády	9	25,7
Celkem	35	100,0

Tabulka 8: Preference využití volného času.

Graf 7: Preference využití volného času.

Cílem tohoto mini výzkumu bylo zjistit, jak děti tráví volný čas a jaká je jejich počáteční úroveň znalostí romských tradic, kultury či hudby. Po vyhodnocení odpovědí žáků jsem dospěl k závěru, že děti svůj volný čas nejraději tráví doma, nebo venku s kamarády. Jen malá část navštěvuje volnočasové aktivity. Ze své historie, tradic a kultury neznají prakticky nic, pouze moderní romská hudba jim není cizí.

6 Návrh programu

Říjen, Listopad:

Týden	Náplň programu	Motivační pomůcky a materiál
1.	<p>Cíl: Seznámit se s historií Romů a významem slova Rom</p> <p>1) seznamovačka „Bang“ 2) hra „Zemězemě“, tvorba pravidel, Dohoda 3) vysvětlit, odkud Romové pocházejí 4) ukázat, kde leží Indie 5) popovídat si, kdo byl král Dóm, výraz (Rom) 6) význam slova cikán 7) nakažlivý smích, Namaluj svého kamaráda 8) reflexe plyšový medvídek</p>	<ul style="list-style-type: none"> - lupa - zeměpis - obrázky původních Romů - pastelky, obyčejné tužky - čtvrtky, papíry - nástěnná mapa světa - kniha Historie Romů - kniha Druhá směna - notebook - internet
2.	<p>Cíl: Seznámení s příchodem Romů do vlasti a problémy s usídlením</p> <p>1) hra „Slovní fotbal“ 2) popovídat si, kdy Romové přišli do vlasti 3) usídlování Romů a problémy v době války 4) videoprojekce první Romové u nás 5) ukázky obrázků maringotky 6) stavba maringotky 7) práce s materiály, se stavebnicí 8) vyhodnocení 9) reflexe</p>	<ul style="list-style-type: none"> - knižní ukázka prvních Romů u nás - modelína - špejle - dřevěné klacíky - lepidlo - internet, notebook, projektor - knihy a obrázky maringotek - látka, barevný papír - stavebnice Merkur - dřevěná stavebnice - prezentace příchod Romů do vlasti
3.	<p>Cíl: Seznámení s romskými zvyky a tradicemi</p> <p>1) hra „Evoluce“ 2) reflexe 3) co jsou zvyky, ukázka zvyků 4) soutěž, znáš romské tradice-napiš 5) seznámení se s tradicemi, proč se zachovávají 6) vyprávění, odlišnosti zvyků a tradic 7) návštěva kostela 8) závěrečná reflexe</p>	<ul style="list-style-type: none"> - papír - tužky - knihy a obrazový materiál (tradice) - internet - obrázky romské kultury - kostel - bible - obrázky slepice, psa, opice, žížaly, člověka - romská motlitba - medvídek (reflexe)

4.	Cíl:	Seznámení s tradičními řemesly	<ul style="list-style-type: none"> - internet - obrázkový materiál řemesel a výrobků - internet - lano, pásky na oči - dřevěná kůra, klacíky, lepidla, špejle - papíry - pastelky - vodové barvy, tempery - dlabací nářadí - pilky, řezače
	1) hra „Slepý čtverec“ 2) co jsou romská tradiční řemesla 3) ukázka dobového nářadí a výrobků 4) ukázka dlabacího nářadí 5) bezpečnostní pokyny 6) výroba dřevěné lodičky 7) vyhodnocení 8) závěrečná reflexe		

Listopad, Prosinec:

Týden	Náplň programu		Motivační pomůcky a materiál
5.	Cíl:	Seznámení s kovářským řemeslem, kdo je kovář a jeho práce	<ul style="list-style-type: none"> - autobusová doprava - kovárna Brtníky - obrazový materiál výkovek - pytlík uhlí do ohniště - kladivo, kleště, kovadlina - hliníkové nýty - rukavice - starý železný drát - fotoaparát - vykovaný výrobek
	1) fantazijní zarámování o králi 2) cesta autobusem do místa kovárny 3) představení kováře a kovárny 4) popis výroby 5) ukázka samotné výroby výkovek 6) rozklepání hliníkových nýtů – zapojení dětí 7) vyhodnocení výrobků, cesta do bydliště 8) závěrečná reflexe		
6.	Cíl:	Seznámit se s romskou hudbou a tanci	<ul style="list-style-type: none"> - hudební přehrávač - internet - romské písně - obrazový materiál oblečení - kytara, bicí nástroje - bubínek - píšťala, zvonky - zpěvník na kytaru - zdroj youtube.com (Khamoro) - romské hudební festivaly - dobový kroj - Čardáš
	1) hra „Babylonská věž“ 2) historie Romů do roku 1989 a po revoluci 3) hudba a tanec v romském stylu a její původ 4) houslová virtuoska Cinka Panna 5) tradice a romská hudba, zkouška písně 6) kytara a hudební nástroje společně s písněmi 7) tanec, jako moderní sport, nácvik tance 8) vyhodnocení a výběr jídla na vaření 8) reflexe medvídek		
7.	Cíl:	Seznámení se s romskou kuchyní a uvaření tradičního romského pokrmu	<ul style="list-style-type: none"> - romská kuchyně a jídla v knihách

	1) hra „Klávesnice“ 2) tradiční romská jídla a jejich minulost 3) sváteční romská kuchyně a vánoce 4) bezpečnost práce a příprava ingrediencí 5) cikánský guláš s brambory 6) postup a rozdělení práce 7) vaření dle postupu, zpěv vánočních koled 8) konzumace uvařeného jídla 9) vyhodnocení a reflexe	- kuchařka a obrazový materiál - knihy Druhá směna, Nejen romská kuchařka - kuchyňka, nádobí, kuchyňské pomůcky - olej, cibule, - 5 stroužků česneku - sladkou papriku - 2 kg točeného salámu - 2 kg brambor - sůl, pepř, kečup - chleba
8.	Cíl: Seznámení se s romskými pohádkami, vyprávění romských pohádek 1) hra „Zooming“ 2) původ romských pohádek, seznámení, historie 3) ukázka romských pohádek v knize 4) četba pohádky 5) soutěž, napiš kladné vlastnosti hrdiny 6) namaluj svého hrdinu, pojmenuj ho 7) téma pohádky pro divadelní představení 8) vyhodnocení, volba pohádky, příprava věcí 9) reflexe	- kniha Romské pohádky - internet - ukázka knih - tužky, pastelky - papír - fixy - kartičky a hra zoom - medvídek - volba pohádky - příprava kostýmů

Prosinec, Leden:

Týden	Náplň programu	Motivační pomůcky a materiál
9.	Cíl: Ztvárnění pohádky-dramatická výchova 1) hra „Pád důvěry“ 2) scénář a rozdělení rolí Popelka 3) zkouška rolí 4) zkouška kostýmů 5) ztvárnění role 6) nácvik představení 7) zkouška představení 8) příprava na projektový den, úkoly 9) závěrečná reflexe	- papír - tužka - fotoaparát - píšťalka - kostýmy - radiomagnetofon - kytara - zpěvník - rozdělení úkolů poznámkový blok
10.	Cíl: Projektový den, ochutnávka jídla, ukázka tance, hudby a zpěvu	- ingredience na vaření

	<ol style="list-style-type: none"> 1) motivace 2) rozdělení do skupin 3) vaření pišot taštiček 4) zpěv romské písně 5) ukázka tance (Čardáš) 6) ochutnávka jídla 7) vystoupení divadelního představení 8) ukázka romské tvorby, dřevěné lodčky 9) závěrečné vyhodnocení 	<ul style="list-style-type: none"> - pišot taštičky - mouka, marmeláda, mléko, cukr, sůl - kytara, bubínky, činely, triangel - zpěvník - kroje, obuv - výrobky, dřevěné lodičky - radiomagnetofon - divadelní představení proutěný košík
--	--	---

7 Realizace programu:

7.1 Lekce první: Seznámení se s historií Romů a významem slova Rom

Cíl: seznámit se s historií Romů a významem slova Rom

Dílčí cíle: respektování pravidel, spolupráce, komunikace, nápodoba, hledání na mapě, orientace v zemích světa, aktivní zapojování, kreativita, mezilidské vztahy

Metody: dramatické výchovy, zážitkové pedagogiky, kritického myšlení....

Prostředí: školní tělocvična a školní třída

Čas: 60 minut

Pomůcky: notebook, nástěnná mapa světa, knihy zeměpisu, lupa, papíry, čtvrtky, tužky, obrázky původních Romů, kniha Historie Romů a Druhá směna

Popis: na začátku první hodiny jsem dětem z kroužku představil rozehrávací hru „Bang“. Děti utvořily kruh, doprostřed tohoto kruhu jsem vybral pistolníka Honzu. Ten ukázal na nějakou osobu v kruhu a pomyslně vystřelil. Zasažená osoba, což byla Eva, si klekla a její krajní společníci Kamil s Jakubem se otočili čelem k sobě. Namísto střelby řekli jméno toho, který stál proti dotyčnému. Rychlejší byl Jakub, ten proto vyhrál. Poražený Kamil si sedl. Hra skončila, když poslední účastník Jarda v kruhu neměl soupeře. Jednalo se o první zahřívající aktivitu. Na počátku mi trvalo 5 minut, než se děti zklidnily a pochopily, co vlastně mají dělat. Následovala hra „Zemězemě“, vybral jsem dobrovolníka Milana, který představoval „Bohatého“ a Petra, který dělal „Mocného“. Tito dva se rozhlíželi po neobydlené „Zemězemě“. Bohatý chtěl soužití lidí bez pravidel. Mocný nastolil tvrdá pravidla pro fungování státu. Ostatní děti se dohadovaly, koho chtěly volit. Do hádky jsem vstoupil já „Demokracie“ a vysvětlil všem, že pokud spolu chceme žít, musíme si stanovit pravidla. Skupinky dostaly papíry, na které napsaly svá hesla do erbu a prostor na okomentování svého erbu. Poté byla sestavena dohoda, která byla platná pro všechny přítomné. Po hrách následovalo vysvětlení, odkud Romové pocházejí. Nikdo z přítomných nedokázal správně říci, jaký je jejich původ. Jmenovali Maďarsko, Slovensko či Českou republiku. Všichni se velice divili, že původ Romů je z Indie. Za pomoci školního zeměpisu si každý našel Indii, pak byla ukázána i na školní mapě světa. Přečetl jsem povídku, kdo byl král Dóm a jak vzniklo slovo Rom. Vysvětlili jsme si i vznik slova „cikán“. Pomocí knih jsem ukázal, jak první Romové (cikáni) vypadali. Eva stále nechápala, že Romové pocházejí z Indie. Po ukázce obrázků z knih

jsem ukončil vysvětlování a rozhovor. Jako odreagování jsem zvolil hru „Namaluj svého kamaráda“. Dětem jsem rozdál papíry, tužky, pastelky a rozdělil skupinu na dvojice. Milan a Jarda seděli proti sobě. Nejprve Milan maloval obličej Jardy, aniž by se podíval na papír a přitom se ho ptal na osobní věci. Milanovi to docela šlo. Po malbě se vystřídali. Jarda chvíli maloval i po lavici, musel jsem pomáhat, aby se soustředil na papír. Některé děti nevydržely nemluvit. Když byla celá skupina hotová, předvedli všichni své malby a sdělili ostatním, co se o něm dozvěděli. Bylo to velmi zábavné, všichni se nasmáli, když spatřili namalované výtvary. Reflexí za pomoci plyšového medvídka jsem zakončil první lekci. Každé z dětí dostalo prostor na vyjádření, co se mu na kroužku líbilo, či naopak nelíbilo, nebo bylo pro něho těžké.

Reflexe z pohledu dětí:

- ✓ Zjistil jsi něco nového o historii Romů?
- ✓ Co ti dělalo dnes problémy, nebo naopak nedělalo?
- ✓ Už víš, co znamená slovo cikán?

1.	Jarda: Porušoval hned na počátku pravidla, řekli jsme si, že je nutné je nadále dodržovat, jinak nebudeme pokračovat. „Myslel jsem si, že je to jenom jako.“
2.	Kamil: „Mně se nejvíce líbil pistolník a pak to, že máme svého krále.“
3.	Růžena: „Nikdy jsem si nemyslela, že jsou Romové až z tak daleké Indie, ale líbilo se mi, že jsme měli vlastního krále, hodně se mi líbilo malování obličejů.“
4.	Honza: „Nejdříve jsem nevěděl, na co se mám ptát, problém byl s malováním, protože jsem se na papír nemohl podívat. Byla to legrace, když jsem zjistil, co jsem namaloval za hrůzu.“
5.	Adéla: „Pořád tomu nemůžu uvěřit, že jsme z Indie, máma říkala, že ze Slovenska.“
6.	Petra: „Dělalo mi problém pochopit hru „Zeměnezemě“, až u Dohody jsem to chápala.“

Vyhodnocení hry dětmi:

1.	Palcovou metodou hodnotily hru „Zeměnezemě“, polovina dala palec nahoru, Petra hodnotila palcem dolů (zpočátku nechápala význam hry), zbytek dětí hodnotily neutrálně (nevěděly, co od této hry mají očekávat).
2.	Hra „Bang“ se líbila všem, palce byly směrem nahoru, Eva hodnotila neutrálně, protože jako první vypadla.
3.	Vyprávění o Romském původu a králi, bylo hodnoceno palcem všech dětí nahoru.
4.	Rozvohor o výrazu slov Rom a cikán hodnocen kladně, pouze Adéla dala palec neutrálně, moc nemluví, spíše je stydlivá.
5.	Hra „Namaluj svého kamaráda“, byla velmi kladně hodnocena, palce všechny nahoru.

6.	Ukázky obrázků z knih a internetu byly hodnoceny kladně placem nahoru.
----	--

Reflexe z pohledu učitele:

1.	Hru „Bang“ bych určitě opakoval ještě jednou, zpočátku jsem musel více vysvětlovat pravidla k pochopení, tak aby je chápali všichni.
2.	Hru „Zemězemě“ jsem musel více vysvětlovat, tak aby její význam pochopily, bohužel to bylo až u tvorby Dohody.
3.	V případě seznámení se s historií Romů došlo k naplnění cíle. Děti se dozvěděly, odkud pocházejí Romové, kde leží Indie.
4.	Vědí, kdo byl král Dóm a jak vznikl výraz Rom, cíl splněn.
5.	Děti byly seznámeny, jak vzniklo slovo cikán, cíl splněn.
6.	Sepsání dohody, stanovení pravidel byla důležitá věc, kterou dále dodržovaly.

Metodické poznámky:

1.	Problémem byl čas, musel jsem vše vysvětlovat, tak aby děti vše chápaly.
2.	Pozor na dělení do skupin, samy se neuměly rozdělit.
3.	Hra „Zemězemě“ byla pro ně velmi složitá, dosud neznaly tvorbu pravidel.
4.	Napříště bych volil k předvádění obrázků spíše vytvořenou prezentaci.
5.	Stačí pouze nástěnná mapa, v atlasech světa se moc neorientovaly.
6.	Na první setkání v kroužku bych potřeboval více času.

7.2 Lekce druhá: Seznámení s příchodem Romů do vlasti a problémy s usídlením

Cíl: seznámení s příchodem Romů do vlasti a problémy s usídlením

Dílčí cíle: respektování pravidel, spolupráce, komunikace, nápodoba, hledání na mapě, aktivní zapojování, kreativita, mezilidské vztahy

Metody: dramatické výchovy, zážitkové pedagogiky, kritického myšlení....

Prostředí: školní tělocvična a školní třída

Čas: 60 minut

Pomůcky: notebook, nástěnná mapa světa, knihy zeměpisu, papíry, čtvrtky, tužky, obrázky původních Romů, kniha Historie Romů a Druhá směna, stavebnice Merkur a dřevěná stavebnice

Popis: u druhé lekce jsem na její počátek zvolil aktivitu „Slovní fotbal“. Nechal jsem je, aby samy rozhodly, kdo bude první tvořit slovo, jaké bude další rozdělení a kdo bude odpovídat jako poslední. Kamil se přihlásil jako první. Nemusel jsem vysvětlovat

podstatu hry, neboť ji děti znaly a rády ji hrají. Kamil řekl: „Automobil“, na poslední písmenko ve slově pak musela druhá Eva vymyslet slovo, které začíná posledním písmenem ve slově. Hra pokračovala do doby, než Milan nevymyslel žádné slovo a proto jako první vypadl. Vítězem se stala Eva. Došlo na opakování, dětem jsem rozdál papíry a tužky, jejich úkolem bylo napsat jméno státu, odkud Romové pocházejí a jméno krále, o kterém jsme si povídali. Milan a Jarda odpověděli rychle, jejich odpověď byla správná. Děti jsem posadil na zem a rozhovorem otevřel diskuzi o příchodu Romů do naší vlasti. Nikdo z nich netušil, kdy Romové do vlasti přišli. Eva si myslela, že její rodiče opravdu přijeli ze Slovenska. Pak jsem otevřel knihu a přečetl kapitolu o příchodu Romů do naší vlasti. Následovaly ukázky za pomoci videoprojekce s názvem: „První Romové u nás“. Bylo zajímavé děti sledovat, jak se zaujetím sledovaly obrázky prvních Romů v naší zemi. Milan nemohl pochopit, jak tehdy mohli žít pouze v maringotce, Jarda měl starost, kam chodili na záchod? Nejvíce je bavila projekce, tam se neustále smála Eva, měla starost, proč jezdili od vesnice k vesnici. Ptala se, proč si nepostavili své město. Následoval rozhovor o tom, jak se postupně Romové usídlovali v naší vlasti, pracovali a začali žít na jednom místě. Obrázky o jejich osudu v době druhé světové války už nebyly tak úsměvné. Evu přešel smích. Nikdo z dětí netušil, jak Romové byli pronásledováni a kolik jich skončilo smrtí v koncentračních táborech. Proto jako odreakování jsem zvolil stavbu maringotky. Určil jsem dva kapitány, Jardu a Milana a ti si vybrali postupně svůj tým. Úkol byl jasný, postavit co nejlepší maringotku. Každému týmu jsem poskytl jednu dřevěnou stavebnici a jednu kovovou stavebnici Merkuru, modelínu, klacíky a část látky. Nastalo dohadování, z jaké stavebnice bude finální výrobek. Petr prosazoval Merkur, Růžena s Adélou chtěly dřevěnou stavebnici. Nakonec byla zvolena dřevěná stavebnice. První tým pod vedením Jardy kladl důraz na velkou stavbu, zatímco druhý tým zvolil kombinaci Merkuru se dřevem. Když děti skončily se svými výrobky, došlo na zhodnocení. Musel jsem je pochválit, nejvíce se mi líbil výrobek ze dřeva. Reflexí jsem ukončil druhou lekci, opět za pomoci oblíbeného plyšového medvídka.

Reflexe z pohledu dětí:

- ✓ Co se ti dnes nejvíce líbilo na našem setkání?
- ✓ Věděl jsi, co znamená slovo maringotka?
- ✓ Víte, proč jsme si na začátku stanovili pravidla?

1.	Honza: Řekli jsme si, že je nutné nadále dodržovat pravidla. „Nevěděl jsem, že při hře: „Slovní fotbal“ nesmím napovídat.“
2.	Jarda: „Mně se nejvíce líbily obrázky, jak Romové přijeli v maringotkách, to musel být zážitek, chtěla bych to také vyzkoušet.“
3.	Růžena: „Nevěděla jsem, že Romové byli také v koncentračních táborech, byla to hrůza.“
4.	Milan: „Fakt jsem nemohl pochopit, kam v maringotce chodili na záchod?“
5.	Adéla: „Mně bavila stavebnice, ale v maringotce bych nechtěla jezdit, bála bych se v noci usnout.“
6.	Eva: „Máma opravdu říkala, že Romové se přistěhovali ze Slovenska, to bude koukat, až jí řeknu, že se plete.“ Neuměla si představit, jak vypadá maringotka.

Vyhodnocení hry dětmi:

1.	Metodou teploměru hodnotily hru „Slovní fotbal“, Milan si stoupl na polovinu teploměru (mrzelo ho, že vypadl jako první), ostatní děti se postavily na vrchol teploměru., hodnotily kladně.
2.	Růžena stála v horní polovině. Uvedla, že vždy na ní vyšlo písmenko: „a“, proto byla naštvaná.
3.	Vyprávění a rozhovor o příchodu Romů bylo hodnoceno kladně u všech dětí.
4.	Ukázka obrázků a videoprojekce hodnocena kladně.
5.	Soutěž týmů o stavbu maringotky byla hodnocena kladně. Růžena s Adélou si stouply na polovinu teploměru, jako důvod uvedly, že se musely dohadovat s Petrem, který chtěl jinou metodu. Ostatní stály na vrcholu, bavila je stavba.

Reflexe z pohledu učitele:

1.	Při hře „Slovní fotbal“ jsem musel zasahovat, aby děti nenapovídaly. Měly stále tendenci napovídat. Hru jsem opakoval pro její oblíbenost.
2.	Musel jsem připomenout naši Dohodu. Napovídání u „Slovního fotbalu“ a prosazování svého názoru při stavbě maringotky jsem několikrát vysvětlil pravidla Dohody.
3.	V případě seznámení se s příchodem Romů do naší vlasti došlo k naplnění cíle. Děti se tuto informaci dozvěděly a byly jim představeny obrazové materiály.
4.	Dozvěděly se, jak a čím Romové původně kočovali mezi vesnicemi, jaké problémy měli s usídlováním v naší vlasti. Cíl byl splněn.
5.	Děti byly seznámeny s obdobím druhé světové války, cíl splněn.
6.	Stavba maringotky dopadla dobře, chlapci by volili jinou metodu než děvčata. Oba týmy dostaly čokoládu. Cíl splněn.

Metodické poznámky:

1.	Na stavbu maringotky jsem měl volit pouze dřevěnou stavebnici, s kovovým Merkurem měly děti spíše starost a modelínu vůbec nepoužily.
2.	Pozor na správnost hry „Slovní fotbal“, musí se dohlížet na neustálé napovídání.
3.	Při stavbě maringotky chtěli rozhodovat více chlapci, opět jsem musel připomenout Dohodu.
4.	Je dobré připomenout dětem informace z předešlé lekce. Lépe si pamatují.

5.	Na vyprávění a rozhovor o příchodu Romů do naší vlasti bych potřeboval více času, děti rády diskutují.
6.	Dobrou volbou byla připravená prezentace obrázků.

7.3 Lekce třetí: Seznámení s romskými zvyky a tradicemi

Cíl: seznámit se s romskými zvyky a tradicemi

Dílčí cíle: respektování pravidel, spolupráce, komunikace, aktivní zapojování, kreativita, mezilidské vztahy, poznání kultury jiných národů

Metody: dramatické výchovy, zážitkové pedagogiky, kritického myšlení....

Prostředí: školní třída

Čas: 90 minut

Pomůcky: notebook, internet, prezentace romských jídel a výrobků, papíry, tužky, kniha „Žijí mezi námi, historie a současnost Romů, Druhá směna, Bible

Popis: abych děti zaujal, udělal jsem krátké zarámování. Připravil jsem si obrázky velkého červa a vyprávěl dětem, jak se z něho vlivem evoluce stal člověk. Vysvětlil jsem pravidla hry: „Evoluce“. Hráči si „stříhali“ mezi sebou. „Kámen, nůžky, papír“ velmi dobře znaly. Kdo vyhrál, posunul se v žebříčku evoluční úrovně o stupeň výše. Měl jsem připravené obrázky žížaly, slepice, psa, opice a člověka. Každý soutěžil pouze na stejné úrovni, tedy žížala s žížalou, pes se psem apod. Kdo prohrál, propadl se o místo níže. První stupněm byla žížala (žíži-žíži), druhým stupněm slepice (koko-koko), třetím stupněm pes (haf-haf), čtvrtým stupněm opice (hu-hu) a vítězem byl člověk. Děti chodily mezi sebou a dorozumívaly se hlasem zvířat. Prvním vítězem se stal Kamil, který nejlépe pochopil pravidla. Hru jsem musel pro její úspěšnost opakovat ještě jednou, to zvítězila Růžena. Po hře jsem zvolil reflexi. Jedním slovem každý zkusil vyjádřit své pocity ze hry. Pomocí plyšového medvídka si postupně děti předávaly svoji řeč. Byl jsem překvapený, hru nikdo neznal a pocity dětí byly vynikající, proto byla hra opakována. Poté jsme vytvořili kruh, dětem jsem vyprávěl, co jsou zvyky a tradice, použil jsem příklad velikonoc. Následovala soutěž, kdo zná nějaké romské tradice, tak je napíše na papír. Petr, Adéla, Milan a Jakub napsali: „Vartování“, ostatní děti nenapsaly nic. Trochu mě mrzelo, že jiné zvyky či tradice neznají. Z připraveného článku jsem přečetl, jak Romové udržovali zvyky a tradice, které pak předávali mladší generaci. Za pomoci knih, internetu a prezentace jsem děti seznámil s romskými tradicemi. Honza byl velmi aktivní v rozhovoru, bylo vidět, že je rád za nové informace. Vysvětlil jsem, proč se tradice či

zvyky zachovávají a jaký mají význam. To už si vzpomněl i Jakub, že u nich doma dodržují romskou tradici, kdy Štědrý den vylévají víno do rohu v místnosti, aby uctili památku zesnulých. Děti byly překvapeny, když jsem je vzal na prohlídku místního kostela. Jediný Honza nechtěl. Později jsem se dozvěděl, že měl trochu strach, žádný kostel nenavštívil. V kostele jsme absolvovali malou prohlídku s výkladem od místního pana faráře, který dětem vysvětlil některé římsko-katolické zvyky a tradice. Děti se v kostele velmi pěkně chovaly. Cestou ke škole jsme si vyprávěli, co se nového během dne dozvěděly, jaký zážitek měly z návštěvy kostela. K závěrečné reflexi jsem dětem rozdál papíry. Úkolem do příští schůzky bylo napsání toho, co se jim líbilo na dnešním kroužku. O týden později jsem se dozvěděl samé kladné ohlasy.

Reflexe z pohledu dětí:

- ✓ Dokázal by si vyjmenovat některé romské tradice a zvyky?
- ✓ Líbila či nelíbila se ti návštěva kostela a hra?
- ✓ Jaké romské tradice a zvyky děláte na vánoce?

1.	Kamil: „Vůbec jsem netušil, že Romové kromě vartování mají i jiné tradice.“
2.	Jarda: „Už vím, jak to chodí na cikánské svatbě, předtím jsem tu tradici nevnímal.“
3.	Honza: „O cikánských tradicích jsem se dozvěděl nové věci, předtím jsem to neznal. Báł jsem se do kostela jít, protože jsem si myslel, že tam straší, hodně se mi to líbilo.“
4.	Milan: „Máma toho o cikánech neví tolik, co vím už já. Kostel se mi líbil moc.“
5.	Adéla: „Já znám kostel a vím, že kiverpen (křest) se tam koná, nevěděla jsem, že je to tradice. Mě se nejvíce líbily obrázky a vyprávění učitele o tradicích.“
6.	Jakub: „Teď už vím, proč každé vánoce táta lije víno do kouta, je to tradice pro dědu.“

Vyhodnocení hry dětmi:

1.	Kamil si vzal jako první medvídku, hra ho velmi zaujala, cítil se jako vítěz. Nikdy předtím ji nehrál a byl rád, že to ostatní moc nechápaly. Byla to legrace.
2.	Růžena uvedla, že poprvé měla smůlu, byla stále žízalou, ale při druhém opakování už vyhrála. Chtěla by si hru zopakovat ještě jednou.
3.	Vyprávění, prezentace a rozhovor o tradicích Romů se nejvíce líbil Růženě.
4.	Honza si myslel, že tradice jsou jenom pro Čechy, byl velmi rád, že i Romové mají něco svého.
5.	Děti napsaly, že kroužek se jim líbil. Nejvíce návštěva kostela, poté vyprávění o tradicích, ale také nová hra, kterou by chtěly hrát ještě. Negativní hodnocení nebylo.

Reflexe z pohledu učitele:

1.	„Evoluci“ jsem musel více vysvětlovat, předvádět zvuky, které mají vydávat, aby ji pochopily. Dobrým příkladem byly obrázky. Hru pak chtěly opakovat.
2.	Při psaní romských tradic nepracovaly samostatně, chtěly řešit vše kolektivně. Musel jsem soutěž ukončit.
3.	V případě seznámení se s Romskými zvyky došlo k naplnění cíle. Děti se tyto informace dozvěděly z vyprávění a pomocí obrazového materiálu.
4.	Dozvěděly se, jaké tradice dodržují Romové. Vědí, proč se zachovávají. Cíl byl splněn.
5.	Děti byly seznámeny s odlišnostmi zvyků a tradic návštěvou kostela. Cíl splněn.

Metodické poznámky:

1.	Na vysvětlení pravidel hry „Evoluce“ bych potřeboval více času.
2.	Při srovnávání tradic a zvyklostí jsem měl zařadit také Indii, odkud pocházejí. Bylo by to zajímavější.
3.	Myslel jsem, že psaní tradic bude soutěží, ale příště bych to udělal debatou, je to lepší.
4.	Na návštěvu kostela je musím připravit. Zkontrolovat oblečení dětí, někteří nebyli dostatečně oblečení.
5.	Dobrou volbou byla praktická ukázka kostela s výkladem pana faráře, někteří v kostele nikdy nebyli, báli se.
6.	Správně jsem zařadil obrázky ke hře: „Evoluce“, pomohlo to k výkladu.

7.4 Lekce čtvrtá: Seznámení s tradičními řemesly

Cíl: seznámit se s tradičními řemesly a výrobky Romů

Dílčí cíle: spolupráce, komunikace, nápodoba, orientace v knize, aktivní zapojování, kreativita, osvojení pracovních dovedností, chápání kultury

Metody: dramatické výchovy, zážitkové pedagogiky, kritického myšlení....

Prostředí: školní dílna a tělocvična

Čas: 180 minut

Pomůcky: notebook, čtvrtky, tužky, obrázky výrobků a řemesel Romů, kniha Historie Romů a Druhá směna, Nejen romská kuchařka, kůra stromů, špejle, klacíky, dlabací náradí, pilky, lepidla, vodové barvy, lano, šátky na oči

Popis: nejprve jsem provedl záramování ke hře „Slepý čtverec“ a sdělil dětem, že byly vybrány do speciální skupiny. Úkolem skupiny byla nutná komunikace a spolupráce. Natáhl jsem lano na zem v tělocvičně a zavázal dětem oči. Růžena šátek nedostala. Úkolem bylo vytvoření čtverce z lana. Já jsem přečetl pravidla hry a upozornil na skutečnost, že šátky si nesměly dát dolů dřív, než položí lano na zem. Růžena odvedla

děti se zavázanýma očima k lanu, které jim dala do ruky. Děti nesměly mluvit, pouze poslouchat pokyny Růženy. Během 20 minut se snažily vytvořit čtverec podle pokynů Růženy. Bylo zajímavé pozorovat celou skupinu. Zpočátku jsem viděl aktivitu některých jedinců, ale ta k vytvoření čtverce nepomohla, spíše naopak. Zhruba v polovině hry Růžena pochopila svoji roli. Snažila se organizovat pohyb jednotlivců tak, aby došlo k vytvoření čtverce. Když byl obrazec vytvořený, děti si sundaly šátky. Každý se tak přesvědčil, co vytvořil. Poté jsem provedl reflexi v kruhu a dětem rozdál tři barevné papírky. Červený znamenal, že se dotyčný cítil špatně při hře, žlutý tak „na půl“ a zelený, že se cítil dobře. Zhruba polovina dětí ukázala zelený papírek a polovina žlutý papírek. Po reflexi jsem přešel k debatě a vyprávění, co jsou tradiční romská řemesla. Dětem jsem připomenul tradice z minulého kroužku a společně jsme se podívali na ukázky tradičních romských řemesel. K obrázkům v knize jsem přidal výklad, jak a čím vyráběli kotle, dřevěná koryta, štětky, kartáče, košťata, smetáky, bačkory apod., ale jak se Romové uplatňovali jako brusiči, kdy k nabroušení používali nášlapnou brusku. Výrobky používali pro sebe a svoji obživu. Děti se velmi často ptaly na doplňující otázky a bylo vidět, že tyto staré fotografie řemesel či výrobků vidí poprvé. Velkým překvapením bylo, když jsme přišli do školních dílen. Na stole ležela kůra ze stromů, sada dlabacího nářadí, lepidla, papíry, špejle, provázek, nůž, pilky a barevné hadříky. Úkolem dětí bylo vyrobit malou lodičku, za pomoci nástrojů a materiálu v dílně. Musel jsem udělat bezpečnostní pokyny, aby nedošlo ke zranění s dlátý. Děti jsem pozoroval při práci, ale také často pomáhal s nástroji. Velkou radostí dětí bylo, když zjistily, že si hotové produkty mohou odnést domů. Závěrečná reflexe byla vedená opět v kruhu. Zapomněl jsem na medvídko, což mi děti ihned připomněly. Velké překvapení pro mě. Místo něho jsem ohodnotil nejhezčí výrobek a ten posloužil místo medvídko.

Reflexe z pohledu dětí:

- ✓ Jak se ti líbila hra „Slepý čtverec“?
- ✓ Znal si některá romská řemesla či výrobky?
- ✓ Jak si byl spokojený s výrobou lodičky?

1.	Petr: „Neměl jsem ani ponětí o tom, že naši předkové uměli vyrábět košíky a jiné hezké věci.“
2.	Milan: „Mně se nejvíce líbilo, jak brousili nože na tom velkém kulatém kamenu.“
3.	Růžena: „ Mě zase výroba těch velkých koryt a to, že jsem si pak vyzkoušel dlabat lodičku, to bylo super.“

4.	Honza: „Já jsem nic nevěděl o romských řemeslech a výrobcích, nikdy jsme se to neučili a doma mi to nikdo neřekl. Moc mě bavila výroba loďky.“
5.	Eva: „Babička na Slovensku umí plést košíky a učila to i moji mámu.“
6.	Jakub: „To bylo tenkrát lepší, děti nemusely do školy, pletly košíky a brousily nože.“

Vyhodnocení hry dětmi:

1.	Kamil uvedl, že zpočátku nevěděl, co se bude dít, trochu se bál zavázaných očí, protože dal žlutý papírek. Jinak to byla to legrace.
2.	Růžena uvedla, že pokyny děti nechtěly poslouchat. Nejdřív nechápala, co má dělat, ale, asi v polovině jí napadlo, jak to má hrát. Dala zelený papírek.
3.	Jarda nemohl hru zpočátku pochopit, pletl si čtverec a obdélník. Vyprávění o tradičních řemeslech bylo fajn.
4.	Honza se trochu hry bál, ale ke konci ji pochopil, dal žlutý papírek. Velmi rád pracoval na výrobě loďky a měl nejlepší výrobek.
5.	Při závěrečné reflexi se děti shodly, že tento kroužek byl perfektní. Moc se jim líbilo, že si mohly samy vyzkoušet výrobu, tak jak to dělali jejich předkové. Negativní hodnocení nebylo.

Reflexe z pohledu učitele:

1.	„Slepý čtverec“ jsem musel názorně předvést, někteří jedinci totiž vůbec nevěděli, co mají dělat. Děti si pletly čtverec a obdélník, mluvily a nedávaly pozor. Opět připomenutí Dohody. Musel jsem velmi pomáhat.
2.	Velkým problémem byl čas. Hra se protáhla a na ukázky řemesel a výrobků bych potřeboval samostatnou část.
3.	V případě seznámení se s tradičními řemesly došlo k naplnění cíle. Děti se tyto informace dozvěděly z vyprávění a pomocí obrazového materiálu.
4.	Samy si prakticky vyzkoušely výrobu pomocí dlabacího náradí. Cíl byl splněn.
5.	Děti byly seznámeny s tradičními výrobky, které minulosti Romové vyráběli. Cíl splněn.

Metodické poznámky:

1.	Tradiční výrobky a řemesla bych dal na další čas, je to velmi obsáhlá látka, která se nevejde do tak malého časového bloku.
2.	Hru „Slepý čtverec“ jsem měl nejprve všem prakticky ukázat, někteří ji ani ke konci nechápali.
3.	Výrobu loďky chtěly děti uspěchat. Musel jsem dávat velký pozor na jejich bezpečnost a u každého pomáhat. Zde bych napříště volil asistenci dalšího kolegy.
4.	Velmi dobrým pomocníkem je Dohoda, neboť jsem ji musel opět zdůraznit při mluvení při hře.
5.	Zapomněl jsem na medvídku v závěrečné reflexi, velkým překvapením bylo, když mi to děti připomněly.
6.	Zapomněl jsem informovat děti o následující schůzce a předat jim informativní souhlas rodičů k výletu do kovárny. Učinil jsem to další den.

7.5 Lekce pátá: Seznámení s kovářským řemeslem, kdo je kovář a jeho práce

Cíl: Seznámení s kovářským řemeslem, kdo je kovář a jeho práce

Dílčí cíle: pozitivní vztah k práci, spolupráce, komunikace, nápodoba, aktivní zapojování, kreativita, mezilidské vztahy a poznávání lidí

Metody: dramatické výchovy, zážitkové pedagogiky, kritického myšlení....

Prostředí: obec Brtníky, umělecké kovářství majitele pana Josefa Hercíka

Čas: 150 minut

Pomůcky: knihy, pytlík černého uhlí, nýty, železná podkova

Popis: před tímto výletem jsem si opatřil souhlas rodičů, kteří byli zároveň informováni o návštěvě uměleckého kovářství jejich dětí v obci Brtníky, majitele Josefa Hercíka, mého kamaráda. S tímto jsem předem domluvil návštěvu a zařídil praktickou ukázkou výroby jeho firmy. Před samotnou cestou jsem využil fantazijní zarámování naší cesty. Dětem jsem vyprávěl, jak se romští kováři a podkováři v dobách dávných dostali, díky své kvalitní práci, někdy až na královský hrad. Naše cesta vedla za jedním z posledních kovářů, jehož práce byla tak dobrá, že vykoval brány pro několik českých hradů. Úkolem dětí bylo zjistit, zda se tento kovář setkal s králem? V odpoledních hodinách jsme nastoupili do autobusu, který nás zavezl do obce Brtníky. Cestou jsme si vyprávěli, jak vzniklo kovářství, proč se kove železo, co je kovadlina a proč Romové znali dokonale své řemeslo. Z autobusové zastávky v obci Brtníky jsem ukázal na dům, ve kterém pracuje a bydlí Josef Hercík, to byl cíl naší cesty. Přivítal nás milý, usměvavý starší pán a rovnou nás zavedl do kovárny. Děti byly plny očekávání. Dalším vyprávěním jsme se dozvěděli, proč si majitel zvolil kovářské řemeslo, jak dlouho ho provozuje a co všechno ve své dílně dokáže vyrobit. Dětem ukázal fotografie mnoha výrobků své práce. Potom nás provedl svoji dílnou a ukázal momentální výrobky. Došlo k diskusi o nástrojích, které ke své práci používá a také otázky dětí, zda se setkal na hradě s králem či někým slavným. Pan Hercík vyprávěl o hradních slavnostech, kdy předal králi vykovanou bránu a také středověká mučidla. Děti poslouchaly s nadšením, diskuzí pak zakončily debatu o různých mučidlech. Samozřejmostí bylo, že se nejednalo o krále, ale herce. Následovala praktická ukázkou výroby krouceného železa, které nejprve nahřál ve výhni. Dovolil dětem asistovat při své práci tím, že mu přifukovaly měchy vzduch. Když bylo železo rozežháté, vzal kladivo, kleště a začal jej zpracovávat. Děti dychtivě pozorovaly

každý jeho pohyb. Chlapci si chtěli vyzkoušet kladivo s kovadlinou, což se jim splnilo. Děvčata se bála. Z kovárny se tak ozýval cinkot. Potom už mistr vzal kladivo do svých rukou a doslova vykouzil z nehezkého kusu železa zakroucený prut, který pak zchladil ve vodě. Výrobek byl hotový a tím i ukončená prohlídka kovářského řemesla v praxi. Dětem se vůbec nechtělo domů, neustále se na něco vyptávaly. To už se čas naplnil a naše výprava vedla k zastávce autobusu. Zpáteční cesta byla plná rozhovorů, diskuzí a také trochu skrytou zpětnou vazbou z mé strany. Děti byly nadšeny. Ve Varnsdorfu jsme zjistili, že jsme zapomněli předat kováři pytlík s uhlím. U školy jsem dětem provedl reflexi, tentokrát bez medvídků, palcovou metodou. Všichni jednoznačně palec nahoru. Finance jsem platil ze svého rozpočtu, děti dostaly poloviční jízdenku a celkové náklady byly do 300 Kč.

Reflexe z pohledu dětí:

- ✓ Co se ti nejvíce líbilo na dnešním výletu?
- ✓ Znal jsi tradičním kovářství?
- ✓ Zvolil by si toto řemeslo?

1.	Kamil: „To bylo fantastický, nejvíc mě bavila kovadlina s kladivem, jak jsem bouchal.“
2.	Jarda: „Už vím, jak to měli naši předci těžké, tahat sebou kovadlinu a ty kladiva, to bych nechtěl.“
3.	Honza: „Dneska se mi to líbilo, asi bych se chtěl jít učit na kováře.“
4.	Milan: „Já bych nevěřil, co se dát vykovat ze starého železa, ten kovář byl super.“
5.	Adéla: „Já se bála vzít kladivo a zkusit kovat, teď mě to moc mrzí, výlet byl pěkný.“
6.	Jakub: „Tak tohle jsem viděl poprvé a rád bych si to zopakoval.“

Vyhodnocení zářimování dětmi:

1.	Kamil uvedl, že věřil tomu, že se kovář setkal na hradě s králem, ale čekal tak krásné výrobky.
2.	Růžena nevěřila na krále, ale velmi překvapená, když kovář ukazoval výrobky na hrad a zejména k mučení lidí. Chtěla by si výlet zopakovat ještě jednou.
3.	Jarda se trochu kovárny bál, to vyprávění o králi bylo pěkné. Nemá moc rád jízdu autobusem, ale tento výlet se povedl.
4.	Honza si myslel, že si učitel dělá legraci o hradě a králi, ale jak zjistil, opak byl pravdou.
5.	Děti shodně uvedly, že fantazijní zářimování bylo pěkné, i když polovina dětí nevěřila, že je to pravda.

Reflexe z pohledu učitele:

1.	Zarámování jsem měl udělat ještě zajímavější s konkrétním cílem tohoto výletu.
2.	Návštěva kovářství byla hodnocena velmi pozitivně, chtěl bych ji zopakovat v době, kdy řemeslníci přímo vyrábějí, aby děti více viděly praktickou výrobu.
3.	Opět mě trápil čas, byl jsem nucen plánovat dle odjezdů autobusů a na samotnou návštěvu bych potřeboval více času.
4.	Děti byly seznámeny s tradičním romským řemeslem a praktickou ukázkou kovářství. Vědí, kdy vzniklo kovářství, kdo je kovář a jak pracuje. Cíl byl splněn.
5.	Komunikací a nápodobou si vyzkoušely práci kováře. Cíl splněn.

Metodické poznámky:

1.	Opět jsem měl připomenout oblečení na cestu, někteří jedinci byli nedostatečně oblečení.
2.	Napříště musím rodiče upozornit, aby dětem zajistili léky. Jeden chlapec zvracel.
3.	I já jsem zapomenul na pytlík s černým uhlím, který jsme nepředali kováři.
4.	Tento výlet bych příště plánoval delší, spojený s návštěvou muzea v Rumburku.
5.	Děti velmi bavila praktická ukáзка, byly nadšeny, závěrečná debata měla být delší.
6.	Správně jsem zařadil obrázky starých romských kovářů a jejich výrobků, tyto informace pak děti sdělily majiteli kovárny.

7.6 Lekce šestá: Seznámit se s romskou hudbou a tanci

Cíl: seznámení se s romskou hudbou a tanci, přiblížení historie Romů do roku 1989 a po něm

Dílčí cíle: pozitivní vztah k práci, spolupráce, řešení problému, komunikace, nápodoba, aktivní zapojování, kreativita, mezilidské vztahy, orientace v knize, chápání kultury

Metody: dramatické výchovy, zážitkové pedagogiky, kritického myšlení....

Prostředí: školní tělocvična a školní třída

Čas: 90 minut

Pomůcky: notebook, prezentace hudebních nástrojů, obrázky původních romských umělců, kniha Historie Romů a Druhá směna, hudba, dřevěné kostky, gumička s provázky, stopky, hudební nástroje, kytara, bubínek, píšťaly, zvonky, kytarový zpěvník

Popis: na úvod této lekce jsem si pro děti připravil hru s názvem „Babylonská věž“. V převleku jsem provedl zarámování a dětem sdělil, že jsou mladí příslušníci kmene, který nemá elektrickou energii a další dnešní vymoženosti. Před nimi stál mocný vládce říše a měl sdělení. Skupina mladých stavitelů, která zvítězí v následující aktivitě, dostane od vládce výzvu postavit Babylonskou věž. Provedl jsem rozdělení do skupin z předem

daných čísel. Ty dostaly stejný počet kostek a gumičku s provázky. Záměrně jsem nezařadil pravidlo o mlčenlivosti při aktivitě. To jsem udělal dobře. Děti si prvních 10 minut nevěděly rady, moc jim to nešlo. Hru neznaly a nevěděly jak na to. Některé nebyly schopny uchopit jednu kostku po delší době. Nikoho z nich nenapadlo, že by si mohli postupně vzájemně pomáhat, že je to týmová práce. To navrhla až Adéla z jedné skupiny. Další skupina potřebovala pomoc učitele, jinak by to nezvládla. K rychlému shrnutí zážitku jsem zařadil krátkou reflexi otázek a volbu svého postavení na „Teploměr“, který byl od minusu k plusu. Kromě Jardy stály všechny děti v plusu, Jarda stál v minusu. Pokračoval jsem vyprávěním o historii Romů do roku 1989 s ukázkami prezentací. Děti nejvíce bavila historie o umělcích. Nikdo z nich neznal romskou houslovou virtuosku pod jménem Cinka Panna. Dalším úkolem bylo vyjmenování jednoho hudebního nástroje, to zvládly všechny. Debatou jsem ukončil usídlování Romů po roce 1989 v naší republice a přešel k ukázce hudby a tance v romském stylu. Většina dětí navštívila romský hudební festival Khamoro v Praze, který jsem dětem připomenul. Jejich oblíbenou písní je čardáš, rozdal jsem hudební nástroje a společně jsme zkusili zahrát a zazpívat oblíbené písně. Dalším překvapením bylo, když jsem ukázal vypůjčené dívčí šaty, se kterými děti tančily v Praze. Děvčata se převlékla a vyzkoušela tanec na oblíbenou píseň. V kruhu jsme si vysvětlili původ romských písní a na internetu ukázali současnou romskou tvorbu. Děti byly nadšený, hudba a tanec je velmi bavily. Závěrečnou reflexí jsem zakončil tuto lekci. Tentokrát jsem nevynechal našeho oblíbeného medvídka a každý se mohl vyjádřit k otázkám a tématu. Pozoroval jsem určité nadšení ze všech dětí. Kroužek jsem zakončil tématem na příští schůzku. Seznámení s romským jídlem, dětem jsem sdělil tajemství, že si příště nějaké romské jídlo uvaříme.

Reflexe z pohledu dětí:

- ✓ Jak se ti líbila aktivita „Babylonská věž“ a jak se Vám spolupracovalo?
- ✓ Líbila se ti ukázka romských písní a tanců?
- ✓ Zpíváte si doma romské písničky, hraješ na hudební nástroj?
- ✓ Znal jsi informace o Romech před rokem 1989?

1.	Adéla: „Já tancuju s Erikou, vystupovaly jsme v Praze, mě to baví.“
2.	Jarda: „Nikdy jsem to nehrál a vůbec mi to nešlo, proto mě to nebavilo, ale asi bych to chtěl“

	zkusit ještě jednou.“
3.	Honza: „ O cikánských houslích a tancích mi vyprávěl děda, on hraje na housle a dobře, já chci hrát taky na housle, dneska se mi to líbilo.“
4.	Milan: „Doma nezpíváme, akorát v Praze na Khamoru, to bylo super.“
5.	Honza: „Já rád tancuju, ale ten moderní styl. Nevěděl jsem, že Romové musely každý den pracovat
6.	Jakub: „Já hraju na varhany, naučil jsem se to od bráchy, co je cimbál, jsem nevěděl.“

Vyhodnocení hry dětmi:

1.	Adéla se hra líbila, nevěděla, jak má gumičku s provázkem napínat, nadávala Milanovi, aby to nekazil, na teploměru si stoupla k plusu.
2.	Jarda hru nehrál, vůbec mu to nešlo, proto ho to nebavilo, Chtěl by si to vyzkoušet. Stoupl si na teploměr k minusu.
3.	Růžena uvedla, že hru zpočátku nechápala, ale viděla, jak to dělají ostatní, tak se snažila. Stoupla si do plusu.
4.	Honza byl v týmu, který vyhrál, hra se líbila. Stoupla si do plusu.
5.	Děti závěrem uvedly, že kroužek se jim líbil. Nejvíce hudba a tanec, když si mohly zazpívat. Negativní hodnocení nebylo.

Reflexe z pohledu učitele:

1.	Příště bych dal na „Babylonskou věž“ delší čas na vyzkoušení. Někteří jedinci nedokázali zvednout kostku během 5 minut. Také se hádaly.
2.	Při zkoušení také praskla gumička, s tím jsem nepočítal. Je lepší mít připravenou v záloze náhradní. Také jsem zapomněl na princip dobrovolnosti.
3.	Děti byly seznámeny s romskou hudbou a tanci, byla provedena praktická ukázkou hudby a zpěvu. V tomto případě došlo k naplnění cíle.
4.	Dozvěděly se informace z historie Romů před rokem a po roce 1989, s následným usidlováním v naší vlasti. Cíl byl splněn.
5.	Děti byly seznámeny s hudebními nástroji.

Metodické poznámky:

1.	Postrádal jsem kooperaci při „Babylonské věži“, každý se snažil sám za sebe, chvílemi si děti i nadávaly, připomenul jsem Dohodu. Asi jsem měl lépe provést zarámování.
2.	Měl jsem příslibenou účast romského hudebníka, ale ten nedorazil, ani se neomluvil, škoda.
3.	Tanec a hudbu bych příště rozdělil do dvou samostatných bloků, potřeboval bych více času.
4.	Musel jsem zdůraznit bezpečnost, chlapci při tanci dělali přemety a nechtěli poslouchat.
5.	Dobrou volbou byla praktická ukáзка tanečních kostýmů.
6.	Děti znají romskou moderní hudbu na internetu, nejraději by ji pouštěly stále dokola.

7.7 Lekce sedmá: Seznámení se s romským jídlem a uvaření tradičního romského pokrmu

Cíl: seznámit se s romskou kuchyní, zvyky a uvaření tradičního romského pokrmu

Dílčí cíle: respektování pravidel, spolupráce, komunikace, pozitivní vztah k práci, aktivní zapojování, kreativita, mezilidské vztahy

Metody: zážitkové pedagogiky, kritického myšlení....

Prostředí: školní tělocvična a školní kuchyň

Čas: 120 minut

Pomůcky: notebook, papíry, tužky, Nejen romská kuchařka, kniha Historie Romů, Druhá směna, lano, papíry s čísly, medvídek, kuchyňské vybavení, potraviny a ingredience na vaření, které jsou uvedeny v seznamu aktivit

Popis: pro tuto část kroužku jsem vybral hru „Klávesnice“ s cílem kooperace a vzájemné spolupráce celého týmu. Krátkým zarámováním jsem děti připravil na vesmírnou loď, která se porouchala v hlavním počítači. Bylo nutné v něm zadat za sebou řadu čísel. Počítač byl uložen ve speciální místnosti, do ní mohl vstoupit pouze jeden člen týmu, ostatní mu radili. Výsledkem byl co nejkratší čas srovnaných čísel. V tělocvičně jsem natáhl lano a položil různě čísla. Děti si zvolily Milana, při prvních pokusech to byl chaos. Adéla na něj křičela a rušila ostatní, po dalších pokusech začaly spolupracovat a komunikovat jako tým. Reflexi jsem provedl verbálně při každém pokusu, děti si mezi sebou vyměnily názory, jak zlepšit čas. Celková reflexe byla provedena palcovou metodou a pozitivně hodnocena všemi dětmi. Ty spolupracovaly, aby dosáhly lepších výsledků a to mě potěšilo. Přesunuli jsme se do školní kuchyně, diskuzí s dětmi jsem otevřel téma romských zvyklostí a tradičních pokrmů. Úkolem dětí bylo napsat jedno romské jídlo a nějakou zvyklost. Děti napsaly jídla, ale zvyklosti neznaly. Z připraveného obrazového materiálu jsem děti seznámil s romskými zvyklostmi, připomněly si vánoce, velikonoce, romskou svatbu či pohřeb. Byl jsem překvapený, že většina z nich zná zásnuby. Růžena chtěla už rychle vařit. Děti byly velmi nedočkavé, co uvaříme a jaký bude výsledek. Připravil jsem si tradiční cikánský bramborový guláš. Připomněl jsem bezpečnost při práci v kuchyni. Klukům jsem dal kuchařku, aby našli kapitolu vaření guláše. Děvčata připravila nože, prkýnka a oloupala cibuli, kterou opekly na oleji. Mezitím chlapci oloupali a nakrájeli salám, který přidali k cibuli. Málem jsme zapomněli na sladkou papriku, kterou jsme měli do hrnce dát na cibulku. Při krájení

brambor jsem s dětmi hovořil o tom, jak Romové v minulosti připravovali svá jídla. Jarda byl hlavní kuchař a hlídal guláš, aby se nepřipaloval. Děvčata přidala brambory, sůl, pepř, rozdrcený česnek a guláš podlila vodou. Každý měl nějaké připomínky, jak to oni doma vaří a jak guláš vylepšit. Během vaření jsme si prohlédli knihu Nejen romská kuchyně. Abych zjistil, co se u koho doma vaří. K Jardovi chodili i ostatní, nemohli se dočkat. Děvčata nakrájela chleba a mezitím jsme si zazpívali jejich oblíbenou píseň. Před dokončením jsem dětem ukázal, jak chlebem zahustit guláš. Následovala ochutnávka jídla. Když bylo jídlo na stole, chlapi se do guláše pustili, ale děvčata se styděla. Musel jsem je k jídlu pobízet. Byl jsem překvapený, že se stydí, nakonec guláš snědla i děvčata. Když jsme všechno uklidili, proběhla závěrečná reflexe u jídelního stolu. Finance jsem platil ze svého rozpočtu, celkové náklady byly do 300 Kč.

Reflexe z pohledu dětí:

- ✓ Chutnal ti cikánský bramborový guláš?
- ✓ Vaříte doma romská jídla?
- ✓ Dodržuje nějaké romské tradice či zvyklosti?

1.	Jarda: „Byl jsem šéfkuchař, vaření mě baví, guláš byl super. Doma jíme spíš česká jídla, ale na vánoce máma dělá Goja.“
2.	Kamil: „Svatby a pohřby dodržujeme, nevěděl jsem, že to jsou zvyky nebo tradice.“
3.	Růžena: „U nás se dodržuje vartování, mám nejvíce ráda hamburger. Guláš moc nejím.“
4.	Honza: „Já bych chtěl jít na kuchaře, vaření mě baví a až doma řeknu, že jsem vařil cikánský guláš, tak mi to táta nebude věřit.“
5.	Adéla: „Mě chutnají pišot taštičky, ale nejraději mám smažený sýr. Tradice dodržujeme, hlavně na vánoce táta lije víno do kouta, pro dědu.“
6.	Jakub: „Super, guláš jsem si přidal, top byla pecka.“

Vyhodnocení hry dětmi:

1.	Palcovou metodou hodnotily hru „Klávesnice“, kromě Petra a Jardy, daly děti palec nahoru. Petr hodnotil palcem neutrálně. „Štvalo mě, že jsem nebyl vybrán jako kapitán“.
2.	Kamil: „Pane učitelí, musíme to hrát častěji, abychom byly nejlepší“.
3.	Honza: „Nechápal jsem, proč jsou na zemi ta čísla, chtěl jsem taky křičet, ale Adéla křičela víc“.
4.	Jakub: „Nejdřív jsem si myslel, že půjde každý z nás do čtverce, kdo to posbírá rychleji, bude vítěz“.
5.	Jarda: „Adéla tak řvala, že mě to štvalo, chtěl jsem taky radit, ale nikdo mě neposlouchal“.

Reflexe z pohledu učitele:

1.	Hra „Klávesnice“ byla zpočátku chápána jako pro jednotlivce. Musel jsem vysvětlit pravidla. Ke konci mě překvapily týmovou spoluprací.
2.	Všechny se těšily, až budeme vařit. V kuchyni jsem musel děti uklidňovat a dávat pozor, aby se nic nestalo, každý chtěl něco dělat po svém.
3.	S dětmi jsem uvařil cikánský bramborový guláš, který jsme ochutnali. Cíl byl splněn.
4.	Znají specifika romské kultury, seznámily se s romskou kuchyní, cíl byl splněn. Někteří romská jídla doma vaří.
5.	Děti byly seznámeny s romskými zvyky a tradicemi, cíl byl splněn. Někteří jedinci tradice znají a doma je dodržují.
6.	Vyprávění o tradicích a zvyklostech hodnotily děti průměrně, těšily se na vaření

Metodické poznámky:

1.	Pravidla hry jsem musel vysvětlovat, aby je lépe pochopily. Předváděl jsem a trochu napovídal, jinak by si myslely, že je to hra pro jednice.
2.	Kapitána jsem určil já, byla to chyba, měl jsem nechat určit děti. Pozor pro příště.
3.	Vaření je pro tyto děti velmi vděčné. Velmi se těšily. V kuchyni pak chtěly všechno stihnout. Musel jsem připomínat Dohodu a napomínat, zejména při práci s nožem.
4.	Děvčata se styděla jíst, až když jsem poodešel, tak jedla. Velmi se styděla ochutnat guláš. Kluci si naopak přidali.
5.	Při vaření chtěl být každý šéfkuchařem. Vyprávění o tradicích je moc nebavilo.
6.	Byl jsem překvapený, všichni dodržují smuteční obřad (vartování).

7.8 Lekce osmá: Seznámení se s romskými pohádkami a jejich vyprávění

Cíl: seznámit se s romskými pohádkami, vyprávění romských pohádek

Dílčí cíle: chápání kultury, spolupráce, řešení problému, komunikace, nápodoba, aktivní zapojování, kreativita, mezilidské vztahy, orientace v knize

Metody: dramatické výchovy, zážitkové pedagogiky, kritického myšlení....

Prostředí: školní tělocvična a školní třída

Čas: 90 minut

Pomůcky: notebook, obrázky původních Romů, kniha Historie Romů a Druhá směna, karty s obrázky, kniha Romské pohádky

Popis: na počátek jsem zařadil hru „Zooming“, chtěl jsem prověřit dynamiku skupiny. Každý účastník si sedl do kruhu. U každé podložky na sezení byly rozmístěny 3 karty. Každá karta položena tak, aby nebyl vidět její obsah. Cílem účastníků bylo vytvoření z karet jednu řadu. Karty si nesměly ukazovat. Pozoroval jsem děti, jak spolupracují. Skupina se už zpočátku nedokázala domluvit, každý dosáhl nějaké pozice, aniž by si to

uvědomil. Petr chtěl řešit všechno sám a pohádal se s Honzou. Šlo o to, kdo jakou roli ve skupině zastával a jak se skupina formovala. Udělal jsem si pár poznámek. Během stanoveného času se nedokázaly dostat k cíli. Tuto aktivitu nezvládly. Při reflexi dostal každý prostor, aby se k aktivitě vyjádřil. Nejvíce mluvil Petr, hře nepochopil a vinu dával druhým. Petra s Růženou se moc nezapojovaly. Připomenul jsem Dohodu a hru vysvětlil. Zjistil jsem, že když hru nedokázaly vyřešit, tak je pak nebavila. Závěrečná reflexe byla negativní. Přešel jsem raději k tématu romských pohádek. Děti dostaly úkoly, napsat název nějaké romské pohádky. Přesto, že některé pohádky znaly, název nenapsal nikdo. Dal jsem dětem na výběr, aby samy zvolily, kterou pohádku chtějí z knihy přečíst. Všechny jsem pohodlně posadil a přečetl zvolenou pohádku. Udivilo mě, že poslouchaly a nikdo nevyrušoval. Po skončení dostaly úkol, aby pojmenovaly a namalovaly svého hrdinu. Malování je bavilo. Mezitím jsem děti seznámil, při jakých příležitostech vznikaly pohádky a jak se předávaly další generaci. Na rozdíl od klasických pohádek se v romských pohádkách velmi často setkáváme s násilím a krveprolitím, či velmi dramatickým koncem. Ukázali jsme si knihy s pohádkami. Rozhovorem s dětmi jsem zjistil, že romské pohádky znají opravdu velmi málo. Rodiče těmto dětem nečtou a nikdo z nich nemá žádnou knihu s romskými pohádkami. Děti pohádky sledují v televizi, proto mě ani nepřekvapila volba pro následující divadelní představení. Zvolily Popelku, tu znaly všechny. Rozdělil jsem role a napsal přípravu věcí. Děti dostaly za úkol, aby do příštího kroužku každý znal svoji roli a připravil doma svůj kostým. Připomenul jsem princip dobrovolnosti. Závěrečnou reflexi jsem kroužek ukončil.

Reflexe z pohledu dětí:

- ✓ Jaký jsi měl pocit ze hry „Zooming“?
- ✓ Znal jsi nějaké romské pohádky?
- ✓ Baví tě čtení pohádek?

1.	Petr: „Nikdo mě neposlouchal, Honza se chtěl se mnou hádat, já bych to vyřešil. Hra mě chvíli bavila a pak už ne.“
2.	Honza: „Kdyby Petr na nás nekřičel, tak by to šlo, myslí si, že všemu rozumí. Asi bych to zvládnul, pak už jsem to pochopil. Moc mě to nebavilo, díky Petrovi.“
3.	Kamil: „, Já jsem znal jednu romskou pohádku, rád poslouchám, ale nerad čtu.“
4.	Jakub: „Hra mě nebrala, nechápal jsem to. Pohádky mám rád z televize, nerad čtu.“

5.	Eva: „Nevěděla jsem, že i Romové mají své pohádky. Doma nečtu.“
6.	Růžena: „Máma mi vyprávěla pohádku, když jsem byla malá, ale nebyla romská.“

Vyhodnocení hry dětmi:

1.	Děti hodnotily hru negativně, palcem dolů, Růžena a Eva daly palce vodorovně.
2.	Růžena by hru hrála, ale Petr na ně křičel, že to dělaly špatně, proto jí to nebavilo.
3.	Petr sdělil, že ho nikdo neposlouchal, Honza se chtěl s ním hádat, ale on by to vyřešil. Hra ho chvíli bavila a pak už ne.
4.	Pohádky poslouchal každý rád, soutěž o malování svého hrdiny je bavila.
5.	Jarda hru pochopil až po vysvětlení, řekl, že vůbec nevěděl, co má dělat.

Reflexe z pohledu učitele:

1.	Hru „Zoomig“ jsem zvolil špatně. Děti ji nepochopily, došlo na hádání, musel jsem zakročit a připomenout Dohodu. Nedokázaly by hru vyřešit.
2.	Petr při hře působil jako silný bagr, nedal šanci ostatním, pak je hra přestala bavit.
3.	Dobrou volbou byla kniha Romské pohádky, v této knize jsou i obrázky.
4.	Děti byly seznámeny s Romskými pohádkami a jejich historií. Přečetl jsem romskou pohádku. Cíl byl splněn.
5.	Děti vědí, proč vznikaly pohádky a jak se předávaly dalším generacím. Cíl byl splněn.

Metodické poznámky:

1.	Vzhledem k tomu, že všechny děti jsou z praktické školy, hra Zooming byla pro ně velmi těžká. Myslím si, že by ji samy nedokončily.
2.	Když se těmto dětem nedaří splnit úkoly, rychle je to přestane bavit.
3.	Možná jsem měl zvolit jinou aktivitu, nebo připravenou náhradní. Zkušenost napříště.
4.	Obávám se, že nikdo nebude mít připravený kostým na příští schůzku.
5.	Bohužel jsem zjistil skutečnost, že dětem rodiče nečtou a děti samy nemají zájem o čtení. Raději sledují televizi.
6.	Do kroužku přišla další dvě děvčata Jana a Martina.

7.9 Lekce devátá: Ztvárnění pohádky-dramatická výchova

Cíl: ztvárnění pohádky, vyzkoušet si zahrát pohádku

Dílčí cíle: respektování pravidel, spolupráce, komunikace, nápodoba, tělesný kontakt, aktivní zapojování, kreativita, mezilidské vztahy, důvěra

Metody: dramatické výchovy, zážitkové pedagogiky, kritického myšlení....

Prostředí: školní tělocvična a školní třída

Čas: 90 minut

Pomůcky: notebook, papíry, tužky, kniha pohádek, pohádka Popelka (kreslená, hraná)

Popis: na tuto schůzku jsem si připravil hru „Pád důvěry“. Cílem bylo, aby děti získaly více důvěry mezi sebou a nebály se při hraní pohádky. Provedl jsem krátké zarámování a skupinu nechal rozdělit do stejně vysokých dvojic. Každá dvojice si našla svůj prostor. Názorně jsem předvedl, jak má pád vypadat a jaké zásady dodržujeme. Pak zkoušely pády. Po chvilce jsem děti přesunul do trojic a ty zkoušely pády ve trojicích. Byla to legrace, jak se bály padat. Nakonec utvořily úzký kruh tak, aby se dotýkaly navzájem. Každý si vyzkoušel padání ve velkém kruhu. Eva se bála a nešla. Vyhodnocení proběhlo palcovou metodou. Děvčata byla trochu bojácná a opatrná. Potom došlo na kontrolu kostýmů k pohádce. Růžena, Petra a Eva měly sukně, ostatní nic nepřinesly. Přestože jsem role rozdělil na minulé schůzce, Popelku chtěla hrát všechna děvčata. Musel jsem udělat výběr pomocí tajných lístků. Vyhrála Eva. Kluci se styděli, byl spor, kdo bude hrát s Evou prince. Za pomocí lístků byl vybrán Jarda. Ostatní role jsem spravedlivě rozdělil. V krátkosti jsme si znovu probrali obsah pohádky, já se ujal role režiséra a vypravěče. Každý si napsal svou roli na papír tak, aby se mu text dobře říkal. Došlo k improvizaci a dalšímu ujasnění a přiblížení rolí. Nejvíce jsem mluvil já, i když jsem se snažil vybízet děti k aktivitě. Děti se pobavily, když Adéla rozhodila Popelce rýži na zem a Eva musela zametat. Ukázaly se první problémy nácviků představení. Problém byl se zapamatováním textu. Ty byly velmi jednoduché, přesto je děti zapomínaly. Postupem času samy přidávaly více slov a vět, přicházely s nápady. Směšné bylo, když Milan představoval koně, na kterém sedí Popelka a ujíždí z hradu, to jsem se smál i já. Milan nevydržel a s Evou ulehli na zem. Průběžnou reflexí jsem od dětí zjišťoval, co by zlepšily. Jak jim pomoci, aby to zahrály lépe nebo připravily jinak. Dětem se nechtělo domů a rády by pokračovaly v hraní. Závěrečná reflexe byla formou teploměru.

Reflexe z pohledu dětí:

- ✓ Jak se ti líbila aktivita „Pád důvěry“?
- ✓ Jak se ti spolupracovalo s ostatními?
- ✓ Cítil si se, jako opravdový herec?
- ✓ Co se ti líbilo a nelíbilo na hraní?

1.	Eva: „Já jsem se fakt bála padat, myslela jsem, že mě Milan neudrží.“
2.	Jana: „Škoda, že jsem nechodila na kroužek od začátku, je to legrace.“
3.	Honza: „S ostatními se mi spolupracovalo dobře, nejdřív jsem se styděl, ale pak to přešlo.“
4.	Petr: „Já jsem pády už dělal ve dvojicích, ve velkém kruhu ne. Hraní se mi líbilo.“
5.	Honza: „Chtěl jsem být princem, ale pak jsem se styděl. Nechtěl jsem líbat Evu.“
6.	Jakub: „Ty pády byly pecka. Já jsem se nasmál, když Milan jako kuň neuvezl Evu.“

Vyhodnocení hry dětmi:

1.	Eva se bála padat, měla strach, že ji pustí. Hra se jí líbila, chtěla by si to zkusit ještě jednou. Na teploměru si stoupla k plusu.
2.	Jarda hru nikdy nehrál, ale moc ho to bavilo, zejména ve velkém kruhu. Stoupl si na teploměr do plusu.
3.	Růžena se také bála padat, ale zkusila to. Líbilo se jí to. Stoupla si k plusu.
4.	Honzovi se líbilo hraní pohádky, cítil se poprvé jako herec.
5.	Děti uvedly, že kroužek se jim líbil. Pády i samotné hraní bylo pozitivně hodnoceno.

Reflexe z pohledu učitele:

1.	Příště bych požádal kolegu na „Pády důvěry“, abych zajistil větší dohled nad bezpečností dětí.
2.	Dobrou volbou bylo zařazení „Pádů důvěry“, děti se nestyděly a při hraní pohádky využívaly tělesný kontakt.
3.	Děti si vyzkoušely praktickou ukázkou dramatické tvorby, hraní pohádky. V tomto případě došlo k naplnění cíle.
4.	Dozvěděly se informace o mluveném textu, ztvárnění rolí, vědí co je nápodoba a kdo je režisér. Cíl byl splněn.
5.	Děti svými postřehy tvořily lepší obsah pohádky, to se mi líbilo.

Metodické poznámky:

1.	Věděl jsem, že problém bude s oblečením. Děti si kostýmy samy nezajistí. Měl bych zvolit pouze malované obrázky přes obličej.
2.	Dobrou volbou bylo zjišťování poznámek od dětí v průběhu samotné pohádky, cítily se tak lépe.
3.	Zapomněl jsem na hudbu, která by zvýraznila hraní samotné. Musím napříště přinést.
4.	Musel jsem zdůraznit bezpečnost při pádech, chlapani moc silně strkali. Napříště nesmím nechat padat všechny najednou.
5.	Kostýmy nepřinesl nikdo, děvčata pouze sukně. Lepší volbou budou malované masky z papíru na obličej.
6.	Dětem bych měl napsat velmi stručné texty, aby je zpočátku četly a tím si je více zapamatovaly.

7.10 Lekce desátá: Projektový den, ochutnávka jídla, ukázka tance, hudby a zpěvu

Cíl: předvedení naučených dovedností, ochutnávka romského jídla, ukázka romských tanců a zpěvu, vystoupení divadelního představení, ukázka tradiční romské tvorby, seznámení s historií romské kultury

Dílčí cíle: respektování pravidel, spolupráce, komunikace, nápodoba, aktivní zapojování, kreativita, mezilidské vztahy

Metody: dramatické výchovy, předvádění, zážitkové pedagogiky, vlastní tvorby....

Prostředí: školní tělocvična, školní kuchyně a školní třída

Čas: 120 minut

Pomůcky: CD přehrávač, obrázky původních Romů, kniha Historie Romů a Druhá směna, ingredience k vaření, vlastní výrobky lodiček, pletený košík, notebook, fotografie z kroužku

Popis: projektový den jsme naplánovali na pátek. Děti vyrobily plakát a pozvali nejen žáky naší školy, ale také rodiče. Požádal jsem dva kolegy, aby mi pomohli, neboť bych sám náročnost projektového dne nezvládl. Projektový den jsem rozdělil do tří částí. Vaření, kreativní tvorba a předvádění. Mým cílem bylo, aktivně zapojit děti, které přijdou do školy. S dětmi jsem provedl krátké zarámování a povzbudil je v následujících činnostech. Předem jsme si připravili výrobky lodiček, pletený košík, knihy a obrazový materiál do tělocvičny. Musím říci, že měly trochu strach, když přicházely jiné děti a někteří rodiče. Rozdělil jsem skupinu na dvě menší podskupiny, každá měla svého vedoucího. První část pracovala ve třídě. Malými žehličkami vytvářely děti kreativní tvorbu voskovkami na křídové papíry. Kolega učitel dával pozor na bezpečnost při práci. Druhá skupina v kuchyni pracovala na pečení tradičních taštiček pišota. Rodiče i děti měli možnost se detailně přiblížit k výrobě dětí. V kuchyni oškrábaly brambory a uvařily je v osolené vodě. Z mouky a vody vypracovaly těsto, ze kterého nakrájely čtverečky. Brambory rozmačkaly, osolily a přidaly pepř. Těsto naplnily marmeládou a vytvořily taštičku. Vařily je v osolené vodě, dokud nevyplavaly. Velmi nám pomohla Martina, která doma pišota dělá. Nakonec výrobky pocukrovaly. Děti chtěly ochutnat, s tím jsem počítal a každý dostal jednu na ochutnávku. Ve svých činnostech se obě skupinky vystřídaly. Byl jsem rád, že se do prací zapojily i ostatní děti z naší školy. Velkým zklamáním byla návštěva rodičů, přišly pouze dvě matky. Když byly výrobky hotové,

ukončili jsme s dětmi obě činnosti a přesunuli se do tělocvičny. Následovala ochutnávka. Kamil nechtěl, zaváhal a pak už taštičky nebyly. Další částí bylo divadelní vystoupení. Děti se usadily do lavic a sledovaly naše vystoupení. Jako vypravěč jsem se převlékl do černého pláště a přiblížil dětem následnou pohádku. Vystoupení bylo pod tíhou silné trémy. Adéla se styděla a zapomněla svoji řeč, ostatní se dívaly stále na mě. Musel jsem napovídat texty. Závěrečný potlesk potěšil všechny herce i mě. Následovala přestávka, během ní se děti a matky seznámily s našimi výrobky během celého kroužku. Nejvíce se chlubili kluci, ukazovali i fotografie na notebooku. Po krátké pauze si děvčata oblékla sukně a s hudebním doprovodem předvedla čardáš. Poslední výzvou byl zpěv romských písní. To už se přidaly ostatní děti a zpívaly všechny. Pozoroval jsem, že se tréma vytratila. Závěrečný potlesk byl velký. Děti, které navštívily naše vystoupení, najednou chtěly taky s námi pracovat. Závěrem jsme uklidili prostory kuchyně, tělocvičny a třídy. Když všichni návštěvníci odešli, provedl jsem závěrečnou reflexi. Finanční náklady na občerstvení a výrobu taštiček byly do 400 Kč.

Reflexe z pohledu dětí:

- ✓ Jaký jsi měl dnešní pocit?
- ✓ Jsi rád, že jsi součástí našeho týmu?
- ✓ Potěšilo tě dnes něco?
- ✓ Chtěl by si v kroužku pokračovat?
- ✓ Sdělil jsi nové informace ostatním dětem?
- ✓ Co by si změnil?

1.	Petr: „Pocit byl úžasný, styděl jsem se vystupovat před ostatními, ale pak to přešlo.“
2.	Honza: „Mrzelo mě, že Adéla zapomněla mluvit, ale dobře to dopadlo. Taštičky se snědly všechny, nejvíc jedl Milan. Jsme prostě dobrý.“
3.	Kamil: „Já jsem se styděl ochutnat a pak už nic nebylo. Jsem rád, že jsem v našem týmu. Určitě chci pokračovat.“
4.	Jakub: „Mrzí mě, že nepřišla moje máma, já ji to říkal, ale asi zapomněla.“
5.	Eva: „Neměnila bych nic, mně se to líbí, musíme více vařit, to mě baví. Dneska to bylo pěkný, moje máma přišla.“
6.	Martina: „Máma mě naučila taštičky, proto to znám. Škoda, že jsem nemohla chodit od začátku.“

Vyhodnocení vystoupení dětmi:

1.	Děti hodnotily vystoupení pozitivně, Adéla se styděla a omluvila se všem.
2.	Růžena by chtěla hrát další pohádku. Nejvíce ji bavil čardáš.
3.	Petr byl rád, že něco dokázal před ostatními. Na pokračování určitě bude chodit.
4.	Jana a Jarda byli potěšeni, že se na ně přišly podívat ostatní děti.
5.	Nejvíce hodnotily pěvecké vystoupení, rády zpívají.

Reflexe z pohledu učitele:

1.	Adélu jsem musel utěšovat, styděla se a nechtěla vystupovat, připomenul jsem Dohodu a povzbudil ji.
2.	Petr při hře působil jako silný bagr, nedal šanci ostatním, pak je hra přestala bavit.
3.	Při společném vystoupení jsem se obával, aby vše dobře dopadlo, proto jsem více mluvil za děti. Napříště musím děti nechat více komunikovat.
4.	Měl jsem více přiblížit naši celkovou tvorbu během kroužku. Tuto část jsem nechal na dětech. Napříště musím více zapracovat.
5.	Děti předvedly výrobu romského jídla. Zpěv, hudební vystoupení a divadelní představení. Ukázaly tradiční romské výrobky. Cíl byl splněn.

Metodické poznámky:

1.	Dobrou volbou bylo oslovení dvou kolegů, neboť sám bych to určitě nezvládl.
2.	Když děti vařily, spěchaly. Chtěly mít vše velmi rychle hotové. Musel jsem je často napomínat. Nejraději by vařily podle sebe, každý měl svůj názor. Příště více rozdělit úkoly mezi děti.
3.	Na vystoupení jsem zapomněl připravit papírové masky, působilo by to lépe.
4.	Musím zajistit dostatek občerstvení, došlo pití.
5.	Mrzelo mě, že přišly pouze dvě matky.
6.	Projektový den a praktická ukázka byla dobrá volba k získání nových členů do kroužku.

8 SWOT analýza

Rozhodl jsem se analyzovat výše uvedený projekt volnočasových aktivit pomocí SWOT analýzy, která zahrnuje hodnocení vnitřních (silné a slabé stránky) i vnějších podmínek (příležitosti a určitá rizika).

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none">- Cíle vzdělávání- Příležitostné formy vzdělávání- Seznamování dětí se svojí minulostí, tradicemi a zvyky- Seznamování s pracovními návyky a technikami- Vytváření pravidel- Environmentální výchova	<ul style="list-style-type: none">- Velmi málo prostoru pro projekty tohoto zájmu- Ve Varnsdorfu omezený výběr volnočasových aktivit- Málo aktivit na spolupráci s jinými organizacemi- Spolupráce s rodiči a širší veřejností- Podpora ze strany města a státu- Nezájem o delší spolupráci

Příležitosti	Ohrožení
<ul style="list-style-type: none">- Úprava ŠVP pro ZV- Rozpracování průřezových témat do ŠVP- Větší podpora pro volnočasové aktivity- Programy na podporu projektů navrhovaných samotnými dětmi- Programy na podporu spolupráce rodičů a širší veřejnosti- Netradiční akce pořádané v rámci školy (happening)	<ul style="list-style-type: none">- Plán je opakující a žáci každý rok mají stejné motivace činností a her- Více se soustředit na spolupráci ve skupině a spolupráce s jinými organizacemi- Ekonomické faktory, které ovlivňují možnosti volnočasových aktivit- Omezené celoroční možnosti trávení volného času- Spolupráce se státními orgány

Po vyhodnocení SWOT analýzy jsem si uvědomil, že v příštím projektu budu stavět na větší informovanosti nejen pro žáky naší školy, ale oslovím děti z více škol. Budu se snažit eliminovat výklad pravidel her jednoduchým způsobem. Využiji a oslovím i jiné kolegy, aby se zapojili do projektu s dětmi ze sociálně slabých rodin. Budu se snažit získat finance v podobě grantu přes státní organizace.

9 Zhodnocení programu

Mým hlavním cílem bylo přiblížit romským dětem jejich historii, tradice, zvyky a obyčeje. Toho jsem dosahoval:

- postupným seznamováním s historií Romů a vzniku slova Rom
- vysvětlováním s příchodem Romů do naší vlasti a ukázkami s jejich usídlením
- seznámením s tradicemi, zvyky, řemesly a hudbou romské kultury
- praktickou přípravou tradičních pokrmů
- možností vyjádřit se
- podporou nápadů a experimentů dětí
- výběrem činností a her za účelem prožitku

Naplňování ostatních cílů jsem dosahoval:

- pravidelnou prací s dětmi v kroužku
- snahou vytvářet vstřícné klima ve skupině
- zařazením zahřívacích her k uvolnění napětí a odstranění zábran
- cvičením komunikativních dovedností
- výběrem kontaktních her k vytvoření spolupráce
- praktickými ukázkami, dovednostmi a zvyklostmi

Metody, kterými jsem dosahoval zpětné vazby byly: pozorování, rozhovor a dotazník.

9.1 Hodnocení z hlediska fungování skupiny

Zpočátku spolu děti mezi sebou nespolupracovaly, do her se chtěly zapojit pouze některé. Ostatní se styděly. Ve skupině docházelo k porušování pravidel Dohody a zejména chlapci se snažili aktivně negativně působit na úkor ostatních. Většinu her děti neznaly, postupně pro ně bylo velkou motivací vyzkoušet si něco nového. Velkým problémem bylo pro ně pochopení pravidel her. Ke konci projektu jsem byl spokojený s tím, jak děti spolupracovaly a pomáhaly si navzájem. Prožitek ze hry dělal dětem radost na každé schůzce. Postupně získávaly více komunikativních zkušeností, zejména při seznamování se svojí historií, tradicemi a zvyky. Skupina byla nadšená z praktických

ukázek řemesel, tvorby romského pokrmu. Velmi okouzlené byly děti z praktické ukázky tance a hudby. V průběhu jednotlivých setkání se naučily vstupovat do různých rolí a více spolupracovat s ostatními. Vzájemně se respektovaly. Domnívám se, že ke konci spolupracovaly jako jeden tým. Musím však dodat, že jsem musel připomínat Dohodu o vzájemném fungování.

9.2 Hodnocení z hlediska dětí

Jak jsem uvedl, zpočátku děti mezi sebou moc nespolupracovaly. Proto jsem po každé větší hře kladl velký důraz na dílčí reflexi. V kruhu jsme vždy rozebrali, jak se daná hra dětem líbila, jaké bylo provedení a co by udělali jinak. Tradicí se stalo posílání plyšového medvídky tomu, kdo mluvil o svých pocitech. Ke konci programu jsem naopak já zapomněl jednou medvídky použít a děti jej vyžadovaly. Byl jsem rád za nápady dětí, jak některé hry změnit. Po každém setkání proběhla závěrečná reflexe. Děti hodnotily, co se nového dozvěděly, svoji tvorbu či výkony. Vyjadřovaly se ke spolupráci se svými spolužáky. Zpočátku některé děti nechtěly mluvit, zejména děvčata se styděla, ke konci projektu komunikovaly všechny děti. Podrobný popis reflexí dětí uvádím v každé lekci. Když je shrnu do jedné věty: tak program jim přišel zajímavý a rády dané aktivity plnily. Spolupráci se spolužáky hodnotily různě, ale za úspěch považovaly (a stále považují i já), že z projektu nikdo neodešel, ale naopak ke konci přistoupila i nová děvčata na základě kladných referencí spolužáků.

Závěrečný projektový den ukázal, že si děti z jednotlivých setkání kroužku odnesly spoustu nových informací a dovedností, které pak předávaly svým spolužákům ze školy. Děti byly na svou práci v projektovém dni po právu hrdé. Tato aktivní zpětná vazba potvrdila, že cíle mojí čtyřměsíční práce byly naplněny.

9.3 Hodnocení z hlediska lektora

Stydlivost, bojácnost či nechuť spolupracovat s ostatními dětmi byl problém skupiny, který mne provázel od začátku projektu. Proto jsem musel velmi improvizovat a být empatický k naladění skupiny. Snažil jsem se mít hry předem připravené, ale velmi důležité bylo vysvětlování pravidel. Zjistil jsem, že v některých případech určitou hru musím „zahrát“ sám. V nejednom případě děti nepochopily pravidla a hra je přestala

bavit. Toto je pro mne zkušeností napříště. Velkým problémem byl čas, se kterým jsem neustále zápasil. Z hlediska tohoto programu bych potřeboval daleko větší časový prostor pro seznámení s historií romské kultury. Měl jsem připraveno více ukázek, aktivit a praktických dovedností, se kterými bych chtěl děti seznámit a zajistit jim větší zážitek, ale chyběl nám čas. Dalším problémem byly finance. Děti ze sociálně slabých rodin nemají peníze na výlety či dopravu. Vyjeli jsme tedy jen jednou a to na krátkou trasu (ukázka kovářny). Projektový den bych určitě nezvládl sám, požádal jsem kolegy a využil jejich pomoc. Myslím, že to bylo velmi přínosné pro obě strany. Kolegové viděli na vlastní oči, že děti v rámci projektu fungují dobře a děti to zase vnímaly jako zájem a ocenění jejich práce.

Pokud se ohlédnu za celým projektem, pak mohu na základě pozorování dětí, zpětné vazby od ostatních kolegů ve škole a na základě rozhovorů s rodiči dětí říct, že hlavní cíl, seznámit děti s jejich historií a kulturou, byl splněn. Co se týká ostatních cílů (spolupráce, komunikace, respektování pravidel, atd.) je to nastartovaný proces, který se budu snažit podporovat do konce jejich školní docházky. Myslím si však, že v rámci možností, vzhledem k charakteristikám dětí (viz Kapitola 5.4.1) jsme se posunuli o velký krok kupředu.

ZÁVĚR

Tématem mé práce bylo vytvoření, zrealizování a zhodnocení programu zaměřeného na historii a kulturní bohatství Romů pro žáky Speciální a praktické školy ve Varnsdorfu. V teoretické části jsem se zabýval samotnou historií Romů, problematikou multikulturní výchovy a multikulturalismu. V praktické části popisuji školu, charakteristiku a potřeby dětí, a z toho vycházející zaměření volnočasového kroužku. Dále se zaměřuji na skutečnost, zda děti Romského původu znají svoji historii, tradice, řemesla a zvyky a na možnosti jak tuto problematiku využít v rámci volného času.

Anonymním dotazníkem jsem zjistil, že všechny děti se hlásí k romské národnosti, ale nikdo z nich nezná svoji historii a vznik slova Rom. Všechny měly velmi malé znalosti, skoro žádné.

Hlavního cíle jsem se snažil dosáhnout tím, že jsem projekt rozdělil na deset tematických bloků. V průběhu schůzek jsem se s dětmi snažil probrat romské tradice, zvyky, řemesla, tance a zpěv, jejich historii a postupné usídlení v naší vlasti. Děti plnily úkoly, ze kterých získávaly prožitek z navozené situace. Hry na rozeřádání a uvolnění, napomáhaly dětem odstranit zábrany a napětí, či hry podpořené spoluprací a tvořivostí. V programu jsem využil jednoduché hry pohybové, dramatické, kooperační a aktivity na posílení důvěry či spolupráce. Další metodou byla dramatická hra. Zařadil jsem nácvik hudby a tance. Děti svými nápady obohatily pojetí nového úkolu. Formou hry se učily vstupovat do různých rolí a vnímat ostatní. V průběhu kroužku se podařilo dětem seznámit s tradičním romským řemeslem a uskutečnit návštěvu kovárny. Vyzkoušely si stavbu lodičky či přípravu romského pokrmu, aby získaly pozitivní vztah k práci. Viděl jsem, jak je důležité dát dětem prostor pro vlastní kreativní nápady a nechat je pracovat.

Vyvrcholením byl projektový den, ve kterém předvedly získané dovednosti a znalosti svým spolužákům. Ukázka kreativní tvorby, vaření tradičního romského pokrmu, ztvárnění divadelního představení a závěrečný zpěv zakončil náš tříměsíční kroužek. Důležitý byl pro nás samotný prožitek tohoto dne. Děti si uvědomily, že společně mohou něco dokázat. Že ve vzájemné spolupráci „dotáhnou“ věci do konce a sdílí společnou radost. Věřím, že je tento pozitivní zážitek může ovlivnit i do

budoucná. Budu se snažit s nimi pracovat dál a máme ještě dva společné roky, které nás mohou někam posunout.

Programem jsem se dozvěděl, že prakticky nikdo z romských dětí nezná svoji historii. Byly překvapeny a nadšeny vyprávěním o tradicích a zvycích romské kultury. Většinu volného času tráví s kamarády venku, je to pro ně nejjednodušší. Nemusí plnit úkoly a nikdo po nich nic nechce. Jen velmi málo dětí navštěvuje volnočasové aktivity, kterých je ale omezené množství. Přesvědčil jsem se, že práce s těmito dětmi je náročná, ale pozitivní. Když se jim opravdu věnuje pozornost, čas a péle, dá se s nimi velmi dobře pracovat.

Byl jsem přesvědčený, že v mém věku se už nemohu naučit a hlavně přijmout něco nového. Že už nejsem dostatečně kreativní. Mýlil jsem se. Chtěl bych poděkovat vyučujícím této fakulty, že jsem se v průběhu studia obohatil o spoustu nových dovedností a poznatků, které jsem využil při své práci a které budu předávat dál.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- ČINČERA, J., 2007. *Práce s hrou Pro profesionály*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-1974-0.
- DANIEL, B., 1994. *Dějiny Romů: Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého. ISBN 80-7067-395-8.
- HORVÁTHOVÁ, J., 2002. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-615-X.
- HÜBSCHMANNOVÁ, M., 1999. *Romské pohádky*. 2. vyd., ve Fortuně 1. Praha: Fortuna. ISBN 80-7168-658-1.
- KALOVÁ, J., ZÁVODSKÁ, M., 2012. *Druhá směna: jak využívat dějiny Romů ve výuce na 2. stupni ZŠ: jak využívat literaturu Romů ve výuce na 2. stupni ZŠ*. 1. vyd. Praha: Romea. ISBN 978-80-904106-1-9.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- MACHKOVÁ, E., 2007. *Jak se učí dramatická výchova: didaktika dramatické výchovy*. 2. vyd. Praha: Akademie múzických umění v Praze, divadelní fakulta, katedra výchovné dramatiky. ISBN 978-80-7331-089-9.
- MOREE, D., JANSKÁ, I., 2008. *Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu*. Praha: Člověk v tísní. ISBN 978-80-86961-61-3.
- NEUMAN, J., 2001. *Dobrodružné hry v tělocvičně*. Ilustroval Petr ĎOUBALÍK. Praha: Portál. ISBN 80-7178-555-5
- OLÁHOVÁ, L., 2000. *Nejen romská kuchařka*. Praha: Fortuna. ISBN 80-7168-741-3.
- PRŮCHA, J., 2006. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 1. vyd. Praha: Triton. ISBN 80-7254-866-2.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., 2008. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.

ŠIŠKOVÁ, T., 2008. *Výchova k toleranci a proti rasismu: multikulturní výchova v praxi*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-182-2

ŠVINGALOVÁ, D., 2007. *Úvod do multikulturní výchovy*. 1. vyd. Liberec: Liberecké romské sdružení. ISBN 978-80-903953-0-5

UNUCKOVÁ, M., 2007. *Žijí mezi námi: historie a současnost Romů*. Karviná: Sdružení Romů severní Moravy. ISBN 978-80-239-9286-1.

VOKÁČ, P., 2015. *Školský zákon: zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání*. Třinec: RESK, spol. s r.o. ISBN 978-80-87675-03-8.

WODICZKO, K., ANDĚL, J., 2013. *Krzysztof Wodiczko: Out/Inside(rs)*. Praha: Dox Prague. ISBN 978-80-87446-21-8.

Zákon č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, částka 561. s 53.

Elektronické nosiče a www stránky

- <http://www.romea.cz>
- <http://www.rommuz.cz>
- <http://www.rvp.cz>
- <http://www.zakonyprolidi.cz>
- <http://www.statistikaamy.cz>
- <http://www.wikipedia.org>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – fotodokumentace programu

Příloha 2 – Dílčí cíle dle ŠVP ZV

Příloha 3 – Dotazník

Příloha 1

Nácvik romského tance

Návštěva kovárny a ukázka výroby

Návštěva kostela a seznámení s tradicemi

Hra: Babylonská věž

Závěrečná reflexe a zpětná vazba

Projektový den: kreativní malování

Projektový den: vaření taštiček

Ztvárnění pohádky Popelka

Příloha 2

Dílčí cíle dle ŠVP ZV

Člověk a zdraví

Dílčí cíle:	Očekávané výstupy:
<i>Poznávání člověka jako jedince závislého v jednotlivých etapách života na způsobu vlastního jednání a rozhodování, na úrovni mezilidských vztahů i na kvalitě prostředí</i>	<i>Respektuje přijatá pravidla soužití mezi spolužáky i jinými vrstevníky a přispívá k utváření dobrých mezilidských vztahů v komunitě</i>
<i>Aktivnímu zapojování do činností podporujících zdraví a do propagace zdravotně prospěšných činností ve škole i v obci</i>	<i>Projevuje odpovědný vztah k sobě samému, k vlastnímu dospívání a pravidlům zdravého životního stylu; dobrovolně se podílí na programech podpory zdraví v rámci školy a obce</i>
<i>Propojování činností a jednání souvisejících se zdravím a zdravými mezilidskými vztahy se základními etickými a morálními postoji, s volným úsilím atd.</i>	<i>Vyhodnotí na základě svých znalostí a zkušeností možný manipulativní vliv vrstevníků, médií, sekt; uplatňuje osvojené dovednosti komunikační obrany proti manipulaci a agresi</i>

Člověk a svět práce

Dílčí cíle:	Očekávané výstupy:
<i>Pozitivnímu vztahu k práci a k odpovědnosti za kvalitu svých i společných výsledků práce</i>	<i>Provádí jednoduché práce</i>
<i>Osvojení základních pracovních dovedností a návyků z různých pracovních oblastí, k organizaci a plánování práce a k používání vhodných nástrojů, náradí a pomůcek při práci i v běžném životě</i>	<i>Dodržuje obecné zásady bezpečnosti a hygieny při práci i zásady bezpečnosti a ochrany při práci s nástroji a náradím; poskytne první pomoc při úrazu Rozlišuje různé druhy materiálů a zná jejich vlastnosti Správně zachází s pomůckami, nástroji, náradím a zařízením včetně údržby, provádí drobnou domácí údržbu</i>
<i>Autentickému a objektivnímu poznávání okolního světa, k potřebné sebedůvěře, k novému postoji a hodnotám ve vztahu k práci člověka, technice a životnímu prostředí</i>	<i>Organizuje a plánuje svoji pracovní činnost</i>
<i>Orientaci v různých oborech lidské činnosti, formách fyzické a duševní práce a osvojení potřebných poznatků a dovedností významných pro možnost uplatnění, pro volbu vlastního profesního zaměření a pro další životní a profesní orientaci</i>	<i>Používá základní kuchyňský inventář a bezpečně obsluhuje základní spotřebiče Připraví jednoduché pokrmy podle daných postupů v souladu se zásadami zdravé výživy Dodržuje základní principy stolování a obsluhy u stolu</i>

Člověk a jeho svět

Dílčí cíle:	Očekávané výstupy:
<i>Orientaci ve světě informací a k časovému a místnímu propojování historických, zeměpisných a kulturních informací</i>	<i>Uplatňuje elementární poznatky o sobě, o rodině a činnostech člověka, o lidské společnosti, soužití, zvycích a o práci lidí; na příkladech porovnává minulost a současnost</i>
<i>Poznávání a chápání rozdílů mezi lidmi, ke kulturnímu a tolerantnímu chování a jednání na základě respektu a společně vytvořených a přijatých nebo obecně uplatňovaných pravidel soužití, k plnění povinností a společných úkolů</i>	<i>Rozlišuje blízké příbuzenské vztahy v rodině, role rodinných příslušníků a vztahy mezi nimi, projevuje toleranci k přirozeným odlišnostem spolužáků i</i>

	<p><i>jiných lidí, jejich přednostem i nedostatkům.</i></p> <p><i>Vyjádří na základě vlastních zkušeností základní vztahy mezi lidmi, vyvodí a dodržuje pravidla pro soužití ve škole, mezi chlapci a dívkami, v rodině, v obci (městě)</i></p>
<p><i>Utváření ohleduplného vztahu k přírodě i kulturním výtvorům a k hledání možností aktivního uplatnění při jejich ochraně</i></p>	<p><i>Rozlišuje základní rozdíly mezi lidmi, obhájí a odůvodní své názory, připustí svůj omyl a dohodne se na společném postupu řešení</i></p>

Člověk a společnost

Dílčí cíle:	Očekávané výstupy:
<p><i>Rozvíjení zájmu o současnost a minulost vlastního národa i jiných kulturních společenství, utváření a upevňování vědomí příslušnosti k evropské kultuře</i></p>	<p><i>Rozpozná základní znaky jednotlivých kulturních stylů a uvede jejich představitele a příklady významných kulturních památek</i></p>
<p><i>Rozvíjení orientace v mnohotvárnosti historických, sociokulturních, etických, politických, právních a ekonomických faktů tvořících rámec každodenního života; k poznávání a posuzování každodenních situací a událostí ve vzájemných vazbách a širších souvislostech včetně souvislostí mezinárodních a globálních</i></p>	<p><i>Objasní potřebu tolerance ve společnosti, respektuje kulturní zvláštnosti i odlišné názory, zájmy, způsoby chování a myšlení lidí, zaujímá tolerantní postoje k menšinám</i></p>
<p><i>Úctě k vlastnímu národu i k jiným národům a etnikům; k rozvíjení respektu ke kulturním či jiným odlišnostem (zvláštnostem) lidí, skupin i různých společenství</i></p>	<p><i>Na příkladech vyloží antisemitismus, rasismus a jejich nepřijatelnost z hlediska lidských práv</i></p>
<p><i>Utváření vědomí vlastní identity a identity druhých lidí, k rozvíjení realistického sebepoznávání a sebehodnocení, k akceptování vlastní osobnosti i osobnosti druhých lidí</i></p>	<p><i>Je seznámen s nebezpečím rasismu a xenofobie respektuje kulturní zvláštnosti, názory a zájmy minoritních skupin ve společnosti</i></p>
<p><i>Rozpoznávání názorů a postojů ohrožujících lidskou důstojnost nebo odporujících základním principům demokratického soužití; ke zvyšování odolnosti vůči myšlenkové manipulaci</i></p>	<p><i>Rozpoznává netolerantní, rasistické, xenofobní a extremistické projevy v chování lidí a zaujímá aktivní postoj proti všem projevům lidské nesnášenlivosti</i></p>

Umění a kultura

Dílčí cíle:	Očekávané výstupy:
<p><i>Chápání umění a kultury v jejich vzájemné provázanosti jako neoddělitelné součásti lidské existence; k učení se prostřednictvím vlastní tvorby opírající se o subjektivně jedinečné vnímání, citění, prožívání a představy; k rozvíjení tvůrčího potenciálu, kultivování projevů a potřeb a k utváření hierarchie hodnot</i></p>	<p><i>Rozpozná některé z tanců různých stylových období, zvolí vhodný typ hudebně pohybových prvků k poslouchané hudbě a na základě individuálních hudebních schopností a pohybové vyspělosti předvede jednoduchou pohybovou vazbu</i></p>
<p><i>Zaujímaní osobní účasti v procesu tvorby a k chápání procesu tvorby jako způsobu nalézání a vyjadřování osobních prožitků i postojů k jevům a vztahům v mnohotvárném světě</i></p>	<p><i>Realizuje podle svých individuálních schopností a dovedností (zpěvem, hrou, tancem, doprovodnou hrou) jednoduchou melodii či píseň zapsanou pomocí not</i></p>

Dramatická výchova

- *sociálně komunikační dovednosti – komunikace v běžných životních situacích, v herních situacích a v situacích skupinové inscenační tvorby, prezentace, reflexe a hodnocení, spolupráce, organizace tvůrčí skupinové práce*
- *herní dovednosti – vstup do role, jevištní postava; strukturace herní a jevištní situace*
- *dramatická situace, příběh – řazení situací v časové a příčinné následnosti, dramatizace literární předlohy*
- *inscenační tvorba – dramaturgie, režie, herecká práce, scénografie, scénická hudba a zvuk, komunikace s divákem – prezentace, sebereflexe*

Očekávané výstupy

uplatňuje kultivovaný mluvený a pohybový projev, dodržuje základy hlasové hygieny a správného držení těla

propojuje somatické dovednosti při verbálním a neverbálním vyjádření, na příkladech doloží souvislosti mezi prožitkem a jednáním u sebe i druhých

rozvíjí, variuje a opakuje herní situace (samostatně, s partnerem, ve skupině), přijímá herní pravidla a tvořivě je rozvíjí

prozkoumává témata z více úhlů pohledu a pojmenovává hlavní téma a konflikt; uvědomuje si analogie mezi fiktivní situací a realitou

přístupuje k dramatické a inscenační tvorbě jako ke společnému tvůrčímu procesu, ve kterém přijímá a plní své úkoly, přijímá zodpovědnost za společnou tvorbu a prezentaci jejího výsledku

rozpozná ve vlastní dramatické práci i v dramatickém díle základní prvky dramatu; pozná základní divadelní druhy a dramatické žánry a jejich hlavní znaky; kriticky hodnotí dramatická díla i současnou mediální tvorbu

Multikulturní výchova

V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- *poskytuje žákům základní znalosti o různých etnických a kulturních skupinách žijících v české a evropské společnosti*
- *rozvíjí dovednost orientovat se v pluralitní společnosti a využívat interkulturních kontaktů k obohacení sebe i druhých*
- *učí žáky komunikovat a žít ve skupině s příslušníky odlišných sociokulturních skupin, uplatňovat svá práva a respektovat práva druhých, chápat a tolerovat odlišné zájmy, názory i schopnosti druhých*
- *učí přijmout druhého jako jedince se stejnými právy, uvědomovat si, že všechny etnické skupiny a všechny kultury jsou rovnocenné a žádná není nadřazena jiné*
- *rozvíjí schopnost poznávat a tolerovat odlišnosti jiných národnostních, etnických, náboženských, sociálních skupin a spolupracovat s příslušníky odlišných sociokulturních skupin*
- *rozvíjí dovednost rozpoznat projevy rasové nesnášenlivosti a napomáhá prevenci vzniku xenofobie*
- *učí žáky uvědomovat si možné dopady svých verbálních i neverbálních projevů a připravenosti nést odpovědnost za své jednání*
- *poskytuje znalost některých základních pojmů multikulturní terminologie: kultura, etnikum, identita, diskriminace, xenofobie, rasismus, národnost, netolerance aj.*

V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- *pomáhá žákům prostřednictvím informací vytvářet postoje tolerance a respektu k odlišným sociokulturním skupinám, reflektovat zázemí příslušníků ostatních sociokulturních skupin a uznávat je*
- *napomáhá žákům uvědomit si vlastní identitu, být sám sebou, reflektovat vlastní sociokulturní zázemí*

- *stimuluje, ovlivňuje a koriguje jednání a hodnotový systém žáků, učí je vnímat odlišnost jako příležitost k obohacení, nikoli jako zdroj konfliktu*
- *pomáhá uvědomovat si neslučitelnost rasové (náboženské či jiné) intolerance s principy života v demokratické společnosti*
- *vede k angažovanosti při potírání projevů intolerance, xenofobie, diskriminace a rasismu*
- *učí vnímat sebe sama jako občana, který se aktivně spolupodílí na utváření vztahu společnosti k minoritním skupinám*

Osobnostní a sociální výchova

V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- *vede k porozumění sobě samému a druhým*
- *napomáhá ke zvládnutí vlastního chování*
- *přispívá k utváření dobrých mezilidských vztahů ve třídě i mimo ni*
- *rozvíjí základní dovednosti dobré komunikace a k tomu příslušné vědomosti*
- *utváří a rozvíjí základní dovednosti pro spolupráci*
- *umožňuje získat základní sociální dovednosti pro řešení složitých situací*
- *formuje studijní dovednosti*
- *podporuje dovednosti a přináší vědomosti týkající se duševní hygieny*

V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- *pomáhá k utváření pozitivního (nezraňujícího) postoje k sobě samému a k druhým*
- *vede k uvědomování si hodnoty spolupráce a pomoci*
- *vede k uvědomování si hodnoty různosti lidí, názorů, přístupů k řešení problémů*
- *přispívá k uvědomování si mravních rozměrů různých způsobů lidského chování*
- *napomáhá primární prevenci sociálně patologických jevů*

Očekávané výstupy

Rozvoj schopností poznávání – cvičení smyslového vnímání, pozornosti a soustředění; cvičení dovedností zapamatování, řešení problémů; dovednosti pro učení a studium

Sebepoznání a sebepojetí – já jako zdroj informací o sobě; druhí jako zdroj informací o mně; moje tělo, moje psychika (temperament, postoje, hodnoty); co o sobě vím a co ne; jak se promítá mé já v mém chování; můj vztah ke mně samému; moje učení; moje vztahy k druhým lidem; zdravé a vyrovnané sebepojetí

Seberegulace a sebeorganizace – cvičení sebekontroly, sebeovládání – regulace vlastního jednání i prožívání, vůle; organizace vlastního času, plánování učení a studia; stanovování osobních cílů a kroků k jejich dosažení

Psychohygiena – dovednosti pro pozitivní naladění mysli a dobrý vztah k sobě samému; sociální dovednosti pro předcházení stresům v mezilidských vztazích; dobrá organizace času; dovednosti zvládnutí stresových situací (rozumové zpracování problému, uvolnění-relaxace, efektivní komunikace atd.); hledání pomoci při potížích

Kreativita – cvičení pro rozvoj základních rysů kreativity (pružnosti nápadů, originality, schopnosti vidět věci jinak, citlivosti, schopnosti "dotahovat" nápady do reality), tvořivost v mezilidských vztazích

Sociální rozvoj

Poznávání lidí – vzájemné poznávání se ve skupině/třídě; rozvoj pozornosti vůči odlišnostem a hledání výhod v odlišnostech; chyby při poznávání lidí

Mezilidské vztahy – péče o dobré vztahy; chování podporující dobré vztahy, empatie a pohled na svět očima druhého, respektování, podpora, pomoc; lidská práva jako regulativ vztahů; vztahy a naše skupina/třída (práce s přirozenou dynamikou dané třídy jako sociální skupiny)

Komunikace – řeč těla, řeč zvuků a slov, řeč předmětů a prostředí vytvářeného člověkem, řeč lidských skutků; cvičení pozorování a empatického a aktivního naslouchání; dovednosti pro sdělování verbální i neverbální (technika řeči, výraz řeči, cvičení v neverbálním sdělování); specifické komunikační dovednosti (monologické formy - vstup do tématu „rétorika“); dialog (vedení dialogu, jeho pravidla a řízení, typy dialogů); komunikace v různých situacích (informování, odmítání,

*omluva, pozdrav, prosba, přesvědčování, řešení konfliktů, vyjednávání, vysvětlování, žádost apod.);
efektivní strategie: asertivní komunikace, dovednosti komunikační obrany proti agresí a
manipulaci, otevřená a pozitivní komunikace; pravda, lež a předstírání v komunikaci*

*Kooperace a kompetence – rozvoj individuálních dovedností pro kooperaci (seberegulace v situaci
nesouhlasu, odporu apod., dovednost odstoupit od vlastního nápadu, dovednost navazovat na
druhé a rozvíjet vlastní linku jejich myšlenky, pozitivní myšlení apod.); rozvoj sociálních
dovedností pro kooperaci (jasná a respektující komunikace, řešení konfliktů, podřízení se, vedení a
organizování práce skupiny); rozvoj individuálních a sociálních dovedností pro etické zvládnutí
situací soutěže, konkurence*

Morální rozvoj

*Řešení problémů a rozhodovací dovednosti – dovednosti pro řešení problémů a rozhodování z hlediska
různých typů problémů a sociálních rolí problémy v mezilidských vztazích, zvládnutí učebních
problémů vázaných na látku předmětů, problémy v seberegulaci*

*Hodnoty, postoje, praktická etika – analýzy vlastních i cizích postojů a hodnot a jejich projevů v chování
lidí; vytváření povědomí o kvalitách typu odpovědnost, spolehlivost, spravedlivost, respektování
atd.; pomáhající a prosociální chování (člověk neočekává protislužbu); dovednosti rozhodování v
eticky problematických situacích všedního dne (<http://rvp.cz/>).*

Příloha 3

Dotazník (realizován u dětí 2. stupně Speciální ZŠ a MŠ Varnsdorf, celkem 35 dětí)

1. Jaký výraz je ti nejbližší pro označení romské menšiny?
 - A) *Romové*
 - B) *Cikáni*
 - C) *Romové i Cikáni*
 - D) *Češi*
2. Máš raději romskou nebo českou hudbu?
 - A) *Romskou*
 - B) *Českou*
 - C) *Obě stejně*
 - D) *Nevím*
3. Dáváš přednost tradičním romským pokrmům před českými?
 - A) *Ano*
 - B) *Ne*
 - C) *Mám rád obě kuchyně stejně*
 - D) *Nevím*
4. Dodržujete v domácnosti romské tradice a zvyky?
 - A) *Ano*
 - B) *Ne*
 - C) *Nevím*
5. Doma používáte více romský nebo český jazyk?
 - A) *Mluvíme romsky*
 - B) *Mluvíme česky*
 - C) *Používáme oba stejně*
6. Dodržuje tvá rodina romskou tradici „vartování“ v případě úmrtí?
 - A) *Ano*
 - B) *Ne*
 - C) *Nevím*
7. Jak využíváš volný čas?
 - A) *Navštěvuji nějaký kroužek, či volnočasové aktivity*
 - B) *Rád jsem doma*
 - C) *Chodím ven s kamarády*